

BEDRIJFSCRIMINALITEIT

Verslag van een onderzoek voor het
Nationaal dreigingsbeeld 2012

Bedrijfscriminaliteit

Verslag van een onderzoek voor
het Nationaal dreigingsbeeld 2012

Dorien van Nobelen
Sally Mesu

Uitgave

Dienst IPOL
Postbus 3016
2700 KX Zoetermeer

De Dienst IPOL
is een onderdeel van het Korps landelijke politiediensten

Colofon

Tekst Dorien van Nobelen en Sally Mesu
Eindredactie Irene Spijker
Foto Shutterstock
Druk Thieme MediaCenter, Rotterdam
Opmaak OSAGE communicatie en ontwerp

Zoetermeer, april 2012
Copyright © 2012 KLPD–IPOL Zoetermeer
IPOL nummer 6/2012

Copyright

Behoudens de door de wet gestelde uitzonderingen, alsmede behoudens voorzover in deze uitgave nadrukkelijk anders is aangegeven, mag niets uit deze uitgave worden veelevoudigd en/of openbaar worden gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het KLPD.

Aan de totstandkoming van deze uitgave is de uiterste zorg besteed. Voor informatie die nochtans onvolledig of onjuist is opgenomen, aanvaarden de auteur(s), redactie en het KLPD geen aansprakelijkheid. Voor eventuele verbeteringen van de opgenomen gegevens houden zij zich gaarne aanbevolen.

Inhoud

	Samenvatting	6
1	Inleiding	12
	1.1 Het Nationaal dreigingsbeeld	12
	1.2 Domeinafbakening	13
	1.3 Doelstelling en onderzoeksvragen	13
	1.4 Onderzoeksmethode	14
2	Overvallen	16
	2.1 Aard	17
	2.2 Omvang	20
	2.3 Daders en dadergroepen	26
	2.4 Gevolgen voor de samenleving	29
	2.5 Aanpak: Actieprogramma Ketenaanpak Overvalcriminaliteit	30
3	Ramkraken	34
	3.1 Aard	34
	3.2 Omvang	37
	3.3 Daders en dadergroepen	41
	3.4 Gevolgen voor de samenleving	43
	3.5 Aanpak	44
4	Bedrijfsinbraken	46
	4.1 Aard	46
	4.2 Omvang	49
	4.3 Daders en dadergroepen	54
	4.4 Gevolgen voor de samenleving	57
	4.5 Aanpak	59
5	Winkeldiefstal	64
	5.1 Aard	64
	5.2 Omvang	65
	5.3 Daders en dadergroepen	68
	5.4 Gevolgen voor de samenleving	73
	5.5 Aanpak	75

6	Criminaliteitsrelevante factoren	80
6.1	Algemene criminaliteitsrelevante factoren	80
6.2	Overvallen	83
6.3	Ramkraken	85
6.4	Bedrijfsinbraken en winkeldiefstal	85
7	Verwachtingen en conclusies	88
7.1	Overvallen	88
7.2	Ramkraken	89
7.3	Bedrijfsinbraken	90
7.4	Winkeldiefstal	92
	Literatuur	94
	Bijlage I	97
	Respondenten en klankbordgroep	97
	Bijlage II	98
	Hercategorisering LORS	98
	Bijlage III	100
	Overvalcategorieën	100
	Bijlage IV	102
	Schema bedrijfsinbraken	102

Samenvatting

Dit rapport over bedrijfscriminaliteit is een van de deelrapporten die de bouwstenen voor het Nationaal dreigingsbeeld 2012 (NDB2012) vormen. Het onderzoeksdomein is beperkt tot bedrijfscriminaliteit met een georganiseerd karakter. De vormen van bedrijfscriminaliteit die in dit rapport achtereenvolgens aan bod komen, zijn overvallen, ramkraken, bedrijfsinbraken en winkeldiefstal. Het doel van het onderzoek was inzicht te krijgen in de aard, omvang, dadergroepen, maatschappelijke gevolgen en toekomstige ontwikkelingen van bedrijfscriminaliteit. Daarnaast wordt in dit rapport ingegaan op de aanpak van de genoemde vormen van bedrijfscriminaliteit.

Overvallen

Overvallen worden de laatste 20 à 25 jaar gekenmerkt door een gebrek aan organisatie en professionaliteit. Al jaren heeft twee derde van de overvallen een *hit-and-run*-karakter. Vooral in grootstedelijke politieregio's worden overvallen gepleegd, veruit de meeste in Rotterdam-Rijnmond en Amsterdam-Amstelland. Ook worden de meeste overvallen lokaal of regionaal, dat wil zeggen in de eigen politieregio, gepleegd. Ondanks enkele incidenten zijn er geen aanwijzingen dat professionele en georganiseerde bendes op grote schaal in Nederland gewelddadige overvallen zullen gaan plegen. Wel is er sprake van een toename van geweld bij overvallen: er worden vaker kleine vuurwapens gebruikt én het aantal gewonden stijgt.

De meeste bedrijfsovervallen vinden plaats in de detailhandel (40%) en in de horeca (14%). Andere risicogroepen zijn juweliers en goudverkopers; mogelijk speelt de hoge goudprijs hier een rol.

Na een piek in 2009 is in 2010 en 2011 het aantal overvallen gedaald met respectievelijk 11 en 12 procent. Desondanks is het aantal categorie 2- en categorie 3-overvallen gestegen. Dit lijkt te wijzen op een toename van professionele overvallen.

Sinds 2008 is er een toename van het aandeel verdachten van 20 jaar of jonger dat wordt aangehouden. Het overgrote deel van de overvallen wordt gepleegd door mannen. Verdachten met een Nederlandse herkomst vormen de grootste groep (32%), gevolgd door verdachten van Marokkaanse herkomst (18%). Het aantal getinte, vooral Marokkaanse, overvallers neemt licht toe. Gezien het aantal antecedenten van overvallers is het plegen van een overval duidelijk geen instapdelict. Eerder lijkt het dat ervaren criminelen zich steeds vaker aan

overvallen schuldig maken. Bovenregionale overvallen worden vaak gepleegd door overvallers die ook in het dagelijks leven regelmatig verschillende steden of politieregio's aandoen. Dat hoeft niet te betekenen dat daders van bovenregionale overvallen professioneler of grootschaliger te werk gaan. In het algemeen kan wel gesteld worden dat overvallen die verder van de woonplaats worden gepleegd, professioneler zijn opgezet. Vergeleken met tien jaar geleden worden overvallen steeds vaker door twee of meer personen gepleegd: het aantal alleenplegers is in deze periode met 16 procent afgenomen.

Overvallen hebben ernstige materiële en immateriële gevolgen voor medewerkers en bedrijven in Nederland. De rechtstreekse confrontatie met de dader tast de lichamelijke en/of geestelijke gezondheid van veel slachtoffers aan, soms voor lange tijd. Omdat de hoogte van de buit niet altijd in geld kan worden weergegeven, is het niet mogelijk de totale financiële schade van overvallen vast te stellen. De opbrengst van een overval is in de meerderheid van de gevallen echter niet zo groot. In 2009 was de buit bij bijna twee derde van de overvallen minder dan € 1000.

Om de overvalproblematiek structureel aan te pakken is de Taskforce Overvallen ingesteld. De Taskforce richt zich op de hele strafrechtsketen, maar ook op publiek-private samenwerking, gemeenten, veiligheidshuizen en brancheverenigingen. Het opgestelde actieprogramma bevat een breed pakket maatregelen op het gebied van opsporing en vervolging, preventie, slachtofferhulp, regie en verantwoording, en monitoring, ontwikkeling en onderzoek. Al deze maatregelen, preventief en repressief, hebben een remmende werking op het aantal overvallen dat plaatsvindt. Of dit zo zal blijven, is echter afhankelijk van de langetermijnmaatregelen.

Ramkraken

Sinds 2009 is een grote verschuiving te zien in het type ramkraken dat wordt gepleegd. Meer en meer vinden er plofkraken plaats (kraken waarbij een geldautomaat wordt opgeblazen), terwijl ramkraken op bedrijven en winkels steeds minder voorkomen. Bij plofkraken is de opbrengst vaak groot. De gebruikte voertuigen bij ram- en plofkraken, zowel ramauto's als vluchtauto's, zijn gestolen voertuigen. Na de kraak worden ramauto's meestal zwaarbeschadigd achtergelaten. Daders van plofkraken kiezen hun doelwit niet willekeurig. Sommige typen geldautomaten zijn eenvoudiger te kraken dan andere. Ook het vulmoment en de locatie tellen mee bij de keuze voor een geldautomaat. Aan de werkwijze en de gebruikte hulpmiddelen is te zien of de plofkraak op professionele wijze is aangepakt.

Het aantal ramkraken dat door de jaren heen geregistreerd is, fluctueert rond een gemiddelde van 213 ramkraken per jaar. In 2011 kwam het aantal ramkraken op 199 uit. Het aantal pogingen is de afgelopen jaren toegenomen. Terwijl het aantal ramkraken bij de detailhandel bijna gehalveerd is, is het aantal plofkraken explosief toegenomen, in 2011 vooral in de zuidelijke politieregio's (Limburg en Brabant). Het is niet vast te stellen welk deel van de geregistreerde ramkraken bovenregionaal én georganiseerd is. Gezien de aard van het delict is het echter zeer aannemelijk dat een ramkraak doorgaans door twee of meer personen wordt gepleegd.

Doordat het aantal ramkraken dat wordt opgelost laag is (13% in 2010), valt slechts over een beperkt aantal daders iets te zeggen. Het merendeel van de verdachten is man, de helft van de verdachten is 26 jaar of jonger. Van de verdachten is 75 procent van Nederlandse, Marokkaanse, Roemeense of Antilliaanse herkomst. Iets meer dan de helft van de verdachten heeft de kraak gepleegd in de politieregio waarin zij wonen. De verdachten van ramkraken zijn voor het overgrote deel meerplegers en veelplegers. Ze maken zich niet alleen schuldig aan ramkraken maar ook aan andere (vermogens)misdrijven.

De gevolgen van ramkraken zijn vooral financieel van aard. In 2011 is bij plofkraken voor enkele miljoenen buitgemaakt. Ook de schadebedragen lopen in de miljoenen. De schade bij plofkraken was in 2010 minimaal € 1,7 miljoen, van de ramkraken zijn geen schadebedragen bekend.

Wat betreft de aanpak van ramkraken kunnen winkeliers en banken organisatorische, bouwkundige en elektronische beveiligingsmaatregelen nemen. De politie kan met invoering van het drieringenmodel, gerichtere surveillance en forensische opsporing de pakkans vergroten. De maatregelen die de financiële instellingen nemen, lijken vooralsnog onvoldoende effect te hebben. Het percentage geslaagde plofkraken loopt wel terug, maar het totale aantal (pogingen tot) plofkraken neemt niet af. Door de aantrekkingskracht van de buit, een lage pakkans en de mogelijkheden die daders hebben om preventieve maatregelen te omzeilen, zal het aantal plofkraken de komende jaren naar verwachting minimaal op het niveau van 2011 blijven en mogelijk nog toenemen. De verwachting is dat het aantal ramkraken bij de detailhandel de komende jaren verder zal afnemen.

Bedrijfsinbraken

Bedrijfsinbraken worden van tevoren voorbereid. De heler speelt een belangrijke rol: vooraf is bekend waar de gestolen goederen zullen worden afgezet. Bij

sommige dadergroepen is de gewenste buit leidend en bepaalt deze of er gekozen wordt voor een inbraak of een overval. Bedrijfsinbrekers die zich richten op een specifieke buit, specialiseren zich in de werkwijze die nodig is om deze te verkrijgen. Afscherming gebeurt onder andere door middel van gestolen auto's en het wisselen van telefoons en telefoonnummers. Gestolen goederen worden opgeslagen in garageboxen of bij professionele opslagbedrijven.

Het aantal politieregistraties van inbraak en diefstal uit bedrijven en gebouwen (met uitzondering van winkeldiefstal) was in 2010 ten opzichte van 2005 met 37 procent afgenomen. Ook de cijfers van de *Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven* met betrekking tot de criminaliteit die het bedrijfsleven ervaart, laten over het algemeen een daling in het aantal bedrijfsinbraken zien. Over het geheel neemt het slachtofferschap dus af. Bedrijven in de detailhandel en de horeca worden het meest geconfronteerd met criminaliteit. Binnen de detailhandel gaat het om winkels met voedings- en genotmiddelen, winkels met een algemeen assortiment, drogisterijen en kledingzaken. De schattingen die de afgelopen jaren zijn gemaakt over het aandeel van rondtrekkende dadergroepen in het totale aantal bedrijfsinbraken, lopen uiteen van 12 tot 20 à 25 procent.

Het zijn vooral mannen die bij bedrijven inbreken, de meeste zijn van Nederlandse of Marokkaanse herkomst. Ze houden zich ook met andere criminele activiteiten bezig. Bovenregionale bedrijfsinbrekers zijn vooral woonachtig in de grootstedelijke politieregio's en hun werkgebied is relatief groot. De dadergroepen hebben geen duidelijke structuur, kenmerkend is dat zij in wisselende samenstelling opereren. Vrouwen houden zich vooral bezig met ondersteunende werkzaamheden. Van rondtrekkende dadergroepen die bedrijfsinbraken plegen, is bekend dat dit vooral mannen zijn in de leeftijd van 21 tot 30 jaar met de Poolse, Roemeense, Nederlandse of Litouwse nationaliteit. De meesten van hen hebben geen (bekende) vaste woon- of verblijfplaats in Nederland.

Bedrijfsinbraken en -diefstallen leiden voor bedrijven vooral tot financiële schade. Ten opzichte van 2004 is het totale schadebedrag in 2010 (€ 573 miljoen) 17 procent lager geworden. De detailhandel heeft het grootste aandeel in het totale schadebedrag. De financiële schade van inbraken door rondtrekkende dadergroepen in 2010 wordt geschat tussen de € 29 miljoen en € 61 miljoen.

Door uiteenlopende preventieve maatregelen kunnen bedrijfsinbraken worden voorkomen. Het doel is vooral het beperken van de gelegenheid en het verkleinen van de kans op succes. Partijen die hierbij een rol spelen, zijn bedrijfsleven, gemeenten en politie. Van belang zijn samenwerking, financiële ondersteuning, het treffen van de juiste organisatorische, elektronische en/of bouwkundige

maatregelen en, *last but not least*, de noodzaak van preventie inzien. De verwachting is dat de daling van het aantal bedrijfsinbraken de komende jaren zal doorzetten. Meer prioriteit voor het oplossen van bedrijfsinbraken en heling en meer veiligheidsbewustzijn bij bedrijven zal een nog sterkere daling kunnen bewerkstelligen.

Winkeldiefstal

Dadergroepen plegen in wisselende samenstelling en op grote schaal winkeldiefstallen. De werkwijze is de afgelopen jaren nauwelijks veranderd. De voornaamste goederen die worden gestolen, zijn cosmetica, kleding, consumentenelektronica, tabak en doe-het-zelfartikelen. Dit gebeurt vaak op bestelling voor vaste helers. Dadergroepen slaan de buit tijdelijk op en verkopen deze bijvoorbeeld op markten, via internet en via winkels. Rondtrekkende dadergroepen maken zich niet alleen schuldig aan grootschalige winkeldiefstallen maar zijn ook betrokken bij andere vormen van vermogenscriminaliteit.

Bij winkeldiefstal is sprake van een groot *dark number*, slechts een klein deel wordt bij de politie gemeld. In 2009 werd het aantal diefstallen in de detailhandel geschat op ruim anderhalf miljoen. In 2010 lag dit aantal 10 procent hoger. De ontwikkeling in het aantal geregistreerde winkeldiefstallen houdt gelijke tred met die van het geschatte totale aantal winkeldiefstallen. Aangenomen dat het aandeel van de georganiseerde winkeldiefstal in het totale aantal winkeldiefstallen minimaal gelijk is gebleven, kan gesteld worden dat ook het aantal georganiseerde winkeldiefstallen toeneemt. Met name supermarkten, warenhuizen, drogisterijen en kledingwinkels worden slachtoffer van winkeldiefstal.

In vergelijking met andere vermogensdelicten zijn bij winkeldiefstal relatief veel vrouwen betrokken: 34 procent. Ongeveer twee derde van de verdachten is tussen de 16 en 30 jaar oud. Van de bovenregionale winkeldieven is 41 procent van Nederlandse herkomst. Het aandeel verdachten uit Oost-Europa is verhoudingsgewijs hoog. Van de verdachten uit Polen, Litouwen en Roemenië woont slechts een enkeling in Nederland. Bulgaren en Polen gaan vaker alleen op dievenpad, terwijl Roemenen vaker in groepsverband acteren. Twee derde van de Bulgaarse winkeldieven is vrouw. Bij Bulgaren lijken, meer dan bij de andere nationaliteiten, vrouwen met kinderen uit stelen te gaan. Bij rondtrekkende dadergroepen zijn daders te onderscheiden die voor korte periodes naar Nederland komen (*hit-and-run*-groepen en *foreign based networks*) en daders die een uitvalsbasis in Nederland hebben (*subcultural based networks* en sedentaire dadergroepen).

De schattingen van de financiële schade lopen uiteen van € 136 miljoen tot € 633 miljoen, de schattingen van de financiële schade veroorzaakt door rondtrekkende dadergroepen variëren van € 47 miljoen tot € 222 miljoen.

Om georganiseerde winkeldiefstal aan te pakken zouden diverse betrokken partijen meer informatie moeten uitwisselen. Verder zijn (gezamenlijke) preventieve maatregelen van belang; organisatorische maatregelen zijn het meest kosteneffectief. De politie zou meer aandacht moeten hebben voor heling en de internationale aanpak van professionele winkeldieven. Naar verwachting zal de stijging in het aantal winkeldiefstallen de komende jaren doorzetten. Factoren die aan deze verwachting bijdragen, zijn de inkomensverschillen tussen West- en Oost-Europa, de toenemende mobiliteit binnen Europa en de slechte economische situatie in Nederland en andere Europese landen.

1

Inleiding

1.1 Het Nationaal dreigingsbeeld

Elke vier jaar wordt door de Dienst IPOL van het Korps landelijke politiediensten (KLPD), in samenwerking met de Dienst Nationale Recherche van hetzelfde korps, het Nationaal dreigingsbeeld (NDB) georganiseerde criminaliteit vervaardigd. Het eerste verscheen in 2004. In opdracht van het College van procureurs-generaal wordt telkens een zo breed mogelijk overzicht gepresenteerd van de stand van zaken rond de georganiseerde criminaliteit in Nederland. Centraal staan daarbij de criminele hoofdactiviteiten. Dat wil zeggen dat vooral de daarop betrekking hebbende strafrechtelijke delictcategorieën onderwerp van onderzoek zijn. Het gaat niet alleen om de meer traditionele vormen van georganiseerde criminaliteit zoals drugshandel, witwassen, mensenhandel en -smokkel, maar ook om minder bekende vormen zoals wapenhandel, *skimming*, kinderpornografie, vals geld en allerlei vormen van cybercrime en vermogenscriminaliteit.

Deze vormen van georganiseerde criminaliteit worden – aan de hand van uniforme onderzoeksvragen – in afzonderlijke projecten onderzocht. In het eindrapport NDB worden de resultaten van deze projecten samengevat en voorzien van wat wij “een kwalificatie van dreiging” noemen. Hiermee wordt aangegeven of de betrokken vorm van georganiseerde criminaliteit voor de komende vier jaar als een bedreiging van de Nederlandse samenleving moet worden gezien. Mede op grond van deze kwalificaties worden de landelijke beleidsprioriteiten voor de middellange termijn vastgesteld.

Dit rapport over bedrijfscriminaliteit is een van de deelrapporten die de bouwstenen voor het Nationaal dreigingsbeeld 2012 (NDB2012) vormen. Behalve als bouwsteen hebben deze rapportages natuurlijk ook zelfstandige betekenis. Ze worden daarom ook separaat gepubliceerd.

Voordat we de onderzoeksvragen beantwoorden, gaan we in op de afbakening van het onderwerp en op de doelstelling van het onderzoek, zetten we de onderzoeksvragen op een rijtje en schenken we aandacht aan de onderzoeksmethode.

1.2 Domeinafbakening

In dit deelproject is het onderzoeksdomein beperkt tot bedrijfscriminaliteit met een georganiseerd karakter. Volgens de criteria die gelden voor het NDB2012 betekent dit dat er sprake moet zijn van a) structurele samenwerking tussen personen en b) criminaliteit die wordt gepleegd met het oog op het gezamenlijk behalen van financieel of materieel gewin. Aanvullend criterium is het regio-overstijgende karakter van de criminele samenwerkingsverbanden (csv's). Samenvattend is het onderzoeksdomein te omschrijven als 'in Nederland gepleegde bedrijfscriminaliteit door criminele samenwerkingsverbanden die bovenregionaal actief zijn, waarbij de criminele samenwerkingsverbanden uit Nederland of uit het buitenland afkomstig kunnen zijn'.

De vormen van bedrijfscriminaliteit die in dit rapport aan bod komen, zijn overvallen, ramkraken, bedrijfsinbraken en winkeldiefstal.

1.3 Doelstelling en onderzoeksvragen

De doelstelling van het project bedrijfscriminaliteit is het verkrijgen van inzicht in:

- de ontwikkeling van aard en omvang van georganiseerde bedrijfscriminaliteit;
- de (samenwerkingsverbanden van) personen die zich met georganiseerde bedrijfscriminaliteit bezighouden of daarbij op een andere manier betrokken zijn;
- de maatschappelijke gevolgen;
- de toekomstige ontwikkelingen van de aard, omvang en gevolgen.

Aansluitend op de doelstelling zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

1. Hoe heeft de aard van georganiseerde bedrijfscriminaliteit zich ontwikkeld voor wat betreft de wijze waarop die wordt gepleegd?
2. Hoe heeft de omvang van georganiseerde bedrijfscriminaliteit zich ontwikkeld?
3. Hoe heeft de aard van georganiseerde bedrijfscriminaliteit zich ontwikkeld voor wat betreft de kenmerken van personen en criminele samenwerkingsverbanden die van (betrokkenheid bij) het plegen daarvan worden verdacht?
4. Wat zijn de gevolgen van georganiseerde bedrijfscriminaliteit voor de Nederlandse samenleving?
5. Welke criminaliteitsrelevante factoren zijn, in welke mate en op wat voor wijze, van invloed op georganiseerde bedrijfscriminaliteit?

6. Wat zijn voor de komende jaren de verwachtingen over georganiseerde bedrijfscriminaliteit voor wat betreft omvang, werkwijzen, betrokkenen en maatschappelijke gevolgen?
7. Welke aanknopingspunten voor beleid dat gericht is op het tegenhouden of terugdringen van georganiseerde bedrijfscriminaliteit komen uit het onderzoek naar voren?

1.4 Onderzoeksmethode

Om inzicht te krijgen in bedrijfscriminaliteit hebben we gebruikgemaakt van literatuur, databestanden, dossiers en interviews en hebben we via internet open bronnen geraadpleegd.

Literatuur

Verschillende organisaties, instanties en overheden besteden aandacht aan bedrijfscriminaliteit. Er verschijnen met enige regelmaat rapporten, beleidsnotities, (wetenschappelijke) onderzoeken, Tweede Kamerstukken en dergelijke. Deze rapporten en notities geven inzicht in (de omvang van) het fenomeen en de personen die zich daarmee bezighouden. Er is echter nauwelijks onderzoek gedaan dat specifiek gericht is op dadergroepen die bovenregionaal actief zijn. We hebben ons dan ook voor een groot deel moeten baseren op literatuur over overvallen, ramkraken, bedrijfsinbraken en winkeldiefstal in het algemeen.

Gebruikt zijn publicaties van politie, overheidsinstanties, universiteiten, onderzoeksbureaus, branche- en belangenorganisaties en het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV). Aanvullend is informatie van het Landelijk Overleg OvervalCoördinatoren (LOOC) en de Taskforce Overvallen gebruikt.

Databestanden

Om informatie over vooral de (ontwikkeling van de) omvang van bedrijfscriminaliteit te kunnen geven, hebben we databestanden en registraties van politie en andere instanties gebruikt. De verzamelde data beslaan minimaal de periode 2008 tot en met 2010. Indien beschikbaar zijn gegevens over 2011 meegenomen.

Er zijn verschillende registers en databestanden geraadpleegd:

- Uit GIDS¹ zijn cijfers over de geregistreerde criminaliteit gehaald.
- Uit het Herkenningssysteem (HKS) is globale informatie over verdachten verkregen.
- Via StatLine van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) zijn gegevens over de ontwikkeling van de omvang van geregistreerde criminaliteit gegenereerd.
- In de CSV-manager zijn door de regiokorpsen criminele samenwerkingsverbanden ingevoerd. De csv's die zich onder andere met bedrijfscriminaliteit bezighouden, zijn bekeken.
- Het Landelijk Overvallen en Ramkraken Systeem (LORS) leverde de gegevens over aantallen overvallen en ramkraken.
- De lopende en afgesloten bovenregionale rechercheonderzoeken zijn bekeken.

Dossiers

Het bestuderen van dossiers heeft vooral inzicht gegeven in de aard en de daders van de gepleegde misdrijven en in de werkwijze.

Interviews

Zowel binnen als buiten de politie zijn er deskundigen die vanuit hun eigen invalshoek expertise hebben opgebouwd op het gebied van bedrijfscriminaliteit. Met deze deskundigen zijn semigestructureerde interviews gehouden met als doel bevindingen te toetsen en lacunes in de informatie op te vullen. De onderzoeksvragen stonden bij deze gesprekken centraal. In bijlage I staan de geïnterviewden vermeld.

Internet

Via internet zijn openbare publicaties, persberichten, krantenartikelen en dergelijke gezocht. Verder hebben we het intranet/PolitieKennisNet gebruikt om aanvullende politie-informatie te vinden.

---

¹ GIDS staat voor Geïntegreerde Interactieve Databank voor Strategische bedrijfsinformatie. Deze databank bevat aantallen incidenten per incidentcode, tijdseenheid en locatie.

2

Overvallen

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de aard, omvang, daders, gevolgen en aanpak van overvallen in Nederland. Het delict 'overval' komt niet als zodanig voor in het Wetboek van Strafrecht. Delicten die als een overval worden aangeduid, zijn in de artikelen 312 en 317 van het Wetboek van Strafrecht terug te vinden. In eerstgenoemd artikel is sprake van "diefstal voorafgegaan, vergezeld, of gevolgd van geweld of bedreiging met geweld jegens personen". In artikel 317 gaat het om "door geweld of bedreiging met geweld iemand dwingen tot afgifte van een goed". Ter onderscheiding van straatroof en diefstal gevolgd door geweld wordt een overval gedefinieerd als (Landelijk Overvalcoördinator, 2004):

Het met geweld of bedreiging met geweld wegnemen of afpersen van enig goed, gepleegd tegen personen in een afgeschermd ruimte of op een gepland dan wel georganiseerd waardetransport of de poging daartoe.

Het onderscheid tussen een straatroof en een overval is als gevolg van deze definitie afhankelijk van de plaats waar het delict gepleegd wordt (in een afgeschermd ruimte) of het doelwit (een gepland dan wel georganiseerd waardetransport²).

Omdat dit rapport betrekking heeft op bedrijfscriminaliteit, wordt niet ingegaan op woningovervallen. Deze worden behandeld in het rapport over woningcriminaliteit. De bedrijfsgerelateerde woningovervallen worden ook in dat rapport behandeld, omdat ze op specifieke kenmerken – zoals de wijze van binnentreden en het geweldgebruik – afwijken van andere bedrijfsgerelateerde overvallen.

In 2010 is in opdracht van de Taskforce Overvallen een grootschalig onderzoek naar overvallen uitgevoerd door een onderzoekscommissie onder leiding van professor Fijnaut. Dit uitgebreide onderzoek, *Overvallen in Nederland* (Rovers et al., 2010), is recent en gaat diep op het onderwerp in, zodat de resultaten ervan gebruikt worden als voornaamste bron voor deze studie. Voor wat betreft de beschrijving van de aantallen overvallen is een update over de jaren 2010 en 2011 gemaakt met behulp van de meest recente gegevens uit het Landelijk

---

² Hieronder worden geldtransporten, ondernemers die de dagopbrengst wegbrengen en bezorgers van maaltijden of goederen verstaan.

Overvallen en Ramkraken Systeem (LORS). In het LORS worden overvallen en ramkraken centraal geregistreerd. Deze centrale registratie heeft als doel de opsporing, analyse en preventie van overvallen en ramkraken te optimaliseren.

2.1 Aard

De toename van het aantal overvallen dat in Nederland werd gepleegd en de maatschappelijke onrust die deze heeft veroorzaakt, hebben ertoe geleid dat in 2010 een uitgebreide fenomeenanalyse en een evaluatie van de aanpak van overvallen zijn uitgevoerd (Rovers et al., 2010). Dit onderzoek heeft bevestigd dat het delict overvallen in Nederland als een ernstig probleem beschouwd kan worden en dat de bestrijding van de overvalproblematiek daarom serieuze aandacht vraagt van politie, justitie en veiligheidspartners.

De onderzoekers hebben aandacht geschonken aan enkele veronderstellingen die in politiekringen leefden. Zo werd breed verondersteld dat het aantal *hit-and-run*-overvallen de laatste jaren toenam (Rovers et al., 2010). Een *hit-and-run*-overval is gedefinieerd als een overval waarbij de daders zonder al te veel voorbereiding snel toeslaan en weer verdwijnen. Een stijging van het aantal *hit-and-run*-overvallen zou een probleem zijn, omdat deze erop zou wijzen dat de drempel om een overval te plegen steeds lager wordt. Overvallen die aan de kenmerken van *hit-and-run* voldoen, zijn de afgelopen tien jaar echter niet substantieel toegenomen. Vergeleken met 40 jaar geleden is er wel veel veranderd in de werkwijze van overvallers. Waar overvallen 40 jaar geleden over het algemeen werden gepleegd door goed voorbereide, professionele daders (en werden gezien als georganiseerde criminaliteit), worden overvallen de laatste 20 à 25 jaar juist gekenmerkt door een gebrek aan organisatie en professionaliteit. De onderzoekers concluderen dat twee derde van de overvallen een *hit-and-run*-karakter heeft; dat is al jaren zo en lijkt niet te veranderen.

Regionale spreiding overvallen

Overvallen worden met name gepleegd in grootstedelijke politieregio's. Veruit de meeste overvallen vinden plaats in Rotterdam- Rijnmond en Amsterdam-Amstelland (respectievelijk 17 en 15%)³. Deze politieregio's worden gevolgd door Haaglanden, Midden en West Brabant (beide 6%), Utrecht en Limburg-

---

³ In 2011 heeft Rotterdam-Rijnmond voor het eerst Amsterdam-Amstelland afgelost als regio met de meeste overvallen: in de jaren voor 2011 werden de meeste overvallen (20%) gepleegd in Amsterdam-Amstelland.

Zuid (5%). De spreiding van overvallen over Nederland is van 2000 tot 2010 nauwelijks veranderd en overvallen lijken dan ook vooral een grootstedelijk fenomeen te zijn. In 2011 zijn overvallen gelijkmatiger verdeeld over het land: het aandeel overvallen in grootstedelijke regio's neemt sterker af dan in niet-grootstedelijke regio's. In de regio Flevoland nam het aantal overvallen de afgelopen tien jaar toe, net als de verstedelijking van deze regio. Ook in deze regio is echter een forse daling te zien in het jaar 2011: het aantal overvallen nam ten opzichte van 2010 af met 32 procent.

In de regio's Flevoland en Limburg-Zuid worden in verhouding tot het aantal inwoners meer overvallen gepleegd dan in andere regio's, in de regio Utrecht iets minder.

Veel overvalcriminaliteit heeft een lokaal of regionaal karakter: gemiddeld werd in 2009 ruim 70 procent van de overvallen in de eigen politieregio gepleegd. In politieregio's die grenzen aan grote steden (Zaanstreek-Waterland, Zuid-Holland-Zuid en Hollands Midden) werd slechts 52 à 56 procent gepleegd door 'lokale' overvallers. In de regio's Twente, Limburg-Noord en Limburg-Zuid was dit percentage veel hoger: respectievelijk 94, 92 en 90 (Rovers et al., 2010).

Werkwijze overvallers

In 2011 zijn enkele goed georganiseerde en goed voorbereide overvallen op geldtransporten gepleegd. Deze overvallen wijken af van verreweg de meeste overvallen met het hiervoor beschreven *hit-and-run*-karakter. De uitermate professionele overval op het geldtransport van Brinks in juni 2011 is hiervan een goed voorbeeld. Deze overval viel op doordat de daders de politie opwachtten en met automatische wapens beschoten, om daarna met behulp van meerdere vluchtauto's via de snelweg te ontsnappen.

Dit soort gewelddadige overvallen vindt volgens experts eens in de zoveel tijd plaats. Soms drie keer per jaar, dan weer een jaar niet. Het risico dat soortgelijke overvallen worden gepleegd, bestaat altijd. Er is vooralsnog echter geen sprake van een trend die erop wijst dat professionele en georganiseerde bendes op grootschalige wijze dit soort overvallen in Nederland zullen gaan plegen.

Experts geven wel aan dat overvallers zich goed voorbereiden. Er wordt door sommige overvallers geanticipeerd op een achtervolging door de politie. Dit blijkt uit meegebrachte kraaienpoten die overvallers tijdens een achtervolging uit de auto gooien. Zij hopen de achtervolgers op deze manier af te schudden. Ook komt het voor dat overvallers de hekken van politiebureaus met kettingen dichtketenen voordat zij een overval gaan plegen. Dit zorgt ervoor dat de politiewagens het politieterrein niet kunnen verlaten als er een melding van

een overval binnenkomt. Daarnaast is er een groep overvallers van juweliers actief die al schietend de juwelierswinkel betreden. Zij proberen niet eerst door bedreiging iemand tot medewerking te bewegen, maar gaan uitermate gewelddadig te werk.

Geweldgebruik

De afgelopen jaren wordt gezegd dat overvallers meer geweld gebruiken. Rovers et al. (2010) hebben deze veronderstelling onderzocht en kwamen tot uiteenlopende bevindingen. Wapengebruik (kleine vuurwapens en slag- of steekwapens) door overvallers leidt over het algemeen tot minder verwondingen bij slachtoffers. Het wapen straalt dan al zo veel dreiging uit dat er geen geweld door de dader hoeft te worden gebruikt. Vanaf 2007 signaleren de onderzoekers echter een sterke toename van het gebruik van kleine vuurwapens én van het aantal gewonden. Terwijl het soort geweld dat daders gebruiken (slaan, schoppen, vastbinden) ongeveer gelijk blijft, vallen er wel meer gewonden. Deze resultaten laten zien dat er sprake is van een toename van geweld bij overvallen. Dit is echter een langetermijntrend die al in de jaren tachtig is ingezet.

Risicobranches

Uit *Overvallen in Nederland* is gebleken dat zo'n 40 procent van de overvallen wordt gepleegd op bedrijven in de detailhandel en 14 procent in de horeca. Een kwart van de overvallen is een woningoverval en 12 procent is gericht op particuliere waardetransporten (ondernemers die de dagopbrengst wegbrengen en bezorgers van maaltijden of goederen). De afgelopen tien jaar zijn met name de overvallen op banken afgenomen. Ook overvallen op taxichauffeurs, tabakswinkels en op particulier waardetransport zijn afgenomen.

Vooraf begin 2011 is een stijging te zien van het aantal overvallen op juweliers. Er hebben enkele overvallen plaatsgevonden, zoals hierboven al vermeld, waarbij de daders al schietend een juwelierszaak binnenstormden. Ook is er een flink aantal zaken geweest waarbij de overvallers een juwelier eerst 'aflegden': enkele dagen of op vaste tijdstippen werd de gang van zaken geobserveerd, en na verloop van tijd werd de overval gepleegd.

Experts signaleren dat overvallen op juweliers in het verleden vaak gericht waren op specifieke dure sieraden, terwijl het de overvallers in 2011 niet uitmaakt welke juwelen ze meenemen, als ze maar van goud zijn. Overvallers rennen dan naar binnen, slaan met mokers de vitrines kapot en gooien sporttassen vol met alle gouden sieraden die ze te pakken kunnen krijgen.

Ook goudkopopers zijn een aantrekkelijk doelwit. Experts geven aan dat

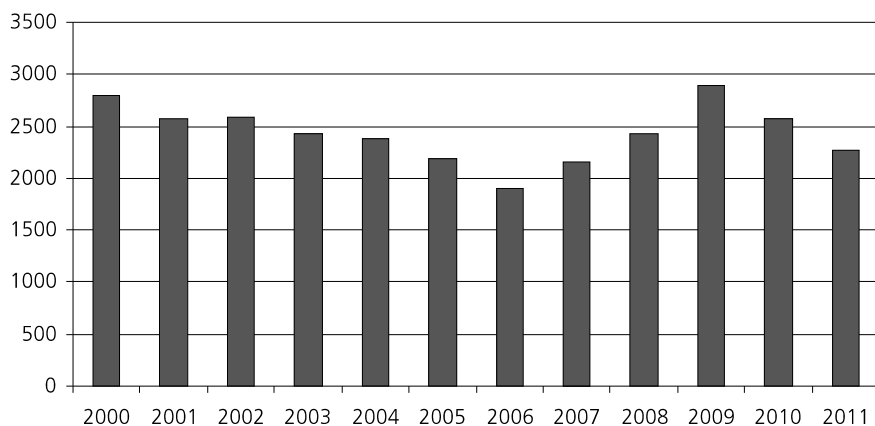
goudkopers soms worden opgewacht als zij in een zalencentrum zijn geweest om goud van particulieren te kopen. Ook worden zij in de val gelokt door daders die via internet contact met hen opnemen en pretenderen dat zij goud te verkopen hebben. De populariteit van dit type overval is waarschijnlijk gerelateerd aan de hoge goudprijs.

2.2 Omvang

Het aantal overvallen in Nederland is vanaf 2002 geleidelijk afgenomen, zie figuur 1. Sinds 2007 was weer een flinke toename zichtbaar, wat uitmondde in een totaal van 2898 overvallen in 2009. Deze toename heeft geleid tot de oprichting van de Taskforce Overvallen, die een breed pakket (beleids)maatregelen heeft voorgesteld. In 2010 is vervolgens een daling van het aantal gepleegde overvallen geconstateerd: er werden er 2572 gepleegd. In 2011 is het aantal overvallen verder gedaald naar 2272. Dit is een daling van 12 procent ten opzichte van 2010.

Figuur 1

Aantal gepleegde overvallen per jaar (2000-2011)

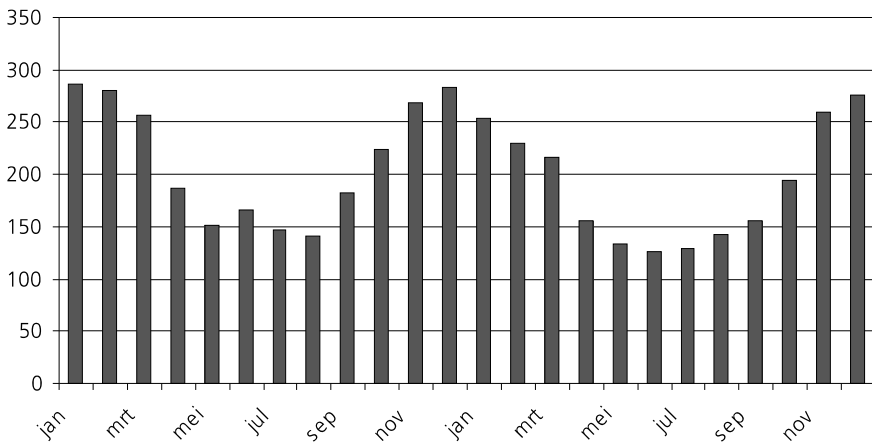
Bron LORS

In figuur 2 is weergegeven in welke periode van het jaar de meeste overvallen worden gepleegd. Te zien is dat het aantal overvallen in de herfst- en wintermaanden toeneemt en in de zomermaanden weer afneemt. Deze trend was ook

in andere jaren te zien. Hiervoor worden enkele oorzaken genoemd: het is in de winter vaker donker, waardoor de pakkans kleiner is, het is kouder waardoor je makkelijker met verhullende kleding (muts, petje, capuchon) over straat kunt lopen zonder op te vallen, terwijl er ook minder mensen op straat zijn.

Figuur 2

Aantal overvallen per maand (2010-2011)

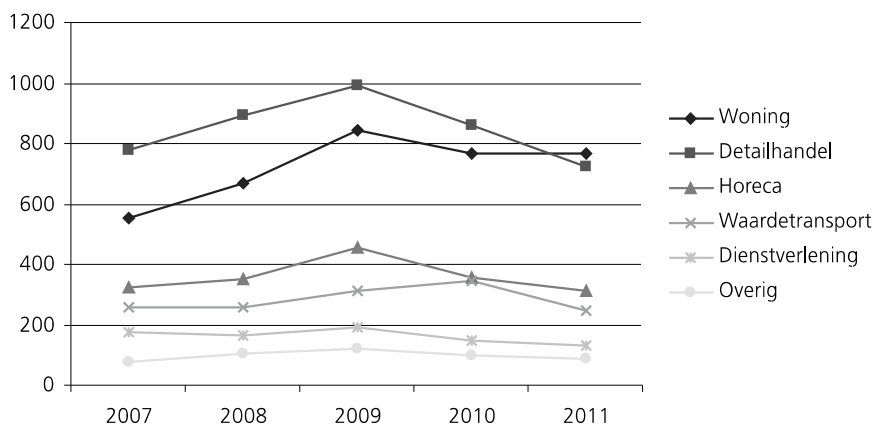
Bron LORS

In het LORS (Landelijk Overvallen en Ramkraken Systeem) wordt geregistreerd wie slachtoffer worden van een overval. Hierin worden verschillende sectoren onderscheiden, maar de indeling is soms wat grof. Voor deze analyse is daarom een andere indeling gemaakt. Deze komt op hoofdlijnen overeen met de door LORS gebruikte indeling, maar wijkt op enkele onderdelen af. Zo is de categorie waardetransport (ondernemers met de (dag)opbrengst en bezorgers) toegevoegd. In bijlage II is weergegeven waarom voor deze indeling is gekozen en hoe de indeling tot stand is gekomen.

In figuur 3 is op basis van de nieuwe indeling weergegeven welke categorieën slachtoffers worden overvallen. (Zie bijlage II voor hetzelfde overzicht, maar dan op basis van de LORS-sectoren.) Overvallen op woningen komen het meest voor. Overvallen op de detailhandel vormden echter tot 2011 het grootste deel van het totaal.

Figuur 3

Aantal overvallen per slachtoffercategorie (2007-2011)

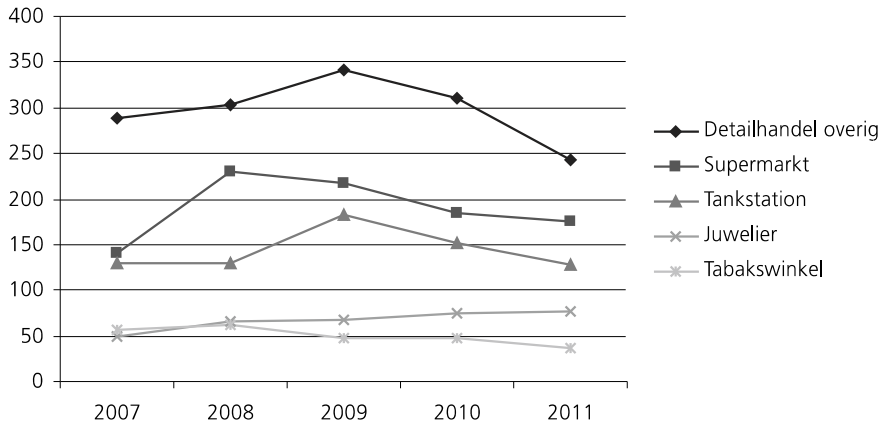
Bron LORS, aangepaste categorisering

Zoals te zien is in figuur 3, is in 2010 en 2011 bij vrijwel alle slachtoffercategorieën een afname te zien. Alleen overvallen op woningen blijven gelijk in aantal.

In figuur 4 zijn de voornaamste soorten detailhandelsbedrijven weergegeven die slachtoffer worden van overvallen. In deze figuur is te zien dat in alle categorieën de aantallen dalen, behalve in die van de juweliërs. Voor wat betreft deze categorie is in de loop van 2011 wel een daling ontstaan, maar die is (nog) niet in de jaarcijfers te zien: de stijging in figuur 4 wordt veroorzaakt door overvallen die vooral in de eerste helft van het jaar zijn gepleegd. De laatste zes maanden van 2011 laten een afname van overvallen op juweliërs zien. Wellicht is deze afname veroorzaakt door een groot aantal aanhoudingen (waaronder een paar op heterdaad) van overvallers van juweliërszaken. Experts vermoeden dat overvallers die het op juweliërs gemunt hebben, meer dan eens in deze branche toeslaan, waardoor met de aanhouding van enkele daders al snel sprake kan zijn van een insluitingseffect: opgesloten daders plegen geen delicten meer, waardoor de aantallen dalen.

Figuur 4

Overvallen detailhandel (2007-2011)

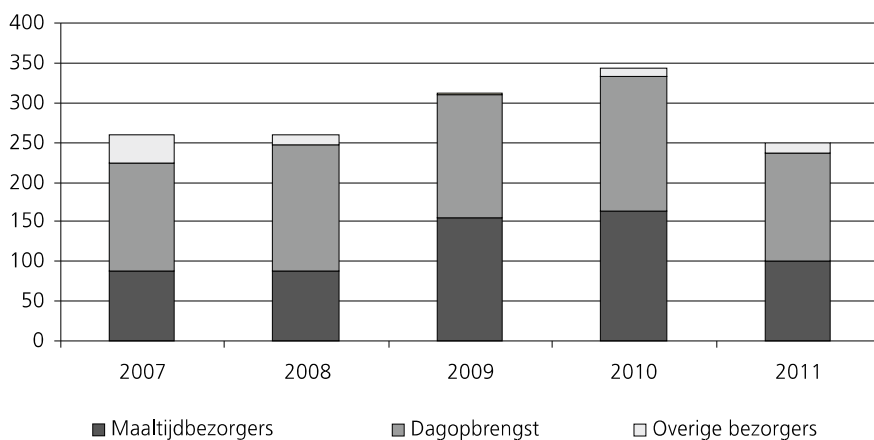

Bron LORS, aangepaste categorisering

Overvallen op waardetransporten (ondernemers met de dagopbrengst van een bedrijf, maaltijdbezorgers en overige bezorgers) namen toe tot en met 2010. In 2011 daalt dit type overval. In figuur 5 is te zien dat het hogere aantal overvallen op waardetransporten in 2009 en 2010 met name veroorzaakt werd door overvallen op maaltijdbezorgers. In 2011 is dit type overval met 39 procent afgenomen, terwijl de overvallen op ondernemers met de dagopbrengst afnamen met 'slechts' 18 procent.

Figuur 5

Overvallen waardetransport (2007-2011)

Bron LORS, aangepaste categorisering

De afname van het aantal overvallen op maaltijdbezorgers heeft volgens experts te maken met het feit dat deze bezorgers hun klanten tegenwoordig vaker elektronisch laten betalen. Ook is het vooraf betalen, via internetbankieren, in opkomst. Dat maakt maaltijdbezorgers een minder interessant doelwit voor overvallers: ze hebben weinig tot geen geld op zak.

Sinds februari 2010 worden in Nederland gepleegde overvallen in het LORS ingedeeld in categorieën die aangeven in welke mate een overval als professioneel en georganiseerd kan worden gezien.⁴ Overvallen in categorie 1 zijn die met de laagste organisatiegraad. De enkele dader, soms twee, komt slecht-bewapend binnen, richt zich op de makkelijke objecten en is tevreden met een kleine buit. Er is geen voorbereiding en bij de minste weerstand wordt de overval gestaakt of raakt de overvaller in paniek en gaat over tot wellicht extreme agressie. Bij overvallen in categorie 2 is sprake van enige mate van voorbereiding. Het gaat hier om beginnende of semiprofessionele overvallers. Deze kenmerken zich door de aanwezigheid van een criminele carrière. Ze plegen de overvallen om ervan 'te leven'. Zij zijn dus meer uit op winst-

⁴ Zie bijlage III voor de indicatoren op basis waarvan een overval in categorie 1, 2 of 3 wordt ingedeeld.

maximalisatie. Ze hebben een vooropgezet plan over wie wat doet, maar dit plan wordt losjes uitgevoerd. Overvallen in categorie 3 betreffen de meer ervaren overvaller of de zeer ervaren crimineel die weet hoe een overval georganiseerd uit te voeren. Uit alles blijkt dat hier een van tevoren bedacht plan verwezenlijkt wordt. Het plan kan heel simpel zijn, het hoeft dus geen ingewikkelde constructie te zijn om de overval een categorie 3-overval te laten zijn. De daders weten precies wat de buit is, waar deze te vinden is en hoe hij bemachtigd kan worden. Er is altijd sprake van voorobservatie, zodat de buit optimaal is.

In tabel 1 is te zien dat er in 2011 meer categorie 2- en 3- overvallen plaatsvonden dan in 2010. Op basis van deze gegevens kan worden geconcludeerd dat – terwijl het totale aantal overvallen in 2011 is gedaald – het aantal categorie 2- en categorie 3-overvallen is gestegen. Omdat met de indeling van overvallen in categorieën is begonnen in februari 2010, hebben de cijfers van 2010 betrekking op elf maanden, terwijl de cijfers van 2011 betrekking hebben op twaalf maanden. De stijging van categorie 2- en 3-overvallen is echter zo groot dat deze niet kan worden verklaard door het ontbreken van de registratie in januari 2010. Deze stijging lijkt te wijzen op een toename van professionele overvallen in 2011.

Tabel 1

Aantal overvallen categorie 1, 2 en 3		
Categorie	2010 (%)	2011 (%)
Categorie 1	2267 (88,2%)	1804 (79,4%)
Categorie 2	287 (11,1%)	428 (18,8%)
Categorie 3	18 (0,7%)	40 (1,7%)
Totaal	2572 (100%)	2272 (100%)

Bron LORS

2.3 Daders en dadergroepen

Leeftijd en geslacht

Rovers et al. (2010) geven aan dat 54 procent van de verdachten van overvallen tussen de 20 en 35 jaar oud is, 31 procent is 20 jaar of jonger en 14 procent is ouder dan 35 jaar. Zij baseren deze uitspraken op gegevens uit LORS en HKS (2000-2008) en signaleren sinds 2007 een toename van het aandeel jongere verdachten in de leeftijd tussen 18 en 20 jaar.

Eenzelfde soort analyse, maar dan op basis van recentere gegevens, brengt aan het licht dat deze toename zich heeft voortgezet. In de periode 2007-2010 is 46 procent van de verdachten van een overval 20 jaar of jonger, 43 procent is tussen de 20 en 35 jaar oud en 11 procent is ouder dan 35. Er zijn dus vooral meer jongere verdachten van overvallen aangehouden.

Uit het LORS blijkt verder dat het overgrote deel van de overvallen wordt gepleegd door mannen, slechts 3,5 procent van de overvallen wordt mede gepleegd door een vrouw. Van de aangehouden verdachten is echter 6 procent vrouw, wat betekent dat de pakkans voor vrouwelijke daders van overvallen hoger ligt dan die voor mannelijke daders. Vrouwen zijn vaker dan gemiddeld actief bij het plegen van woningovervallen.

Herkomst

Verdachten van Nederlandse herkomst vormen de grootste groep (32%), gevolgd door verdachten met een Marokkaanse herkomst (18%). Verdachten van Surinaamse herkomst vormen 13 procent van het totaal, gevolgd door verdachten van Antilliaanse (9%) en Turkse (7%) herkomst. Op langere termijn signaleren Rovers et al. (2010) marginale verschuivingen in de herkomst van de overvallers. Het aantal getinte, vooral Marokkaanse, overvallers neemt licht toe, het aantal overvallers van Nederlandse afkomst neemt licht af.

Antecedenten

De laatste jaren werd in de media en door de politie verondersteld dat het plegen van een overval steeds vaker een instapdelict was en dat dus steeds meer personen die nog geen criminele activiteiten hebben gepleegd, tegenwoordig als eerste delict meteen een overval plegen. Als dit zo zou zijn, is dat zorgwekkend. Een overvaller gaat immers rechtstreeks het contact aan met het slachtoffer en moet bereid zijn met geweld te dreigen en indien nodig ook daadwerkelijk geweld te gebruiken. Een overval vereist veel meer criminele vaardigheden dan bijvoorbeeld een inbraak.

Inmiddels is gebleken dat dit beeld niet klopt met de werkelijkheid. Ruim 80 procent van de overvallers heeft antecedenten voor vermogensdelicten, waaronder vermogensdelicten met geweld. De rest van de overvallers is nooit eerder veroordeeld, maar dit wil niet zeggen dat zij nooit eerder een delict hebben gepleegd. Het plegen van een overval is duidelijk geen instapdelict, vermoedelijk is hooguit een klein deel van de daders *first offender* (Rovers et al., 2010).

Rovers et al. signaleren in 2007 en 2008 een verandering in de verdachtenpopulatie. Ze constateren dat veel overvallers een uitgebreid strafblad hebben of eerder verdacht zijn geweest van het plegen van een overval. Ook verstrijkt er steeds meer tijd tussen het eerste politiecontact van de verdachte en de overval. Ten slotte zijn er ook steeds meer verdachten van een overval die al op jonge leeftijd met de politie in aanraking zijn geweest. Deze verandering wijst er volgens hen op dat ervaren criminelen steeds vaker overvallen gaan plegen.

Bovenregionale overvalcriminaliteit

Daders plegen delicten vaak binnen hun routineomgeving. Daders die in hun dagelijkse leven op regelmatige basis verschillende steden of politieregio's aandoen, zullen dus ook sneller bovenregionale overvallen plegen.

Bovenregionale overvalcriminaliteit is daarmee niet meteen professioneler of grootschaliger dan regionale overvalcriminaliteit. Ook professionele overvallers kunnen binnen hun eigen woonregio delicten plegen, net zoals beginners regio-overschrijdend te werk kunnen gaan. Het deel van de overvallers dat op professionele wijze bovenregionaal, landelijk of zelfs internationaal opereert, is niet heel groot. En ook voor deze overvallers zal gelden dat zij vaak op een of andere manier een relatie hebben met de plaats waar zij een overval plegen. Wel bestaan er verbanden tussen de afstand die overvallers afleggen en hun professionaliteit. Onderzoekers geven aan dat er verder wordt gereisd voor bijvoorbeeld overvallen op geldinstellingen dan voor overvallen op benzinstations. Over het geheel genomen zijn overvallen die verder van de woonplaats worden gepleegd, professioneler opgezet. Er wordt meer buitgemaakt, er worden zwaardere wapens gebruikt en er vindt een betere voorbereiding plaats (Van den Eshof & Van der Heijden, 1990; Etman, Kesselaar & Klerks, 1998; Rovers et al., 2010). De afstand is echter niet het belangrijkste kenmerk om de professionaliteit in te schatten, kenmerken van de *modus operandi* doen er ook toe.

Dadergroepen

In 75 procent van de gevallen wordt een overval door één (35%) of twee (40%) daders uitgevoerd. Vergeleken met tien jaar geleden is te zien dat overvallen steeds vaker in groepen (twee of meer personen) worden gepleegd: het aantal alleenplegers is in tien jaar tijd met 16 procent afgenomen. Deze trend hangt samen met de stijging van het aantal woningovervallen gedurende de laatste tien jaar; deze overvallen worden vaker in groepen gepleegd (Rovers et al., 2010).

Experts geven aan dat er groepen overvallers zijn die geslaagde 'operaties' kopiëren. Dat gedrag bestond in het verleden al en het bestaat nog steeds. In de praktijk komt het ook voor dat één 'chef' jongens ronselt bij middelbare scholen om 'dingen' voor hem te regelen. Hij vraagt de jongeren om vluchtauto's of scooters voor hem te stelen, een *stash* te regelen, een juwelier 'af te leggen' of zelfs een overval voor hem uit te voeren. De jongens weten niet in alle gevallen waarvan hun actie deel uitmaakt en de 'chef' weet op handige wijze buiten beeld te blijven, doordat hijzelf vrijwel nooit iets strafbaars doet. Hij is het brein achter de overval. Dit soort groepen is hiërarchisch georganiseerd. Hoe groot het aandeel van dit soort strakgeorganiseerde groepen is binnen het totale aantal overvallen dat wordt gepleegd, is echter moeilijk te zeggen. Er zijn geen cijfers over bekend.

Dergelijke professionele criminelen weten ook hoe de politie werkt en maken daar handig gebruik van, bijvoorbeeld wanneer ze weten dat ze geobserveerd worden. Zo belde een geobserveerde verdachte 112 en gaf door dat er een massale vechtpartij plaatsvond in een naburige stad. Daarop werd het observatieteam door de meldkamer gevraagd de achtervolging te staken en te assisteren bij de vechtpartij – om even later te ontdekken dat er nergens werd gevochten.

Experts geven echter ook aan dat zij een toename zien van zogenoemde 'recessie-overvallen': slecht voorbereide overvallen door wanhoopsovervallers. "Ze gaan er bij wijze van spreken al vandoor als het slachtoffer 'Sodemiet op!' roept". Dit type overvallers gaat echter net zo lang door tot er wel een keer een geslaagde overval tussen zit, zodat zij verantwoordelijk zijn voor een serie pogingen in een korte periode.

2.4 Gevolgen voor de samenleving

Slachtoffers van bedrijfsovervallen zijn in de eerste plaats degenen die werkzaam zijn in het overvallen bedrijf. In tegenstelling tot bij veel andere delicten wordt het slachtoffer van een overval rechtstreeks geconfronteerd met de dader en door hem, met dreiging van geweld, gedwongen geld of goederen af te staan. Deze rechtstreekse confrontatie tast de lichamelijke en/of geestelijke gezondheid van veel slachtoffers aan.

Als de dader fysiek geweld gebruikt tegen een medewerker, loopt deze vaak lichamelijke verwondingen op. Daders die een slachtoffer bedreigen, zijn erg onvoorspelbaar, en het feit dat slachtoffers niet kunnen inschatten of een dader deze bedreigingen ook ten uitvoer zal brengen, maakt de situatie voor de slachtoffers oncontroleerbaar en erg beangstigend. Medewerkers die slachtoffer van een overval zijn geworden, geven aan dat zij nog lange tijd na de overval op hun hoede blijven als zij aan het werk zijn. Sommigen zeggen zelfs nooit meer onbevangen naar hun werk te gaan. De impact van een overval op een slachtoffer is dus erg groot.

Medewerkers leren tijdens overvaltrainingen om geld of goederen zonder tegenstribbelen af te geven, zodat een overvaller niet gefrustreerd raakt en zijn geduld verliest. Dat zou immers kunnen leiden tot verwondingen bij de medewerker. De bedrijven waarop de overvaller het gemunt heeft, lopen dus financiële schade op als gevolg van een overval.

Een op de vijf overvallen mislukt en leidt niet tot een buit. Dit percentage pogingen ligt al jaren op een min of meer gelijk niveau (Van der Zee, Van der Ven & Vriezelaar, 1999; Rovers et al., 2010). De hoogte van de gemiddelde buit is niet stabiel, maar wisselt per jaar. Dat heeft te maken met uitschieters: als een overval plaatsvindt waarbij de overvallers er met een enorme buit vandoor gaan, heeft dit invloed op het buitgemiddelde. Rovers et al. hebben daarom naar de mediane buitwaarde gekeken, dat wil zeggen de waarde waaronder en waarboven de helft van de waarden van de aangetroffen buit zich bevindt. De mediane buitwaarde ligt fors lager dan de gemiddelde buitwaarde, omdat de uitschieters dus niet meegeteld worden. De onderzoekers constateren dat de mediane buit in de afgelopen tien jaar gemiddeld ruim € 600 bedroeg, de gemiddelde buit was ongeveer € 15.500. In deze periode zijn wel wat schommelingen te zien.

De mediane buit was in de jaren 2000 en 2001 gemiddeld hoger dan in de jaren erna. De onderzoekers geven aan dat dit werd veroorzaakt doordat het aantal overvallen met een kleine buit fors toenam van 18 naar 30 procent. In 2007 en 2008, en in mindere mate in 2009, steeg de mediane buit weer, vergeleken met de voorgaande jaren. Ook dit is onderzocht en het blijkt te worden veroorzaakt

door een forse toename van overvallen met een hoge buit. De opbrengst van een overval is in de meerderheid van de gevallen echter niet zo groot. Bij bijna twee derde van de overvallen in 2009 was de buit minder dan € 1000. Omdat de hoogte van de buit niet altijd in geld kan worden weergegeven en de registratie van de buitbedragen soms te wensen overlaat, is het niet mogelijk de totale financiële schade als gevolg van overvallen vast te stellen.

Overvallen hebben ernstige materiële en immateriële gevolgen voor medewerkers en bedrijven in Nederland. Dat de impact van overvallen op de Nederlandse samenleving groot is, onderstrepen ook Rovers et al. (2010) als zij aangeven dat “De ernst van het probleem en het belang van een adequate preventie en repressie ervan (...) vooral besloten [liggen] in de ontwrichtende werking die overvallen daadwerkelijk hebben, zowel op de directe slachtoffers en hun directe sociale of professionele omgeving, als op de (ervaren) leefbaarheid van de maatschappij.”

2.5 Aanpak: Actieprogramma Ketenaanpak Overvalcriminaliteit

Uit het onderzoek *Overvallen in Nederland* door Rovers et al. (2010) is duidelijk geworden dat de overvalproblematiek in Nederland ernstige vormen heeft aangenomen. Op basis van de resultaten van dit onderzoek en in lijn met de belangrijkste aanbevelingen, heeft de Taskforce Overvallen geconcludeerd dat een structurele aanpak noodzakelijk is om de overvalproblematiek in te dammen. De gedachte daarbij is dat kortdurende interventies op korte termijn succesvol kunnen zijn, maar dat een structurele aanpak er op de langere termijn toe zal leiden dat er minder overvallen worden gepleegd en er effectiever door de relevante partners kan worden opgetreden.

De Taskforce (Landelijke Taskforce Overvallen, 2011) heeft de volgende gezamenlijke doelstelling voorgesteld:

In 2014 is in samenwerking met alle relevante partners:

- het aantal overvallen teruggedrongen tot maximaal 1900 per jaar (2898 in 2009, 2572 in 2010, 2272 in 2011);
- het oplossingspercentage overvalcriminaliteit gestegen naar 40 procent (in 2010 23%);
- het percentage veroordeelde overvallers verhoogd naar 32 procent (in 2010 16%);

- het recidivepercentage bij overvallers teruggebracht naar 40 procent (in 2010 recidiveerde 54% binnen twee jaar);
- het percentage bedrijven dat preventiemaatregelen heeft getroffen, gestegen naar 85 procent (in 2010 73%).

Om deze doelstelling te behalen is een Actieprogramma Ketenaanpak Overvalcriminaliteit opgesteld. De acties zijn gericht op de hele strafrechtsketen, maar ook op publiek-private samenwerking, gemeenten, veiligheidshuizen en brancheverenigingen. Voor een volledig overzicht verwijzen wij naar het *Actieprogramma Ketenaanpak Overvalcriminaliteit* (Landelijke Taskforce Overvallen, 2011). Hierin worden alle 104 acties en maatregelen beschreven, wordt aangegeven wie het initiatief neemt, welke andere partijen erbij betrokken zijn en wat de startdatum van de actie of maatregel is.

Het actieprogramma heeft betrekking op opsporing en vervolging, preventie, slachtofferhulp, regie en verantwoording, en op monitoring, ontwikkeling en onderzoek. Deze onderwerpen komen hieronder een voor een aan de orde.

Opsporing en vervolging – straffen en gedragsbeïnvloedende maatregelen

Het delict overvallen is voor de komende vier jaar tot prioriteit van de Nederlandse politie benoemd. In de regiokorpsen met het grootste aantal overvallen⁵ worden teams High Impact Crime (HIC-teams) ingesteld. Er zijn uitvoerige operationele afspraken gemaakt over bijvoorbeeld Plaats Delictmanagement (PD-management), de inzet van helikopterondersteuning, de afhandeling van aangetroffen vuurwapens, het gebruik van sociale media en de toepassing van heterdaadkracht.

Conform het voorstel in het actieprogramma is per 1 juli 2011 een landelijk overvalofficier van justitie aangesteld. Ook is een Nationale Stuurploeg Overvallen geïnstalleerd, met als voornaamste doel het sturen op de aanpak van categorie 2- en categorie 3-overvallen (de meer georganiseerde en professionele overvallen).

Een concreet voorbeeld van de gemaakte operationele afspraken is de vergroting van de heterdaadkracht. Met behulp van het drieringenmodel richt de politie zich na melding van een overval niet alleen op de plaats delict, maar surveilleert zij ook gericht op uitvalswegen en logische vluchtroutes voor daders. Hiertoe wordt ter ondersteuning gebruikgemaakt van ANPR-camera's, maar ook van

---

⁵ Amsterdam-Amstelland, Rotterdam-Rijnmond, Midden en West Brabant, Haaglanden en Utrecht.

luchtsteun door KLPD-helikopters. De helikopters worden strategisch opgesteld in Nederland en vliegen op risicotijdstippen en -locaties surveillanceroutes. Eenmaal in de lucht kunnen zij bij een overvalmelding snel ter plaatse zijn en met warmtebeeldcamera's ondersteuning bieden aan politie op de grond.

Preventie

In overvalgevoelige gebieden wordt een toezichtmodel ingevoerd: een combinatie van toezicht, handhaving en opsporing door wijkpolitie, publieke en private toezichthouders en burgers. Het elektronisch betailverkeer wordt gestimuleerd (bijvoorbeeld door het uitrusten van maaltijdbezorgers met mobiele pinapparatuur) en het Keurmerk Veilig Ondernemen en de Kwaliteitsmeter Veilig Uitgaan worden uitgebreid met een overvalmodule. Verder zijn er acties zoals het inzetten van cameratoezicht op *hotspots* en het invoeren van Burgernet in probleemregio's. Door het bedrijfsleven wordt geïnvesteerd in voorlichtings- en informatiebijeenkomsten over overvalpreventie, subsidiemogelijkheden en agressietrainingen.

Politieregio's houden een overzicht bij van actieve en mogelijk recidiverende daders van overvallen. Ook wordt, onder andere door de reclassering, voor overvallers na detentie een dadergerichte aanpak ingevoerd (nazorg). Dader-typologieën worden toegepast en geëvalueerd in de opsporing, vervolging en nazorg.

De persoonsgerichte aanpak moet echter nog verder ontwikkeld worden. Er zal in 2012 onderzoek worden gedaan naar risicofactoren waarmee dadertypologieën en top X-methodieken effectiever kunnen worden gebruikt. Het tegenhouden van daders wordt een belangrijk onderwerp in de aanpak, omdat het idee bestaat dat louter door opsporing en vervolging het tij niet kan worden gekeerd.

Slachtofferhulp

De gegevens van slachtoffers van overvallen worden doorgegeven aan Slachtofferhulp Nederland. Het is de bedoeling dat gemeenten elk slachtoffer van een overval bezoeken, maar dit is nog niet overal ingevoerd. Slachtoffers worden gewezen op de mogelijkheden van een slachtoffergesprek, spreekrecht en de vordering van schadevergoeding. Als er onrust ontstaat in de lokale samenleving, worden door de lokale driehoek bewonersbijeenkomsten georganiseerd. Ook kunnen slachtoffers van een overval de kosten voor beveiliging van hun bedrijf indienen bij het Schadefonds Geweldsmisdrijven; het gaat hier om kosten die gemaakt zijn om herhaling te voorkomen, het is geen schadevergoeding (www.schadefonds.nl).

Regie en verantwoording

Om de aanpak die is voorgesteld in het actieprogramma duurzaam te verankeren, wordt deze geborgd op landelijk, regionaal en lokaal niveau. Op landelijk niveau is het ministerie van Veiligheid en Justitie als eerste verantwoordelijk. De Taskforce Overvallen monitort de uitvoering van de maatregelen uit het actieprogramma, signaleert knelpunten, formuleert aanvullende maatregelen, adviseert het ministerie van Veiligheid en Justitie en onderhoudt contacten met andere relevante partijen. Ook het Nationaal Platform Criminaliteitsbeheersing en de gemeenten leveren vanuit de eigen verantwoordelijkheid een bijdrage. Enkele acties zijn: het implementeren van de Basisvoorziening Informatie Overvallen (BVI-Overvallen) op regionaal niveau ten behoeve van de regionale en landelijke sturing; het borgen van kennis en expertise op operationeel niveau door een vaste kernbezetting bij de politie; het maken van een veiligheidsanalyse door iedere gemeente, waarin overvallen zijn meegenomen. Waar nodig wordt als gevolg hiervan een gemeentelijk actieprogramma overvallen opgesteld.

Monitoring, ontwikkeling en onderzoek

De verantwoordelijkheid voor de coördinatie van de uitvoering van de voorgestelde maatregelen ligt bij de minister van Veiligheid en Justitie. Bij het ministerie van Veiligheid en Justitie is voor de uitvoering van dit actieprogramma een landelijk programma ingericht. In samenwerking met de Taskforce Overvallen verzorgt het landelijk programma de uitvoering van activiteiten, *benchmarking* en het initiëren en bewaken van een integrale aanpak. Ook verzorgt dit programma het concreet initiëren, uitwerken en uitvoeren van maatregelen die moeten bijdragen tot het behalen van de doelstellingen. Waar nodig initieert het programma onderzoek ten behoeve van de monitoring.

Communicatie

Hoe succesvol de aanpak van overvallen zal zijn, is mede afhankelijk van de kwaliteit van de communicatie. Communicatie over behaalde resultaten kan de publieke opinie positief beïnvloeden. Communicatie over de hoge pakkans en straffen, de gevolgen van overvallen voor slachtoffers en het niet-stoer zijn van daders kan de bereidwilligheid van daders om een overval te gaan plegen, beïnvloeden.

3

Ramkraken

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de aard, omvang, daders, gevolgen en aanpak van ramkraken in Nederland. Een aparte categorie binnen de ramkraken vormen de zogenoemde plofkraken. Voor ramkraken en plofkraken wordt uitgegaan van de volgende definities:

- Een ramkraak is een diefstal door middel van braak/verbreking gericht op een bedrijfspand, winkel, instelling, geldautomaat, of een poging daartoe. Hierbij wordt met een voertuig, al dan niet voorzien van een hulpmiddel, de toegang verkregen en worden vervolgens in zeer korte tijd geld en/of goederen onttreemd.
- Een plofkraak is een ramkraak waarbij door middel van een explosief of gas een geldautomaat wordt vernield of opgeblazen.

Daar waar het melden van overvallen door de politieregio's veel aandacht krijgt en zorgvuldig gebeurt, geldt voor het melden van ramkraken dat er minder prioriteit aan wordt gegeven. Dit betekent dat de aantallen ramkraken in het LORS zeer waarschijnlijk niet de werkelijke omvang van het aantal ramkraken in Nederland weergeven. De plofkraken zijn overigens in 2010 en 2011 wél zorgvuldig geregistreerd. Bij het lezen van dit hoofdstuk dient hier rekening mee te worden gehouden.

Er is nauwelijks onderzoek gedaan naar ramkraken in Nederland. De aantallen incidenten zijn relatief klein en vooralsnog hebben ramkraken geen prioriteit binnen de opsporing. Incidenten verschijnen wel in het nieuws, maar een gestructureerde analyse ontbrak tot voor kort. Naar aanleiding van een grote stijging van het aantal ramkraken op geldautomaten in 2010, de zogenoemde plofkraken, heeft de Dienst IPOL de in 2010 gepleegde plofkraken geanalyseerd (Van Kan, 2011). De paragrafen waarin de aard en de gevolgen voor de samenleving worden beschreven, zijn voor een groot deel gebaseerd op de bevindingen uit dit onderzoek.

3.1 Aard

Zoals uit de definitie blijkt, hebben bedrijven, winkels en banken last van ramkraken. Met een voertuig (al dan niet met stormram) wordt de pui of toegangsdeur van het gebouw geramd, waarna waardevolle spullen of geld worden weggehaald. Bij een plofkraak is in alle gevallen de bank het slachtoffer:

met een explosief of gas wordt een geldautomaat tot ontploffing gebracht (of wordt getracht dit te doen). Het doel is de geldautomaat zo zwaar te beschadigen dat het geld letterlijk voor het oprapen ligt.

De registraties in het LORS laten sinds 2009 een grote verschuiving zien in het type gepleegde ramkraken. Meer en meer vinden er plofkraken plaats, terwijl ramkraken van bedrijven en winkels steeds minder voorkomen. Enkele jaren geleden werden vooral puin van kledingzaken, supermarkten, drogisterijen en juweliers geramd en ging men er met merkkleding, rookwaar, parfums en sieraden vandoor. Dit gebeurt nog steeds maar in veel mindere mate. Dat de plofkraken tegenwoordig populair zijn, heeft mogelijk te maken met de buit: de opbrengst is vaak groot en daders hoeven hun gestolen waar niet om te zetten om aan geld te komen. Daarnaast praten criminelen onderling over succesvolle modi operandi, wat tot gevolg kan hebben dat meer personen proberen op deze manier hun slag te slaan.

Werkwijze ramkraken

De gebruikte voertuigen bij ram- en plofkraken, zowel ramauto's als vluchtauto's, zijn gestolen voertuigen. Er zijn ook voorbeelden van kraken waarbij een gestolen shovel is ingezet. De auto's worden op straat of bij een bedrijf gestolen, maar autosleutels worden ook wel bij een woninginbraak ontvreemd. De auto's worden vaak voorzien van valse of gestolen kentekenplaten. Soms worden ze tijdelijk gestald in een garagebox.

De voertuigen worden na de ramkraak meestal zwaarbeschadigd achtergelaten. Soms steken de verdachten de ram- of vluchtauto in brand om sporen te vernietigen. Na de kraak gaan ze er meestal met grote snelheid en gedoofde lichten vandoor. In de meeste gevallen gebeurt dat met een vluchtauto, maar er zijn ook gevallen bekend waarin de daders er op gestolen scooters vandoor gingen. Niet in alle gevallen wordt bekend met welk voertuig de verdachten vluchten. Waar dit wel bekend is, zijn het vaak snelle en robuuste auto's van het merk Audi of Mercedes. Deze zijn voor politieauto's moeilijk bij te houden. Een andere manier om de achtervolging te dwarsbomen is het op de weg gooien van kraaienpoten; dit komt een enkele keer voor. In sommige gevallen vluchten de daders de grens over. Bij dadergroepen die meerdere ramkraken plegen, wordt van auto gewisseld. Ook worden wel huurauto's gebruikt.

Daders zijn donker gekleed en doorgaans onherkenbaar door het dragen van bivakmutsen. Bij de uitvoering van de kraak wordt in sommige gevallen met portofoons gecommuniceerd. Een of meerdere personen staan op de uitkijk.

Soms hebben de daders een vuurwapen bij zich om eventuele getuigen af te schrikken.

Werkwijze plofkraak

In het geval van een plofkraak wordt met explosieven en/of een gasmengsel een ontploffing in een geldautomaat veroorzaakt (of wordt geprobeerd dit te doen), waardoor men op een relatief eenvoudige wijze over het geld kan beschikken. Er wordt onder andere gebruikgemaakt van butaangas, propaangas of acetyleen. Het gas wordt ingebracht via een pijp en ontsteker, en zo wordt de geldautomaat opgeblazen. Indien nodig wordt met een auto, eventueel met een houten of metalen stormram, de toegangsdeur van de kluisruimte geforceerd. Daarna kunnen de geldcassettes uit de kluisruimte ontvreemd worden.

Daders kiezen hun doelwit niet geheel willekeurig. Sommige typen geldautomaten zijn eenvoudiger te kraken dan andere; dit is aan de buitenkant te zien. Andere factoren die een rol spelen bij de keuze voor een geldautomaat zijn:

- het moment waarop de geldautomaat wordt gevuld;
- de locatie van de geldautomaat, bij voorkeur:
  - *off premise*, dat wil zeggen níét in de buurt van een bank maar in een winkelstraat of bij een centraal station;
  - in een rustige woonwijk of buitenwijk;
  - gunstig gelegen ten opzichte van toegangs- en vluchtwegen;
- eventuele verbergingsmogelijkheden in de omgeving;
- de toegang tot de kluisruimte: bij voorkeur in de buitengevel of bereikbaar door een glazen pui bij een kantoorlocatie.

Uit de analyse van IPOL (Van Kan, 2011) blijkt verder dat aanwezige camera's met verf werden bespoten, zodat er geen bruikbare beelden van de kraak waren. Daders droegen in diverse gevallen mijnwerkerslampjes om in de nachtelijke uren voldoende zicht te hebben. Werd bij een plofkraak een voertuig achtergelaten bij of in de nabijheid van de kraak, dan bleek dit meestal gestolen te zijn in (de omgeving van) Amsterdam of in de directe omgeving van de kraak. De auto's werden enkele dagen voordat de kraak werd gepleegd, gestolen. In 2011 kwamen verschillende plofkraak voor waarbij een bestelbus, met een daaraan bevestigde stormram, werd gebruikt. Deze bestelbus werd, soms uitgebrand, achtergelaten. Als vluchtauto werd vervolgens een snelle personenauto gebruikt.

Bij een tiental zaken hebben de daders, om de toegangsdeur van de waarde-ruimte open te krijgen, een stormram of houten balk gebruikt die aan de auto

was bevestigd. De lengte van de stormram varieert. Waarschijnlijk bekijken de daders vooraf hoe lang de stormram moet zijn om de deur te kunnen rammen, onder andere als de auto het pand niet dicht genoeg kan benaderen vanwege bijvoorbeeld paaltjes voor de deur. In enkele gevallen werd de achtervolging door de politie bemoeilijkt doordat de banden van de politieauto waren lekgeprik, er spijkermatten waren neergelegd of kraaienpoten waren neergegoid.

Uit de modus operandi en de gebruikte hulpmiddelen valt af te leiden of een plofkraak op een professionele wijze is aangepakt dan wel het werk van beginners is geweest. Veel pogingen kenmerken zich als het werk van beginners doordat er gaatjes geboord zijn in de automaat. Via deze gaatjes wordt geprobeerd een gasmengsel naar binnen te spuiten. Een professional boort geen gaatjes maar gebruikt aan gasflessen bevestigde slangen. Aan het uiteinde van de slangen zit een pijp die via de geldgleuf de automaat in wordt geleid. Een metalen draad met een ontstekingsmechanisme wordt in de geldgleuf gebracht. Een vonk zorgt vervolgens voor de ontsteking van het brandbare gasmengsel. Over het algemeen zijn de gebruikte gasflessen gewoon in de winkel verkrijgbaar. Terwijl voorheen vaker een mengsel van propaan en butaan werd gebruikt, wordt nu meer dan eens een mengsel van acetyleen en zuurstof de geldautomaat in gespoten. Hoewel een professionele werkwijze te onderscheiden is van de minder vakkundige pogingen, is het in beginsel niet heel moeilijk om een plofkraak te plegen. Met relatief weinig inspanning kan men veel geld vergaren.

3.2 Omvang

In het LORS wordt het aantal ramkraken geregistreerd. Hieronder vallen ook de plofkraken.

Tabel 2 geeft het aantal gemelde ramkraken, inclusief pogingen, per sector weer. Voor de sector detailhandel zijn de typen bedrijven waar de meeste ramkraken plaatsvinden afzonderlijk vermeld. De tabel laat zien dat het aantal geregistreerde ramkraken door de jaren heen fluctueert rond een gemiddelde van 213 ramkraken per jaar (periode 2005-2011). In 2009 neemt het aantal toe ten opzichte van 2008, maar het blijft onder het niveau van 2006 en 2007. Het jaar 2010 laat een kleine daling ten opzichte van 2009 zien: in 2010 zijn 202 ramkraken in LORS geregistreerd tegenover 212 in 2009. In 2011 komt het aantal ramkraken op 199 uit. Hiervan betrof 51 procent een poging: de daders zijn er zonder buit vandoor gegaan. Van de 202 ramkraken in 2010 bleef het in 41 procent bij een poging. In voorgaande jaren lag het percentage niet-geslaagde ramkraken lager,

tussen de 25 en 32 procent. Het aantal geslaagde ramkraken is in 2011 ten opzichte van 2010 met 18 procent gedaald.

Tabel 2

Registraties van ramkraken (2005-2011)							
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Detailhandel	153	207	177	127	150	87	66
<i>kleding</i>	32	51	46	31	39	5	8
<i>supermarkt</i>	19	26	26	5	7	2	6
<i>drogist/parfumerie</i>	14	19	11	20	14	12	7
<i>juwelier</i>	7	5	1	3	14	9	9
<i>benzinstation</i>	13	16	14	16	8	10	4
Financiële instellingen	16	29	6	17	29	89	116
Groothandel/ Industrie/ Dienstverlening	21	23	36	19	20	15	10
Horeca	8	4	16	4	9	11	6
Overig	4	4	3	3	4	-	1
Totaal	202	267	238	170	212	202	199
Waarvan poging	25%	28%	27%	27%	32%	41%	51%

Bron LORS

Tot 2010 betreffen de meeste meldingen ramkraken in de detailhandel, daarna heeft een opvallende verschuiving plaatsgevonden. Het aantal ramkraken bij financiële instellingen is sterk toegenomen (dit zijn nagenoeg allemaal plofkraken) terwijl tegelijkertijd het aantal ramkraken bij de detailhandel bijna gehalveerd is. In 2011 zet dit patroon zich voort. Vóór 2010 vond ruim 70 procent van de ramkraken bij de detailhandel plaats, in 2010 was dit 'nog maar' 43 procent. Voornaamste slachtoffers binnen de detailhandel waren in 2007 kledingzaken en supermarkten, in 2008 kledingzaken en drogisterijen, en in 2009 kledingzaken, drogisterijen en juweliers. In 2009 is al een kleine verschuiving naar ramkraken op geldautomaten te zien: 13 procent van de ramkraken is er een op een geldautomaat. In 2010 is dit explosief toegenomen tot 44 procent van de ramkraken. Ramkraken op kledingwinkels daarentegen zijn in 2010 nauwelijks meer geregistreerd. De registraties over 2011 laten een verdere daling van het aantal ramkraken in de detailhandel zien (33%).

Het aantal ramkraken bij financiële instellingen komt in 2011 opnieuw fors hoger uit dan het jaar ervoor (58%).

Van de 89 ramkraken die in 2010 bij financiële instellingen zijn gepleegd, waren er 87 een plofkraak, al dan niet gecombineerd met het rammen van de pui. In slechts 2 gevallen was er sprake van een ramkraak bij een bank.

Veel ramkraken zijn de afgelopen jaren gepleegd in de zuidelijke grensregio's (Limburg en Brabant). Opvallend is daarnaast het grote aantal ramkraken dat in Noord-Holland-Noord plaatsvindt. Van de grootstedelijke regio's scoren vooral Rotterdam-Rijnmond en Utrecht hoog. In tabel 3 zijn per jaar de vijf regio's genoemd waar de meeste ramkraken geregistreerd zijn, met tussen haakjes het aantal. In 2011 vonden de meeste ramkraken plaats in de politieregio's Noord-Holland-Noord, Midden en West Brabant, Rotterdam-Rijnmond, Limburg-Zuid, Utrecht en Limburg-Noord. Opvallend genoeg zijn er in 2010 en 2011 nauwelijks ramkraken geregistreerd in de grootstedelijke regio's Amsterdam-Amstelland (in totaal vijf) en Haaglanden (ook in totaal vijf).

Tabel 3

Registraties van ramkraken naar regio (2007-2011)					
	2007	2008	2009	2010	2011
1	Midden en West Brabant (37)	Brabant-Zuid-Oost (25)	Rotterdam-Rijnmond (33)	Rotterdam-Rijnmond (27)	Noord-Holland-Noord (25)
2	Rotterdam-Rijnmond (28)	Brabant-Noord (18)	Limburg-Zuid (28)	Limburg-Zuid (19)	Midden en West Brabant (22)
3	Utrecht (24)	Noord-Holland-Noord (16)	Utrecht (18)	Midden en West Brabant (17)	Rotterdam-Rijnmond (19)
4	Limburg-Noord (22)	Limburg-Zuid (15)	Limburg-Noord (17)	Limburg-Noord (16)	Limburg-Zuid (18)
5	Brabant-Zuid-Oost (17)	Utrecht (14)	Haaglanden (14)	Noord-Holland-Noord (15)	Utrecht (13), Limburg-Noord (13)

Bron LORS

Plofkraken

In 2011 zijn 116 plofkraken gepleegd. In 2010 waren dit er 89. Hiervan waren er 70 specifieke plofkraken, de overige waren een combinatie van plof- en ramkraak. In 2009 waren er 'slechts' 29 ramkraken op geldautomaten, waarvan 14 plofkraken. In 2010 was 33 procent van de ramkraken bij financiële instellingen succesvol, dat wil zeggen dat er buit is gemaakt. In de overige gevallen bleef het bij een poging. Het slagingspercentage lijkt terug te lopen: in 2011 is het percentage voltooide plofkraken 26 (Van Kan, 2012).

Verreweg de meeste incidenten in 2011 (80%) en 2010 (60%) vonden plaats bij geldautomaten van de Rabobank. Het type geldautomaat dat het meest is gekraakt, is een type dat alleen door de Rabobank wordt gebruikt (Van Kan, 2011, 2012). Overigens heeft de Rabobank van alle banken de meeste geldautomaten.

In de aan elkaar grenzende regio's Utrecht, Gooi en Vechtstreek, Kennemerland, Amsterdam-Amstelland, Noord-Holland-Noord en Zaanstreek-Waterland hebben zich in 2010 38 (43%) van de 89 plofkraken afgespeeld (in 2011: 18% van het totale aantal). In 2011 heeft een verschuiving plaatsgevonden naar de zuidelijke politieregio's: de Brabantse en Limburgse politieregio's rapporteerden in 2010 19 kraken, voor 2011 staat de teller op 39 (34%).

Plofkraken vinden plaats op alle dagen van de week. De meest favoriete pleegdagen zijn woensdag, donderdag en vrijdag. 61 procent van de plofkraken vond op een van deze drie dagen plaats. Wat het tijdstip betreft, zijn de nachtelijke uren tussen een en zes favoriet, met een piek tussen twee en vier uur (77%) (Van Kan, 2011).

In deze paragraaf over de omvang is de algemene ontwikkeling in de geregistreerde ramkraken beschreven. De beschikbare database van het LORS biedt geen mogelijkheden om te onderscheiden welke ramkraken in georganiseerd verband en/of bovenregionaal plaatsvinden. We kunnen dus niet vaststellen welk deel van de geregistreerde ramkraken bovenregionaal én georganiseerd is. Gezien de aard van het delict is het echter zeer aannemelijk dat dit in vrijwel alle gevallen door twee of meer personen wordt gepleegd. Ook komen uit opsporingsonderzoeken aanwijzingen naar voren dat daders in meerdere regio's actief zijn.

3.3 Daders en dadergroepen

Het aantal ramkraken dat wordt opgelost, is laag: in 2010 werden 26 van de 202 ramkraken opgelost (13%). In de periode 2007-2009 was dit percentage niet veel anders: respectievelijk 14, 12 en 6. Dit betekent dat ook het aantal aangehouden verdachten klein is en dat het beeld van de kenmerken van personen en dadergroepen zeer beperkt is. Zo werden in 2010 bij 202 ramkraken 376 mogelijke verdachten geteld; uiteindelijk zijn 59 verdachten aangehouden. In 2009 werden in totaal 392 mogelijke verdachten geteld, van wie er uiteindelijk 32 zijn aangehouden (tabel 4).

Tabel 4

Overzicht verdachten van ramkraken (2007-2010)				
	2007	2008	2009	2010
Aantal ramkraken	238	170	212	202
Aantal ramkraken met verdachten	34	20	12	26
Oplossingspercentage	14%	12%	6%	13%
Aantal aangehouden verdachten	71	35	32	59
Gemiddeld aantal verdachten per ramkraak	2,1	1,8	2,7	2,3
Aantal ramkraken met 2 of meer verdachten	23	9	10	18
Aantal unieke verdachten	39	28	24	45
Aantal verdachten: 1 ramkraak	26	22	20	35
Aantal verdachten: 2-3 ramkraken	10	6	4	10
Aantal verdachten: > 3 ramkraken	3	-	-	-

Bron LORS

In hoeverre er sprake is van structurele samenwerking van twee of meer personen bij het plegen van ramkraken is op basis van de beschikbare gegevens moeilijk te zeggen. Gezien de uitvoering van een ramkraak, waarbij vaak zowel een ramauto als een vluchtauto wordt gebruikt, is het zeer waarschijnlijk dat dit delict door minimaal twee personen wordt uitgevoerd. Uit de ramkraken waarbij aanhoudingen zijn verricht, blijkt dat in 65 procent van de gevallen twee of meer verdachten zijn aangehouden. Bij de overige 35 procent is één verdachte aangehouden. Dit wil echter niet zeggen dat er ook maar één dader was.

Een deel van de verdachten is aangehouden voor meer dan één ramkraak. Slechts een klein aantal verdachten is aangehouden voor meer dan drie ramkraken. Alleen in 2007 zijn drie Roemenen voor een serie ramkraken in Limburg, Brabant en Gelderland aangehouden. Uit de enkele bovenregionale onderzoeken naar ramkraken blijkt dat de dadergroepen vaak in wisselende samenstelling opereren. Verdachten zijn vaak van Nederlandse of Marokkaanse herkomst. Deze dadergroepen zijn wat betreft herkomst soms heterogeen, soms homogeen van samenstelling.

Kenmerken van daders

In de periode 2007-2010 zijn in totaal 136 unieke verdachten van ram- en plofkraken geregistreerd in het LORS. Uit het HKS zijn nadere gegevens van deze verdachten gehaald. 2 verdachten werden niet in HKS aangetroffen. De hieronder beschreven bevindingen hebben betrekking op de overgebleven 134 verdachten (de aantallen verdachten per jaar zijn te klein zijn om apart beschreven te worden).

Van de 134 verdachten zijn er 5 vrouw. De gemiddelde leeftijd van de verdachten ten tijde van de ramkraak is 28 jaar. De jongste is 14 en de oudste 53 jaar. De helft van de verdachten is 26 jaar of jonger. Een klein deel, 8 procent, is minderjarig en 36 procent is jongvolwassen (18 tot en met 24 jaar). De leeftijd van de vrouwelijke verdachten ligt tussen de 26 en 44 jaar.

Vier jaar geleden werd geconstateerd dat plegers van ramkraken vooral afkomstig waren uit Polen en Litouwen (KLPD-Dienst IPOL, 2008). Nu heeft echter 60 procent van de verdachten (80 verdachten) Nederland als geboorteland. 19 verdachten zijn in Roemenië, 10 in Marokko en 9 op de Nederlandse Antillen geboren. Wat herkomst betreft, liggen de verhoudingen anders: het aandeel verdachten van Nederlandse herkomst bedraagt 38 procent (51 verdachten) en het aandeel verdachten van Marokkaanse herkomst bedraagt 16 procent (21 verdachten). Van de verdachten is 75 procent van Nederlandse, Marokkaanse, Roemeense of Antilliaanse herkomst, dit zijn de vier meestvoorkomende herkomstgroepen. De verdachten van Marokkaanse herkomst zijn een stuk jonger dan de andere verdachten: gemiddeld zijn ze 22 jaar, de oudste is 30 jaar. De verdachten van Nederlandse herkomst zijn gemiddeld 30 jaar. Van hen is 47 procent boven de 30 jaar.

Van de 134 verdachten hebben er 74 (55%) de ramkraak gepleegd in de politie-regio waar zij wonen. Van 29 verdachten, zoals de 19 uit Roemenië, is de woon-regio niet bekend; zij wonen niet in Nederland. Ze komen vanuit Roemenië naar

Nederland om hier strafbare feiten te plegen. Van een Roemeense dadergroep weten we dat deze bestaat uit een vaste kern die wordt aangevuld met personen die voor korte tijd naar Nederland komen en dan een rol vervullen (chauffeur, uitkijk, ondersteuner). Deze personen wisselen met enige regelmaat. Deze dadergroep pleegt de strafbare feiten gedurende een bepaalde periode en gaat daarna voor enige tijd terug naar Roemenië. Vervolgens komt men weer terug en slaat men in een ander gebied toe. De Roemeense dadergroepen bestaan veelal uit mannen. Ze plegen grote aantallen delicten en werken niet met andere herkomstgroepen samen. Het grootste deel van de buit gaat terug naar Roemenië. Geld wordt via *moneytransfers* of bankrekeningen naar Roemenië overgemaakt.

De meeste verdachten van ramkraken zijn meerplegers (31%) of veelplegers (45%). Ruim de helft van de verdachten (55%) was minderjarig toen zij voor het eerst werden aangehouden door de politie. Onder verdachten van Nederlandse afkomst is dit 65 procent en onder verdachten van Marokkaanse herkomst 76 procent. Ze zijn niet alleen meerpleger maar ook multipleger: ze maken zich vooral schuldig aan vermogensmisdrijven (bedrijfsinbraken, woninginbraken, autodiefstal) en daarnaast aan vernielingen en openbareordemisdrijven en geweldsmisdrijven tegen personen. Gevangenisstraf schrikt hen niet af. Als er al iemand wordt bestraft, is er een ander die zijn plaats inneemt.

3.4 Gevolgen voor de samenleving

De gevolgen van ramkraken zijn vooral financieel van aard. De daders gaan er met de buit vandoor (goederen of geld) en er wordt schade aangericht aan het pand. Met name bij plofkraken kan de buit aanzienlijk zijn: de geldcassettes zijn vaak nog goed gevuld op het moment dat de kraak wordt gepleegd. Zowel in 2010 als in 2011 bedroeg de totale buit enkele miljoenen (Van Kan, 2011, 2012). Onbekend is waaraan de buit wordt besteed. Bekende daders leiden geen buitensporig luxe leven en hebben niet meerdere woningen op hun naam staan.

De schade aan het pand kan bij plofkraken zeer groot zijn: in sommige gevallen is de pui zodanig ontzet dat het pand vanwege instortingsgevaar moet worden ontruimd. Ook breekt er soms brand uit. De schade aan de getroffen geldautomaten en aangrenzende gebouwen bedroeg in 2010 minimaal € 1,7 miljoen. Er zijn geen schadebedragen bekend van ramkraken bij winkels en bedrijven.

3.5 Aanpak

Bij het tegenhouden of terugdringen van ramkraken spelen meerdere partijen een rol, zoals winkeliers, banken en politie.

Winkeliers

Winkeliers kunnen organisatorische, bouwkundige en elektronische beveiligingsmaatregelen nemen. Organisatorische maatregelen zijn bijvoorbeeld het gebruik van een inbraakwerende kluis of kast (die niet direct aan een buitenmuur moet worden gemonteerd), het inschakelen van een particuliere alarmcentrale en het deelnemen aan collectieve buurtbeveiliging. Bij bouwkundige maatregelen kan worden gedacht aan het plaatsen van antirampalen, het versterken van de etalageruiten, het plaatsen van rolluiken en het verstevigen van winkeldeuren. Voorbeelden van elektronische maatregelen zijn het plaatsen van een (lawaai- en licht)alarm, camerasysteem of glasbreukmelders.

Banken

Banken nemen preventieve maatregelen om het kraken van een geldautomaat zo moeilijk mogelijk te maken. Een bijkomend voordeel is dat een succesvolle kraak meer tijd in beslag neemt en dat dit de kans op een betrapting op heterdaad doet toenemen. Een van de maatregelen is het voorzien van de geldautomaat van een beveiliging tegen plofkraken (gasdetectie). Door deze beveiliging wordt, na detectie van het binnenstromen van gas, een grote hoeveelheid CO₂ in de ruimte van de automaat gepompt. Hierdoor wordt de aanwezige zuurstof verdriven, waardoor het gas niet tot ontbranding kan komen en er geen ontploffing plaatsvindt.

Het gebruik van sterkere deuren bij de kluisruimte kan het openrammen van de kluisruimte bemoeilijken.

Een plofkraak is specifiek gericht op het contante geld in een geldautomaat. Banken plaatsen ter preventie daarom minder geld in geldautomaten met een lage omloopsnelheid.

Banken kijken ook naar maatregelen die in het buitenland worden genomen om de buit ofwel onbruikbaar ofwel minder aantrekkelijk te maken. In België is het gebruik van geldcassettes verplicht. In Groot-Brittannië wordt een beveiligingsmethode gebruikt die de biljetten bij een plofkraak perforereert en verlijmt, zodat ze onbruikbaar zijn.

Een andere maatregel is een deel van de geldautomaten naar binnen te verplaatsen (in winkels). Het aantal geldautomaten waar dag en nacht kan worden gepind, neemt al licht af.

Contant geld

Het vervangen van contant geld door pinbetalingen bevordert de veiligheid op diverse manieren. Ondernemers zijn een minder aantrekkelijk doelwit als ze minder contant geld in de kassa hebben. Als consumenten zo veel mogelijk met pin (kunnen) betalen, is de noodzaak contant geld in de portemonnee te hebben ook minder aanwezig en hoeft er minder (vaak) geld bij een geldautomaat te worden gepind. Dit betekent dat een bank kan volstaan met een kleinere geldvoorraad per geldautomaat. Hierdoor neemt de aantrekkingskracht van de geldautomaat als doelwit voor criminelen af. Vooral bedragen onder de € 20 worden nog relatief vaak contant betaald (Hernandez-Hernandez, Jonker & Kosse, 2011). Voortgezette en geïntensiveerde publiekscampagnes moedigen consumenten ertoe aan nog vaker, ook de wat lagere bedragen, te gaan pinnen.

Politie

Drieringenmodel

Bij de aanpak van overvallen wordt gebruikgemaakt van het drieringenmodel. Deze methode kan ook effectief zijn bij de aanpak van ramkraken, omdat daders met grote snelheid, vaak in gestolen voertuigen, de plaats van het misdrijf verlaten en snel een grote afstand kunnen overbruggen. Bij het drieringenmodel richt de politie zich na een melding niet alleen op de plaats van het misdrijf maar op een ruimer gebied daaromheen, met name op uitvalswegen en logische vluchtroutes. Ter ondersteuning kan gebruik worden gemaakt van ANPR-camera's en KLPD-helikopters.

Gericht surveilleren

Aan een geslaagde ramkraak gaan soms meerdere pogingen vooraf. In de wetenschap dat ramkraken in de nachtelijke uren plaatsvinden, kan de politie na een poging gerichte surveillance inzetten.

Forensische opsporing

Om de pakkans van de daders te vergroten en om zaken aan elkaar te kunnen relateren is het belangrijk om bij iedere ramkraak forensische opsporing in te schakelen en sporen veilig te stellen. Alle sporen, dus niet alleen dactylosporen en DNA, zouden via een centrale database landelijk te vergelijken moeten zijn.

4

Bedrijfsinbraken

Over het delict diefstal zegt artikel 310 van het Wetboek van Strafrecht het volgende:

Hij die enig goed dat geheel of ten dele aan een ander toebehoort wegneemt, met het oogmerk om het zich wederrechtelijk toe te eigenen, wordt, als schuldig aan diefstal, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren of geldboete van de vierde categorie.

Braak geldt als verzwarende omstandigheid. Diefstal door middel van braak is vastgelegd in artikel 311 van het Wetboek van Strafrecht:

Diefstal waarbij de schuldige zich de toegang tot de plaats van het misdrijf heeft verschafte of het weg te nemen goed onder zijn bereik heeft gebracht door middel van braak, verbreking of inklimming, van valse sleutels, van een valse order of een vals kostuum.

Dit wordt bestraft met een gevangenisstraf van ten hoogste zes jaar of een geldboete van de vierde categorie. Een andere verzwarende omstandigheid die in hetzelfde wetsartikel wordt genoemd, is diefstal gepleegd door twee of meer verenigde personen.

In dit hoofdstuk staan bedrijfsinbraken centraal waarbij sprake is van structurele samenwerking tussen personen en die bovenregionaal (in meer dan een politieregio) worden gepleegd. Achtereenvolgens wordt ingegaan op de aard, omvang, daders en dadergroepen, gevolgen voor de samenleving en de aanpak.

4.1 Aard

Onderstaande beschrijving van de aard van bedrijfsinbraken is gebaseerd op beschrijvingen van dadergroepen en hun handelwijze in de database van de CSV-manager (2009-2010). Deze dadergroepen pleegden hun criminele activiteiten in georganiseerd verband en waren bovenregionaal actief.

Werkwijze

Bedrijfsinbraken worden van tevoren voorbereid, mede met behulp van relevante informatie die van internet kan worden gehaald. Panden en bedrijven worden verkend, vanbinnen en vanbuiten. Inbrekers weten wat er te halen valt, hoe de omgeving van het pand eruitziet en hoe ze het pand kunnen binnentreden. Ze weten ook hoe ze beveiligingsapparatuur moeten uitschakelen. Zo worden telefoonkabels doorgesneden om het alarm onklaar te maken. Wanneer nodig plakken ze bewegingssensoren af. Indien mogelijk proberen ze informatie van binnenuit te krijgen ((ex-)medewerkers), bijvoorbeeld over alarmcodes of sleutels. Ook kennis uit het criminele circuit kunnen een bron van informatie zijn.

Een pand wordt binnengedrongen door middel van verbreking, inklimming of inslaan, maar ook het gebruik van een vervalste sleutel komt voor. Inbrekers gebruiken meestal breekvoorwerpen als hulpmiddel, zoals een breekijzer of voorhamer. Daarnaast is een schroevendraaier een veelvoorkomend hulpmiddel. Ze dringen het pand doorgaans binnen door een bovenlicht, een raam of een deur. Dat gebeurt meestal aan de voor- of achterzijde van een pand, soms via (een gat in) het dak. Er wordt vooral 's avonds en 's nachts ingebroken, waarbij de inbrekers soms meerdere inbraken achter elkaar plannen.

De heler speelt een belangrijke rol: vooraf is bekend waar de gestolen goederen zullen worden afgezet. Uit onderzoek (Kruissink, 1995) blijkt dat ongeveer driekwart van de inbrekers de buit naar een heler brengt. De helft van de inbrekers maakt gebruik van een vaste heler, terwijl iets meer dan 20 procent van de daders gestolen goederen aan wisselende helers levert. Daders die zonder heler werken, verkopen zelf de buit of stelen geld of goederen voor eigen gebruik.

Bij sommige dadergroepen is de gewenste buit leidend. Op basis van de gewenste buit bepalen zij of ze deze het beste kunnen verkrijgen door een inbraak, een overval of op een andere manier. Een crimineel samenwerkingsverband dat zich bezighield met het stelen en helen van sigaretten, verkocht de gestolen waar aan (avond)winkels en tabakzaken. Het doel was het verkrijgen van grote hoeveelheden sigaretten, en dat kon worden bereikt via een snelkraak bij een tankstation, winkel of kiosk of door een overval op een transport. Dit csh pleegde daarom niet alleen inbraken maar ook een overval op een transport. De doelwitten lagen veelal aan een doorgaande weg. Overigens zal men niet

nalaten om naast de goederen ook het eventueel aanwezige geld mee te nemen.

Bedrijfsinbrekers die uit zijn op een specifieke buit, specialiseren zich in de werkwijze die nodig is om de buit te verkrijgen. Ze richten zich bijvoorbeeld specifiek op het leeghalen of weghalen van kluizen of op grote partijen goederen zoals kleding. Sommige daders zijn voornamelijk geïnteresseerd in mobiele telefoons of metalen, andere breken vooral in bij horecagelegenheden. Naast geld zijn onder meer sigaretten, gereedschap en auto's gewilde goederen. Om deze goederen te verkrijgen breken daders bij verschillende bedrijven in een branche in. Een voorbeeld hiervan is een serie inbraken bij golfterreinen, verspreid over het hele land, waarbij groenvoorzieningsmachines zijn gestolen. Een andere dadergroep had het gemunt op vervoersbewijzen. Zij braken in bij vervoersbedrijven en braken daar kluizen open. In deze kluizen bevonden zich geldladen en portefeuilles van chauffeurs met daarin geld en vervoersbewijzen. Weer een andere dadergroep richtte zich op de diefstal van kleine land- en wegebouwmachines uit bedrijfsruimten en vanaf bedrijventerreinen. Ze werden aan vaste helers in Nederland, België en Duitsland verkocht. De focus op een specifieke buit wijst op de aanwezigheid van vaste afnemers.

Een voorbeeld van een specialistische werkwijze is die van een dadergroep afkomstig uit Roemenië. Deze daders hadden zich gespecialiseerd in het plegen van dakinbraken, veelal op bedrijventerreinen. Zij gebruikten ladders en pallets om sloten over te steken of om op daken te komen. De inbraken gingen met veel schade gepaard: met mokers en bijlen werden gaten in binnenmuren geslagen. Alarmsystemen werden omzeild. De buit bestond voornamelijk uit gsm's, computers, televisies, contant geld en een enkele keer uit bankpassen. Met bankpassen deden de daders aankopen en verrichtten ze geldopnamen en valutawisselingen. De gestolen goederen waren voor eigen gebruik, ze werden verkocht of naar het herkomstland gestuurd.

Bedrijfsinbrekers maken vaak gebruik van gestolen auto's. Deze zijn bijvoorbeeld bij woninginbraken gestolen. De auto's zijn geen doel op zich maar worden gestolen om ingezet te worden bij andere criminele activiteiten. De voorkeur gaat uit naar dure, snelle auto's (vooral het merk Audi wordt vaak gestolen) zodat bij een eventuele achtervolging de politie het nakijken heeft. De auto's worden voorzien van valse kentekenplaten: kentekenplaten van andere auto's of vervalste kentekens. Een dadergroep beschikte over (gestolen) apparatuur waarmee de groepsleden zelf valse kentekenplaten konden maken; deze werden ook verkocht aan andere criminelen. Ook gehuurde auto's worden gebruikt bij het plegen van inbraken.

Om uit handen van de politie te blijven, zetten inbrekers niet alleen gestolen auto's in. Daders wisselen regelmatig van auto, telefoontoestel en -nummer. Ook bellen ze met gestolen gsm's of met portofoons. Soms spreken ze onderling een andere taal, en woon- of verblijfadressen schermen ze af. Zo stonden leden van een dadergroep in de Gemeentelijke Basisadministratie vermeld als geëmigreerd, terwijl ze wel in Nederland woonachtig waren. Deze dadergroep liet de auto's waarin ze reden regelmatig 'sweepen' (controleren op peilzenders). Om onherkenbaar te zijn op camerabeelden of voor eventuele getuigen droegen ze bivakmutsen. Buitenlandse dadergroepen (zoals Roemenen) die in Nederland actief zijn, gaan voor een periode terug naar het land van herkomst en kunnen na verloop van tijd terugkomen.

Opslag

Daders gebruiken garageboxen om gestolen auto's te parkeren. De auto's blijven op deze manier uit het zicht en worden alleen gebruikt bij de criminele activiteiten. Tevens dienen de garageboxen als opslagruimte voor gestolen goederen. Daarnaast worden gestolen goederen opgeslagen bij professionele opslagbedrijven. Het aantal professionele opslagbedrijven is de laatste jaren flink uitgebreid. Het voordeel van dergelijke opslagplaatsen is dat er niet wordt gecontroleerd door de eigenaar van het pand, de douane, politie of brandweer. Opsporingsinstanties hebben niet de bevoegdheid zomaar binnen te komen; dit kan alleen bij verdenking van een strafbaar feit (Put, 2010).

4.2 Omvang

De bestaande registraties geven geen informatie over de omvang van de betrokkenheid van bovenregionale criminele samenwerkingsverbanden bij bedrijfsinbraken. Het is op basis van de registraties alleen mogelijk iets te zeggen over de ontwikkeling van de omvang van alle bedrijfsinbraken.

Voor bedrijfsinbraken is het *dark number* groter dan voor bijvoorbeeld woninginbraken. De politiecijfers geven een beeld van de geregistreerde criminaliteit, dat wil zeggen de bedrijfsinbraken waarvan melding of aangifte is gedaan.⁶ Maar lang niet alle bedrijfsinbraken zijn bij de politie bekend. Uit de *Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven 2010* (WODC, 2011) komt naar voren dat

---

⁶ Het melden van een delict is het op de hoogte stellen van de politie in de breedste zin van het woord. Het doen van aangifte valt hieronder.

86 procent van de bedrijven die te maken hebben gehad met inbraak, de politie hiervan op de hoogte heeft gesteld. Het percentage bedrijven dat daadwerkelijk aangifte doet van inbraak ligt nog een stuk lager. Afhankelijk van de sector ligt het percentage bedrijven dat aangifte doet van inbraak tussen de 17 procent (horeca) en 47 procent (bouw).

De politiecijfers komen dus niet in de buurt van de werkelijke omvang van het aantal bedrijfsinbraken. Het percentage bedrijven dat inbraken meldt of daarvan aangifte doet, is echter de afgelopen jaren redelijk constant gebleven. Het is dan ook wel mogelijk iets te zeggen over de ontwikkeling in het aantal bedrijfsinbraken.

Voor inbraak in en diefstal (al dan niet na inbraak) uit bedrijven en gebouwen⁷ geldt dat het aantal politieregistraties in 2010 ten opzichte van 2005 met 37 procent is afgenomen. Ten opzichte van 2009 is de afname 8 procent (CBS, StatLine). De registraties met betrekking tot winkeldiefstal zijn hier niet in opgenomen, deze komen in het volgende hoofdstuk aan de orde.

Om te kijken of de afname in geregistreerde criminaliteit overeenkomt met de criminaliteit die het bedrijfsleven ervaart, zijn de CBS-cijfers vergeleken met de cijfers van de *Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven 2010*. Voor de *Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven* worden bedrijven telefonisch benaderd met vragen over criminaliteit en veiligheid. Hierin wordt ook die criminaliteit meegenomen waarvan geen aangifte wordt gedaan of die niet wordt gemeld bij de politie.

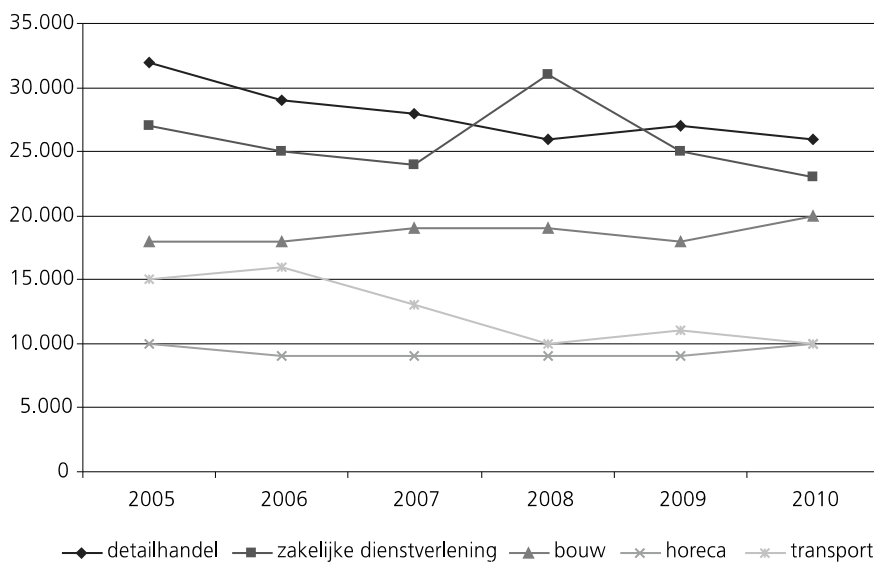
Volgens de *Monitor* was in 2010 het aantal inbraken het grootst in de detailhandel (26.000) en de zakelijke dienstverlening (23.000). Het aantal inbraken in de detailhandel (-19%), transportsector (-33%) en zakelijke dienstverlening (-15%) is ten opzichte van 2005 gedaald. Het aantal inbraken in de horeca is constant gebleven en in de bouw is een toename zichtbaar (11%). Deze toename van inbraken in de bouwsector heeft zich vooral in 2010 voorgedaan (zie figuur 6).

---

⁷ Winkel/bedrijf/kantoor/hotel/pension/school/sportcomplex/defensiecomplex/overig gebouw.

Figuur 6

Aantal inbraken per sector (2005-2010)

Bron Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven 2010

Net als de politieregistraties laten de resultaten uit de *Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven* in het algemeen een daling in het aantal bedrijfsinbraken zien. Hierna zal blijken dat ook het aantal bedrijven dat slachtoffer wordt van criminaliteit, is gedaald.

Slachtofferschap

Uit de *Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven 2010* (WODC, 2011) blijkt dat bijna een derde (31%) van alle bedrijfsvestigingen in de onderzochte sectoren (bouw, detailhandel, horeca, transport, zakelijke dienstverlening) te maken heeft met een of meer vormen van criminaliteit. De detailhandel en de horeca worden het meest met criminaliteit geconfronteerd. In 2004 had 49 procent van de bedrijven in de detailhandel te maken met een of meer vormen van criminaliteit, in 2010 was dit 44 procent. In de horeca was in 2004 47 procent van de bedrijven slachtoffer, in 2010 is dit gedaald naar 43 procent. De zakelijke dienstverlening en de bouw hadden in 2009 relatief het minst met criminaliteit te maken; respectievelijk 22 en 26 procent van de vestigingen in die sectoren was slacht-

offer. Binnen de transportsector is een derde (34%) van de vestigingen getroffen door criminaliteit.

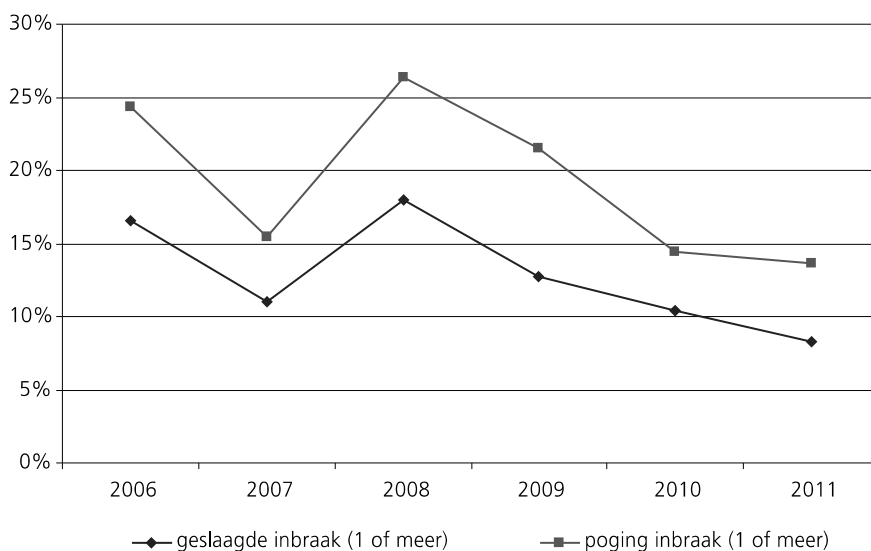
Binnen de sectoren zijn er ondernemingen die zwaarder worden getroffen dan andere. Binnen de bouwsector zijn dat de grond-, water- en wegenbouw-bedrijven. Binnen de detailhandel gaat het om de voedings- en genotmiddelen-zaken, de detailhandel met een algemeen assortiment, drogisterijen en kleding-zaken. Deze bedrijven zijn relatief vaak in een winkelcentrum gevestigd. In de transportsector zijn tram- en taxibedrijven relatief sterk vertegenwoordigd onder de slachtoffers van criminaliteit.

Keurmerk Veilig Ondernemen (KVO)

Het Hoofdbedrijfschap Detailhandel (HBD) legt bedrijven die starten met het Keurmerk Veilig Ondernemen (KVO) een vragenlijst voor. Hierin wordt onder andere gevraagd in hoeverre men het afgelopen jaar last heeft gehad van verschillende vormen van criminaliteit. De respons is hoog: ruim 70 procent van de benaderde ondernemers vult de vragenlijst in. In 2006 en 2008 lag het aantal bedrijven dat de vragenlijst invulde iets boven de 1000, in de overige jaren tussen de 2000 en 2500. Figuur 7 toont het percentage KVO-bedrijven dat aangeeft het afgelopen jaar slachtoffer te zijn geweest van een geslaagde inbraak en/of een poging tot inbraak. Beide percentages zijn de afgelopen jaren gedaald. Het percentage bedrijven waar werd ingebroken, daalde van 17 in 2006 naar 8 in 2011 en het percentage bedrijven waar een poging tot inbraak werd gedaan, nam in dezelfde periode af van 24 naar 14.

Figuur 7

Percentage KVO-bedrijven waar (poging tot) inbraak is geweest (2006-2011)

Bron Hoofdbedrijfschap Detailhandel

In 2006 vond 13 procent van de KVO-bedrijven inbraak een (zeer) ernstig probleem voor het eigen bedrijf. Ook dit percentage is afgenomen: in 2011 vindt 6 procent van de KVO-bedrijven inbraak een (zeer) ernstig probleem voor het eigen bedrijf. In lijn daarmee is het percentage KVO-bedrijven waarvoor inbraak geen probleem is, toegenomen: in 2006 was dit 70 procent en in 2011 81 procent.

Bedrijfsinbraak door rondtrekkende dadergroepen

Over het aandeel van rondtrekkende dadergroepen in het totale aantal bedrijfsinbraken zijn alleen schattingen gedaan. Volgens Detailhandel Nederland wordt ongeveer 20 tot 25 procent van alle inbraken in de detailhandel gepleegd door rondtrekkende dadergroepen (Detailhandel Nederland, 2009).

Vanuit het KLPD is onderzoek gedaan naar mobiele dadergroepen, gericht op woning- en bedrijfsinbraken in Nederland. Hierbij wordt de Europese definitie

van mobiele (rondtrekkende) dadergroepen⁸ aangehouden. De dataverzameling is, conform de definitie, gericht geweest op mobiele dadergroepen afkomstig uit alle 48 Europese landen. Desondanks zijn daders uit Oost-Europa oververtegenwoordigd.

Over een periode van anderhalf jaar (1 januari 2010 tot 1 juli 2011) zijn vanuit de politiesystemen gegevens van circa 1800 mobiele daders verzameld: verdachten die in deze periode een woning- en/of bedrijfsinbraak in Nederland hebben gepleegd én ofwel crimineel actief zijn in het buitenland ofwel geen (bekende) vaste woon- of verblijfplaats in Nederland hebben.⁹ Deze daders werken vaak niet alleen; de meeste inbraken (60%) worden samen met minimaal één mededader gepleegd. Van ruim 300 inbraken is bekend dat daar minimaal 3 verdachten bij betrokken waren. Er zijn 28 criminele netwerken in beeld. De 1800 mobiele daders én hun directe medeverdachten zijn verantwoordelijk voor 1392 woning- en bedrijfsinbraken in 2010: 14 procent van het totale aantal opgeloste woning- en bedrijfsinbraken in Nederland (De Jong, 2012).¹⁰

In de regio IJsselland is onderzocht hoeveel bedrijfsinbraken aan rondtrekkende dadergroepen kunnen worden toegeschreven, dat wil zeggen aan twee of meer daders die gezamenlijk vermogensmisdrijven plegen in een gebied waarin ze geen vaste woon- of verblijfplaats hebben. Over de periode 1999-2006 bleek 12 procent van de bedrijfsinbraken met een verdachte te kunnen worden toegeschreven aan rondtrekkende dadergroepen (Franssen, 2007).

4.3 Daders en dadergroepen

Uit het Herkenningssysteem (HKS) zijn verdachten geselecteerd die in de periode 2007-2010 met minimaal één medeverdachte in meer dan één regio verdacht werden van een overval, woninginbraak, bedrijfsinbraak, ramkraak of winkeldiefstal. Dit zijn 5387 verdachten. Deze verdachten voldoen (in ieder geval voor één misdrijf in deze periode) aan de criteria van georganiseerdheid en het

---

⁸ Een mobiele (rondtrekkende) dadergroep is een vereniging van daders die zich stelselmatig verrijken middels vermogenscriminaliteit of fraude (bijvoorbeeld diefstal, inbraak in woningen of andere gebouwen, georganiseerde winkeldiefstal, zakkenrollen, ladingdiefstal, metaaldiefstal, diefstal op bouwplaatsen en fraude met geldautomaten (skimming)), een breed scala aan operaties uitvoeren en internationaal actief zijn.

⁹ Hieronder vallen ook Nederlanders die (ook) in het buitenland actief zijn (geweest) of van wie in Nederland geen vaste woon- of verblijfplaats bekend is.

¹⁰ Er is uitgegaan van 5894 opgeloste woninginbraken en 4139 opgeloste bedrijfsinbraken in 2010.

bovenregionaal plegen van vermogensmisdrijven. Van deze verdachten heeft 30 procent (1591 verdachten) een of meer bedrijfsinbraken gepleegd.

Kenmerken van daders

Deze 1591 verdachten van bedrijfsinbraken zijn met minimaal één medeverdachte in meerdere politieregio's actief geweest. Het zijn vooral mannen die inbreken bij bedrijven (97%). Het aandeel vrouwen is met 3 procent klein. Van de bovenregionale bedrijfsinbrekers is 43,5 procent van Nederlandse herkomst, 26 procent is van Marokkaanse herkomst. Van deze laatste groep is twee derde in Nederland geboren en een derde in Marokko.

Verdachten van bedrijfsinbraken houden zich ook met andere criminele activiteiten bezig. 35 procent werd in de periode 2007-2010 ook verdacht van een of meer woninginbraken en 23 procent van een of meer winkeldiefstallen. Het percentage bovenregionale bedrijfsinbrekers dat ook verdacht werd van een overval is daarentegen relatief klein (7%). Mogelijk is het geweldsaspect bij een overval voor veel inbrekers een brug te ver.

Het werkgebied van de bovenregionale bedrijfsinbreker is groot vergeleken met dat van overvallers en woninginbrekers: 27 procent is in drie regio's actief en 21 procent in vier of meer regio's. Bij woninginbrekers en overvallers is respectievelijk 17 en 12 procent in vier of meer regio's actief.

De bovenregionale bedrijfsinbrekers zijn vooral woonachtig in de grootstedelijke politieregio's: 14 procent in Amsterdam-Amstelland, 12 procent in Utrecht, 10 procent in Haaglanden en 6 procent in Rotterdam-Rijnmond. Uit de onderzochte antecedenten van deze bedrijfsinbrekers blijkt dat zij de strafbare feiten voor 60 à 65 procent in de eigen woonregio plegen.

Kenmerken van dadergroepen

Over de structuur en samenstelling van de dadergroepen die zich hoofdzakelijk bezighouden met bedrijfsinbraken, komt uit de beschrijvingen van criminele samenwerkingsverbanden het volgende beeld naar voren (CSV-manager 2009-2010).

De dadergroepen die zich bezighouden met het plegen van bedrijfsinbraken hebben geen duidelijke structuur. Kenmerkend is de wisselende samenstelling waarin de daders op pad gaan. Sommige daders zien we bij verschillende dadergroepen terug; ze zijn ingehuurd voor bijvoorbeeld een ondersteunende rol (chauffeur) of vanwege hun expertise (onklaar maken van alarminstallaties).

De dadergroepen bestaan veelal uit bevriende jonge mannen die elkaar kennen uit de buurt waarin ze zijn opgegroeid. Er is geen vaste structuur, maar wel zijn er een of twee leden die als spil fungeren. Als er iemand uit de groep wordt opgepakt, wordt zijn plaats gemakkelijk ingenomen door een ander. Pas als er meerdere aanhoudingen plaatsvinden, en ook de kernleden worden opgepakt, heeft dit effect: er worden geen inbraken meer gepleegd.

In overeenstemming met de gegevens uit het HKS blijkt dat de dadergroepen voornamelijk bestaan uit mannen, doorgaans in leeftijd variërend van 18 jaar tot begin 30. Veel van hen hebben Marokko of Nederland als herkomstland. Er zijn homogene Nederlandse dadergroepen, homogene Marokkaanse dadergroepen en heteroogeen samengestelde groepen.

Als er vrouwen bij de criminele activiteiten betrokken zijn, houden zij zich bezig met ondersteunende werkzaamheden zoals het huren van auto's en garageboxen en de opslag en verkoop van gestolen goederen. Uit de beschrijvingen komt naar voren dat dit vooral Nederlandse vrouwen bij Nederlandse dadergroepen zijn.

Bij een van de dadergroepen is duidelijk te zien dat de individuen zich hebben ontwikkeld van overlast gevende buurtjongens tot criminelen met een zekere mate van professionaliteit. Hun criminele activiteiten hebben zich van lokaal gepleegde diefstal en openbare geweldpleging uitgebreid tot regio-overschrijdende overvallen, vermogensdelicten en drugsdelicten.

Rondtrekkende dadergroepen

Volgens Detailhandel Nederland (2009) heeft de detailhandel in toenemende mate last van rondtrekkende criminele groepen. Dit zijn voornamelijk (Zuid)oost-Europese groepen, die in korte tijd een reeks misdaden plegen. Het gaat dan vooral om winkeldiefstal, ramkraken, overvallen en inbraken. Welk aandeel van de bedrijfsinbraken wordt gepleegd door rondtrekkende dadergroepen is echter moeilijk aan te geven. Het oplossingspercentage van bedrijfsinbraken is laag, zodat meestal onbekend blijft wie de dader(s) is of zijn geweest. Alleen bij de inbraken waarvan de daders bij de politie bekend zijn, kan bepaald worden of er al dan niet sprake is van rondtrekkende dadergroepen.

Uit het onderzoek van De Jong (2012) naar mobiele dadergroepen die woningen en bedrijfsinbraken plegen, blijkt dat de overgrote meerderheid van de mobiele daders van het mannelijk geslacht is (92%). De leeftijd van de meeste mobiele daders ligt tussen de 21 en 30 jaar. De meestvoorkomende nationaliteiten zijn de Poolse, Roemeense, Nederlandse en Litouwse. Hierbij moet worden opgemerkt dat de Nederlandse nationaliteit lang niet altijd betekent dat iemand ook

een Nederlandse afkomst heeft. Van de 28 criminele netwerken zijn er 8 Pools en 6 Roemeens, maar onder die 28 zijn er ook 4 met een diverse samenstelling qua nationaliteit. De netwerken variëren in grootte, die kan oplopen tot dertig leden.

Tevens blijkt uit het onderzoek dat de meeste mobiele daders (84%) geen (bekende) vaste woon- of verblijfplaats in Nederland hebben. Zij hebben voornamelijk de Poolse, Roemeense of Litouwse nationaliteit. Overigens hoeven personen met deze nationaliteiten zich bij een verblijf van korter dan drie maanden in Nederland niet in te schrijven. De mobiele daders die wel een adres in Nederland hebben, verblijven voornamelijk in een woonhuis (14%). De overige ruim 2 procent mobiele daders staat ingeschreven bij een penitentiaire inrichting, opvang- of begeleidingscentrum, bedrijfspand, Jeugdzorg- of GGZ-instelling of op een camping, in een pension of op een vakantiepark.

Ontwikkelingen

In het onderzoek naar georganiseerde vermogenscriminaliteit dat vier jaar geleden in het kader van het Nationaal dreigingsbeeld is verricht, werd geconcludeerd dat dadergroepen zich lijken te specialiseren in een bepaalde vorm van vermogenscriminaliteit: ze zouden óf woninginbraken óf bedrijfsinbraken plegen (KLPD-Dienst IPOL, 2008). De informatie over criminele samenwerkingsverbanden over 2009 en 2010 geeft een ander beeld. Dadergroepen die bedrijfsinbraken plegen, houden zich ook bezig met andere criminele activiteiten zoals woninginbraken, diefstal van auto's, overvallen en de handel in soft- en harddrugs. Soms houden de activiteiten verband met bedrijfsinbraken. Denk aan het inbreken in een woning met als doel het stelen van autosleutels, om zo aan een auto te komen waarmee een inbraak of ramkraak kan worden gepleegd. Andere activiteiten, zoals de handel in soft- of harddrugs, staan los van de bedrijfsinbraken die gepleegd worden. Voor sommige dadergroepen zijn bedrijfsinbraken een nevenactiviteit, voor andere juist een kernactiviteit.

4.4 Gevolgen voor de samenleving

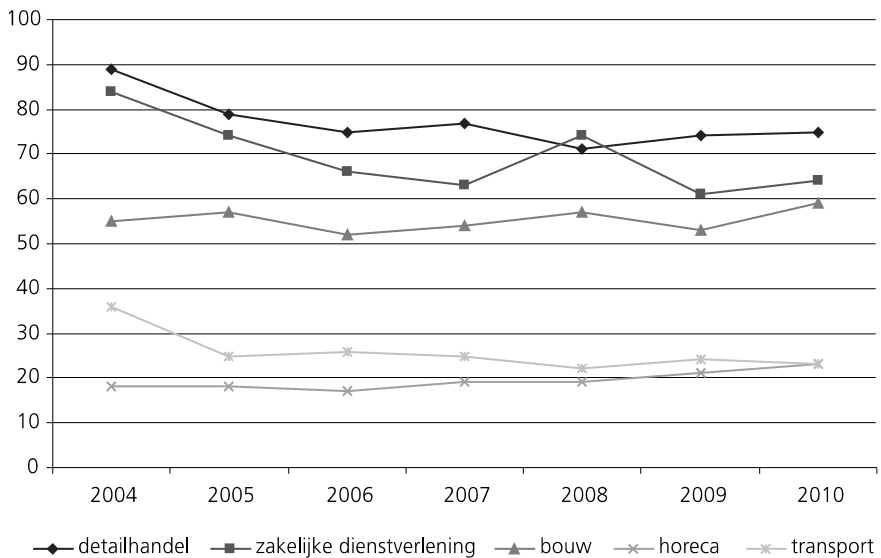
Bedrijfsinbraken en -diefstallen leiden voor bedrijven vooral tot financiële schade. In de *Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven 2010* wordt het schadebedrag van de vijf onderzochte sectoren bij elkaar voor 2010 geschat op € 573 miljoen (exclusief schade door geweldsdelicten). In 2009 was dit € 599 miljoen. Ten opzichte van 2004 is het totale schadebedrag gedaald met 17 procent (toen: € 686 miljoen).

Van het totaalbedrag (€ 573 miljoen) is € 244 miljoen schade veroorzaakt door inbraak en € 219 miljoen door diefstal. Beide schadebedragen zijn met 13 procent gedaald ten opzichte van 2004.

De detailhandel heeft een groot aandeel in het totale schadebedrag; van de vijf onderzochte sectoren heeft deze sector de grootste kostenpost voor diefstal (€ 136 miljoen) en inbraak (€ 75 miljoen). Opvallend is de toename van de schade door inbraak in de horeca met 28 procent ten opzichte van 2004 (van € 18 miljoen naar € 23 miljoen). In de sectoren detailhandel, transport en zakelijke dienstverlening is het schadebedrag ten gevolge van inbraak gedaald ten opzichte van 2004 (zie figuur 8).

Figuur 8

Schade door inbraak per sector, in miljoenen euro's (2004-2010)

Bron Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven 2010

De daling van de schade blijkt ook uit de eerdergenoemde cijfers die het Hoofdbedrijfschap Detailhandel heeft verzameld onder KVO-bedrijven. Net als het aantal inbraken (of pogingen daartoe) neemt bij deze bedrijven het gemiddelde schadebedrag af. De gemiddelde schade bij (pogingen tot) inbraak was in 2006 € 6000. In 2011 is het gemiddelde schadebedrag met een derde

gedaald: het ligt net onder de € 4000. Hierbij gaat het om de waarde van onvreemde goederen, geld, waardepapieren et cetera, maar ook om de schade aan het pand en het interieur.

Schade door rondtrekkende dadergroepen

Detailhandel Nederland (2009) schat het totale verlies door rondtrekkende dadergroepen, dus voor alle vormen van criminaliteit, in 2008 op € 220 miljoen. Naar schatting wordt 20 tot 25 procent van de inbraken in de detailhandel gepleegd door rondtrekkende criminele groepen; zij brengen de detailhandel een verlies van € 40 tot € 50 miljoen per jaar toe.

In de *Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven* is het schadebedrag van inbraak voor de onderzochte sectoren in 2010 vastgesteld op € 244 miljoen. De schattingen van het aandeel van rondtrekkende groepen in het totale aantal inbraken lopen uiteen van 12 en 14 procent tot 20 à 25 procent. Uitgaande van de veronderstelling dat zij eenzelfde aandeel hebben in de schade, kunnen we aannemen dat de financiële schade van inbraken door rondtrekkende dadergroepen in 2010 tussen € 29 miljoen en € 61 miljoen lag.

4.5 Aanpak

In deze paragraaf worden de stappen van het inbraakproces beschreven, en wordt aangegeven welke partijen daartegen concrete drempels kunnen opwerpen en wat voor drempels dit kunnen zijn. Deze stappen en drempels zijn schematisch weergegeven in bijlage IV. De beschrijving is niet uitputtend, we baseren ons op de informatie die in dit onderzoek naar voren is gekomen.

Het inbraakproces

De drie fasen die we bij het inbraakproces onderscheiden, zijn:

- voorbereiding;
- uitvoering;
- opslag en afzet.

De eerste fase, die van de voorbereiding, kan meer of minder uitgebreid zijn, afhankelijk van de professionaliteit van de daders. De voorbereiding kan zich beperken tot het inschatten van de kans op succes, maar ook kunnen inbrekers bedenken welke scenario's mogelijk zijn en hoe ze daarop kunnen reageren. Voor de laatste fase, de opslag van gestolen goederen en de afzet daarvan, geldt

dat deze niet bij elke bedrijfsinbraak zal worden doorlopen. Gestolen goederen die voor eigen gebruik worden aangewend, hoeven niet te worden opgeslagen en te worden afgezet. Bij de diefstal van geld is deze fase natuurlijk evenmin aan de orde. Om een volledig beeld van het inbraakproces te kunnen schetsen, gaan we hier uit van de georganiseerde bedrijfsinbraak waarbij alle stappen worden gezet.

Vorbereitung

Bij de voorbereiding van een bedrijfsinbraak wordt het pand gekozen en de situatie in en om het pand verkend. De keuze voor een bepaalde locatie kan bepaald worden aan de hand van informatie die vooraf bekend is geworden over bijvoorbeeld de mate van beveiliging of de aanwezigheid van een gewenste buit. Ook kan tijdens de voorbereiding van de inbraak informatie worden verzameld over het gedrag van medewerkers, de manieren om ongemerkt binnen te treden en de vluchtwegen. Op basis van de verzamelde informatie worden mogelijke scenario's besproken en wordt de kans op succes ingeschat: is de kans laag, dan wordt een ander doelwit gekozen. Het regelen van mensen en inbraakwerktuig behoort ook tot de voorbereiding. Taken worden verdeeld: mededaders staan op de uitkijk en houden de omgeving in de gaten, zodat ze tijdig alarm kunnen slaan en hebben een voertuig gereed staan waarmee snel kan worden gevlucht. Vooraf wordt bepaald waar de gestolen goederen worden opgeslagen.

Uitvoering

Het belangrijkste bij het uitvoeren van de inbraak is het bedrijf onopgemerkt binnengaan, de buit verzamelen en het bedrijf met buit weer verlaten zonder sporen achter te laten, betrappt of gezien te worden. Om niet aan de hand van de gebruikte auto te worden opgespoord, bedienen inbrekers zich vaak van een gestolen auto of een auto met vals kenteken.

Opslag en afzet

Deels wordt de buit voor eigen gebruik aangewend en deels verkocht aan derden. Indien het formaat en/of de hoeveelheid daarom vraagt, kunnen gestolen goederen tijdelijk worden opgeslagen. Hiervoor worden onder andere eigen of gehuurde garageboxen, gehuurde loodsen of commerciële opslagplaatsen gebruikt.

Barrières

De uitvoering – en ook de voorbereiding – van een bedrijfsinbraak kan met uiteenlopende maatregelen worden voorkomen of bemoeilijkt. Bij preventie

hebben verschillende partijen een rol: bedrijfsleven, gemeenten, politie. Het doel is vooral het beperken van de gelegenheid en het verkleinen van de kans op succes: door het opwerpen van barrières wordt het moeilijker én kost het meer tijd om een pand ongemerkt te betreden. Zo is de functie van beveiliging het tijdig opmerken van een inbraak en het ophouden van de inbreker(s). Tijd is een belangrijke factor voor een inbreker: hoe langer het duurt om binnen te komen, des te groter het risico gezien of betrapt te worden. Daarmee wordt een pand minder aantrekkelijk en is de kans groter dat van de inbraak wordt afgezien. Dit kan overigens wel leiden tot een verplaatsingseffect: inbrekers kunnen zich richten op een bedrijf waar preventie (nog) niet goed geregeld is.

Publiek-private samenwerking

Binnen het actieplan Veilig Ondernemen wordt samengewerkt tussen MKB-Nederland, VNO-NCW, het ministerie van Veiligheid en Justitie, het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie, verzekeraars, politie, de Nederlandse Vereniging van Gemeenten en het Openbaar Ministerie met als doel het voorkomen en bestrijden van criminaliteit tegen ondernemers. Een resultaat van deze samenwerking is het Keurmerk Veilig Ondernemen (KVO). Bedrijventerreinen (KVO-B) en winkel terreinen (KVO-W) komen voor het keurmerk in aanmerking als zij een aantal structurele maatregelen op het gebied van veiligheid treffen in samenspraak met gemeente, politie en brandweer.

Een voorbeeld van samenwerking is het incidentgestuurde intelligente collectief cameratoezicht (IICC). Hierbij is een intelligent camerasysteem (het herkent en registreert kentekens) gekoppeld aan de inbraakdetectiesystemen van de deelnemende bedrijven. Camera's hangen zowel bij bedrijven als bij toegangswegen. Er wordt *live* meegekeken en als er een inbraak plaatsvindt, wordt direct de juiste organisatie ingeschakeld; dit kan een alarmopvolgingsdienst van een bedrijf of de politie zijn. *Bollards* (beweegbare paaltjes die op afstand worden bestuurd) zorgen ervoor dat na een incident inbrekers niet het terrein af kunnen.

Overheid

Voor kleine bedrijven zijn vaak doelwit van inbraak en diefstal, terwijl het nemen van beveiligingsmaatregelen bij kleine omzetten onevenredig kostbaar is. Ter ondersteuning van kleine ondernemingen bij het bestrijden van criminaliteit is de regeling Veiligheid Kleine Bedrijven (VKB) ingevoerd. Via deze regeling, die is verlengd tot eind 2013, kunnen ondernemers overheidssubsidie ontvangen voor het uitvoeren van een veiligheidsscan en het nemen van de geadviseerde beveiligingsmaatregelen. De overheid financiert 50 procent van de gemaakte kosten, tot een maximum van € 1000.

Bedrijven

Om de juiste preventieve maatregelen te nemen, is het van belang inzicht te krijgen in de zwakke plekken in het bedrijf. Dit kan bijvoorbeeld door het meten van het inbraakrisico. De Verbeterde Risicoklassenindeling (VRKI) voor bedrijven is een methode om het inbraakrisico van een bedrijfspand te meten en te bepalen welke maatregelen nodig zijn om inbraak te bemoeilijken (www.hetccv.nl). Afhankelijk van de zwakke plekken kunnen vervolgens organisatorische, elektronische en/of bouwkundige maatregelen worden getroffen.

Bij organisatorische maatregelen gaat het om het hebben van een sleutel-procedure, wachtwoordbeleid en aannamebeleid. Ook min of meer voor de hand liggende afspraken als het afsluiten van ramen en deuren en het opbergen van exclusieve goederen vallen hieronder. Rondom het bedrijf dient het inbrekers onmogelijk te worden gemaakt om via afvalcontainers, pallets of ladders op te klimmen. Door het beperken van begroeiing en beplanting blijft het zicht op het pand behouden. Andere organisatorische maatregelen zijn het beperken van de voorraad gewilde goederen, minimaliseren of tijdig afstorten van de geldvoorraad, en personeel bewust maken van verkengedrag van potentiële daders. Onder elektronische maatregelen vallen goede verlichting in en om het pand, tijdschakelaars en bewakingscamera's (ook in kluisruimten). In sommige gevallen wordt er via het dak ingebroken. Het valt te overwegen om op dergelijke kwetsbare plekken alarmering in te stellen.

Bouwkundige maatregelen zijn onder andere goed hang-en-sluitwerk, inbraakwerende sloten, overzichtelijke bedrijfsterreinen met verlichting en hekwerk. Daarnaast hebben waarschuwborden bij de ingang van bedrijventerreinen een preventieve werking.

Tegenwoordig is er veel aandacht voor proportionele beveiliging: de beveiliging wordt beter naarmate het 'goed' meer waarde heeft of belangrijker is voor het bedrijf.

Ondernemers zullen echter pas maatregelen nemen als ze de noodzaak van preventie inzien. Als zij zelf een inbraak hebben meegemaakt, zijn ze bereid te kijken naar preventieve maatregelen. Maar ook dan wordt er vaak een kosten-batenafweging gemaakt: wat is het belang van het bedrijf en wat zijn de kosten van preventie?

Wel hebben steeds meer bedrijven particuliere beveiliging ingeschakeld; het aantal particuliere beveiligers is fors toegenomen. Indien nodig schakelen zij de politie in.

Politie

Het is gebleken dat ondernemers vooral direct na een inbraak gemotiveerd zijn om hun bedrijf beter te beveiligen. Speelt de politie hierop in met gerichte preventieadviezen, dan kan het aantal herhalingsinbraken worden teruggebracht.

Andere preventieve maatregelen die de politie kan nemen, zijn het intensiveren van politie-surveillance in winkelcentra en op bedrijventerreinen waar vaker wordt ingebroken en het controleren van auto's op de aanwezigheid van inbrekerswerktuig.

De politie kan niet alleen de voorbereiding en uitvoering van inbraken bemoeilijken maar ook de afzet van gestolen goederen, en wel door heling meer aan te pakken. Een brede helingaanpak zal mogelijk de vraag naar gestolen goederen doen afnemen. Verder kan overwogen worden om meer controle op professionele opslagplaatsen in te voeren. Helers kunnen goederen immers gemakkelijk op dit soort locaties opslaan en het ontbreekt opsporingsinstanties aan zicht op deze sector.

5

Winkeldiefstal

Ook in dit hoofdstuk geldt de domeinafbakening zoals die in het inleidende hoofdstuk omschreven is: het gaat om georganiseerde winkeldiefstal die bovenregionaal wordt gepleegd. Achtereenvolgens worden aard, omvang, daders en dadergroepen, gevolgen voor de samenleving en aanpak beschreven.

5.1 Aard

Dadergroepen plegen in wisselende samenstelling en op grote schaal diefstallen. Nederlandse dadergroepen doen dit verspreid over Nederland, buitenlandse dadergroepen doen dit in sommige gevallen verspreid over West-Europa. Waren rondtrekkende dadergroepen voorheen alleen in het oosten van Nederland actief, nu plegen zij diefstallen in heel Nederland. Veel winkeldiefstallen door rondtrekkende dadergroepen worden gepleegd in de buurt van grote verkeersaders. De voornaamste goederen die worden gestolen, zijn cosmetica, kleding, consumentenelektronica, tabak en doe-het-zelfartikelen. Dadergroepen hebben vaak een voorkeur voor een bepaalde winkelketen, vanwege de producten en omdat ze weten hoe ze de gestandaardiseerde beveiligingsapparatuur moeten omzeilen.

De meeste dadergroepen bestaan uit twee tot vijf personen, voornamelijk jonge mannen. Bij de diefstal van cosmetica en kleding worden vaak ook vrouwen betrokken. Soms worden kinderen meegenomen. De daders gaan afzonderlijk de winkels in, zodat ze niet worden herkend als een groep. Een deel leidt het personeel af, terwijl anderen hun zakken vullen. Soms brengen ze goederen eerst uit het zicht van de bewakingscamera, waarna ze de goederen in een andere tas stoppen en de winkel verlaten. Het kan ook gebeuren dat een van de daders de goederen selecteert en deze in een winkelmandje doet, waarna een mededader zich over de goederen in het mandje ontfermt. Bij diefstal van kleding verwijderen ze veiligheidslabels in de paskamers of gebruiken ze geprepareerde tassen. Ook dragen ze soms speciale kleding waaronder ze gestolen spullen kunnen verstoppert. Als de daders worden opgemerkt, reageren ze soms agressief. In de afgelopen jaren zagen winkeliers een toename van agressie door rondtrekkende daders; het gebruik van geweld lijkt toe te nemen. Buiten de winkel staat iemand op de uitkijk, soms in een vluchtauto.

Dadergroepen slaan de buit tijdelijk op en verkopen deze bijvoorbeeld op markten, via internet en via winkels. Ook zijn er voorbeelden van daders die de gestolen goederen in een café aanboden. Vaak hebben dadergroepen meerdere, vaste helers. Bij buitenlandse groepen komt het voor dat ze de buit verstoppen in een geprepareerde auto of zelfs begraven in het bos totdat ze terugkeren naar hun vaderland. Daar verkopen zij de gestolen waar. Ook gebruiken verschillende dadergroepen internet om gestolen goederen te verkopen. Groepen stelen vaak op bestelling voor vaste helers; ze hebben lijsten van cosmetica en merkkleding bij zich of briefjes waarop meerdere locaties staan vermeld.

Rondtrekkende dadergroepen maken zich niet alleen schuldig aan grootschalige winkeldiefstallen maar zijn ook betrokken bij andere vormen van criminaliteit zoals autodiefstallen en -inbraken, woninginbraken en zakkenrollerij (Detailhandel Nederland, 2009). Ze kiezen hun werkgebied op basis van de criminele mogelijkheden die er zijn maar opereren daarbij bij voorkeur ver van hun woonplaats: ondanks de criminele mogelijkheden in bepaalde gebieden verplaatsen ze zich naar andere regio's en landen. Op deze manier wordt de opsporing bemoeilijkt (Van Daele & Vander Beken, 2010).

De beschreven werkwijze van georganiseerde winkeldiefstal wijkt niet veel af van de werkwijze zoals deze vier jaar geleden werd geconstateerd (KLPD-IPOL, 2008). Ook toen werd personeel afgeleid en maakten dadergroepen gebruik van geprepareerde tassen en jassen en werden veiligheidslabels verwijderd.

5.2 Omvang

Georganiseerde winkeldiefstal wordt niet als zodanig geregistreerd. Om toch iets te kunnen zeggen over de ontwikkeling van de omvang ervan, baseren we ons in eerste instantie op de ontwikkeling van de totale omvang van winkeldiefstal. Hierbij dient in ogenschouw te worden genomen dat er bij winkeldiefstal sprake is van een groot *dark number*. Slechts een klein deel van de winkeldiefstallen (9%) wordt bij de politie gemeld. Van verreweg de meeste diefstallen wordt de politie dus niet op de hoogte gesteld. De hoofdredenen voor ondernemers om diefstallen niet te melden, zijn te weinig (aantoonbaar) bewijs, te geringe schade of de verwachting dat de politie er toch niets aan doet (WODC, 2011).

Daarnaast zijn veel winkeliers niet verzekerd tegen diefstal,¹¹ waardoor schadevergoeding ook geen reden is om aangifte te doen. Winkeliers doen meestal alleen aangifte wanneer de winkeldief op heterdaad is betrapt. Om toch iets te kunnen zeggen over het aantal winkeldiefstallen wordt gebruikgemaakt van schattingen.

In de *Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven* wordt jaarlijks het aantal winkeldiefstallen geschat. De laatste *Monitor* (WODC, 2011) laat zien dat het aantal winkeldiefstallen terugliep in de jaren 2005-2007, waarna er in 2008 een kentering optrad (tabel 5). Het totale aantal diefstallen in de detailhandel steeg dat jaar van bijna een miljoen naar ruim 1,7 miljoen. In 2009 werd het aantal geschat op ruim 1,5 miljoen. In 2010 lag het aantal diefstallen in de detailhandel 10 procent hoger, maar dit verschil kan het gevolg zijn van toeval: het is niet significant ten opzichte van 2009.

De ontwikkeling in het aantal geregistreerde winkeldiefstallen houdt gelijke tred met die van het geschatte totale aantal winkeldiefstallen: na een daling in de jaren ervoor neemt vanaf 2007 het aantal geregistreerde winkeldiefstallen toe. Ditzelfde geldt voor het aantal geregistreerde verdachten (CBS StatLine, geregistreerde winkeldiefstallen en verdachten, geraadpleegd op 28 december 2011).

---

¹¹ De reden hiervan is dat de premies relatief hoog zijn en dat verzekeraars strenge voorwaarden stellen aan het beveiligingsniveau van pand en artikelen. Daarbij komt dat een winkelier aannemelijk moet kunnen maken dat hij is bestolen.

Tabel 5

Ontwikkeling aantal winkeldiefstallen (2005-2010)						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Data Monitor Criminaliteit						
Bedrijfsleven						
% detailhandelbedrijven waar diefstal voorkomt	30	28	27	28	27	28
Raming totaal aantal diefstaldelicten (x 1 mln)	1,6	1,2	0,974	1,727	1,527	1,674
Raming totale diefstalschade (mln €)	141	120	114	140	129	136
% getroffen en dat melding doet van diefstal	48	45	47	44	45	44
% getroffen en dat aangifte doet van diefstal	19	17	18	16	16	14
Aantal geregistreerde winkeldiefstallen (CBS)	39175	37005	36150	37350	40610	41020
% van raming totaal aantal winkeldiefstallen	2,4	3,1	3,7	2,2	2,7	2,5
Totaal geregistreerde verdachten (CBS)	39060	36820	36635	37405	39770	41705

Bovenstaande cijfers geven de ontwikkeling in het aantal winkeldiefstallen weer, maar geven geen inzicht in het aandeel van de georganiseerde winkeldiefstal. De laatste cijfers hierover dateren uit 2005. Destijds werd geschat dat 35 procent van de winkeldiefstallen wordt gepleegd door rondtrekkende dadergroepen (Detailhandel Nederland, 2006, 2009; KLDP-Dienst IPOL, 2008). Naast de rondtrekkende dadergroepen zijn er ook Nederlandse dadergroepen die in georganiseerd verband winkeldiefstallen plegen. Ondanks het ontbreken van recente cijfers is er geen reden om aan te nemen dat georganiseerde winkeldiefstal afneemt. Volgens Detailhandel Nederland (2010) neemt het aantal dadergroepen dat in georganiseerd verband winkeldiefstallen pleegt, juist toe. Bekend is in elk geval dat de rondtrekkende dadergroepen veelal uit Oost-Europa afkomstig zijn, dat het aantal verdachten uit Oost-Europa toeneemt en dat zij zich vooral schuldig maken aan vermogenscriminaliteit zonder geweld (KLDP-Dienst IPOL, 2010). Aangenomen dat het aandeel van de georganiseerde winkeldiefstal in het totale aantal winkeldiefstallen door de jaren heen minimaal gelijk is gebleven, kan gesteld worden dat ook het aantal georganiseerde winkeldiefstallen toeneemt. Over de ontwikkeling van het absolute aantal

winkeldiefstallen dat in georganiseerd verband wordt gepleegd, kunnen we echter geen onderbouwde uitspraak doen.

Slachtofferschap

28 procent van de detailhandelsbedrijven was in 2010 slachtoffer van diefstal; in 2004 was dit 32 procent (al dan niet door dadergroepen gepleegd). Terwijl dus van alle detailhandelsbedrijven bij elkaar ruim een kwart te maken heeft met een of meer vormen van diefstal, ligt het percentage slachtoffers bij specifiek supermarkten (59%) en warenhuizen (78%) fors hoger. Op subbrancheniveau worden drogisterijen en kledingwinkels veelvuldig slachtoffer (53%), net als bedrijven met een algemeen assortiment (40%). Het merendeel van de diefstallen vindt dan ook plaats bij een beperkt aantal vestigingen. 66 procent van alle diefstallen in de detailhandel (ruim 1 miljoen van de bijna 1,7 miljoen) wordt gepleegd in 10 procent van de vestigingen. Dit zijn vooral de voedings- en genotmiddelenbedrijven, de bedrijven met een algemeen assortiment, drogisterijen en kledingzaken. Onder de 10 procent bedrijven die het meest worden getroffen, zijn relatief veel bedrijven die in een winkelcentrum of in het centrum van een stad gevestigd zijn (WODC, 2011).

5.3 Daders en dadergroepen

Uit het Herkenningsdienstsysteem (HKS) van de politie zijn verdachten geselecteerd die in de periode 2007-2010 met minimaal één medeverdachte in meer dan één regio verdacht werden van een overval, woninginbraak, bedrijfsinbraak, ramkraak of winkeldiefstal. Dit zijn 5387 verdachten. Deze verdachten voldoen (in ieder geval voor één misdrijf in deze periode) aan de criteria van georganiseerdheid en het bovenregionaal plegen van vermogensmisdrijven. Van deze verdachten heeft 57 procent (3093 verdachten) een of meer winkeldiefstallen gepleegd.

Kenmerken van daders

Deze 3093 verdachten van winkeldiefstallen zijn met minimaal één medeverdachte in meerdere politieregio's actief geweest. Bij winkeldiefstal zijn relatief veel vrouwen betrokken: 34 procent van de verdachten is vrouw. Bij bijvoorbeeld woninginbraken is dit 8 procent. Van de bovenregionale winkeldieven is 41 procent van Nederlandse herkomst, 11 procent van Marokkaanse en 8 procent van Surinaamse herkomst. Een deel van de verdachten (17%) komt uit Oost-Europa, voornamelijk uit Polen, Roemenië en Litouwen. Van de verdachten uit

deze drie Oost-Europese landen woont slechts een enkeling in Nederland. Meer dan 80 procent van de Polen en meer dan 90 procent van de Roemenen en Litouwers woont niet in Nederland. Het merendeel van de Oost-Europese verdachten is man, 13 procent is vrouw. Onder verdachten van Nederlandse herkomst is het percentage vrouwen beduidend hoger: 40 procent. Ongeveer twee derde van de verdachten is tussen de 16 en 30 jaar oud.

Het aandeel verdachten uit Oost-Europa is relatief hoog. Om meer inzicht te krijgen in de verdachten van winkeldiefstallen afkomstig uit dit gebied hebben we ook de BVH-registraties¹² over 2011 bekeken. In tabel 6 staan de vijf meestvoorkomende Oost-Europese nationaliteiten met BVH-registraties met betrekking tot winkeldiefstal. Voor de verdachten afkomstig uit deze Oost-Europese landen geldt dat tussen de 15 en 30 procent van de winkeldiefstallen door twee of meer personen wordt gepleegd. Bulgaren en Polen gaan vaker alleen op het dievenpad, terwijl Roemenen vaker dan de andere Oost-Europeanen in groepsverband acteren.

---

¹² BVH-registraties zijn alle incidenten en mutaties in de Basisvoorziening Handhaving, het bedrijfsprocessensysteem van de politie.

Tabel 6

Aantal personen in winkeldiefstalregistraties (BVH) in 2011				
	Aantal winkeldiefstallen	% winkeldiefstallen met:		
		1 persoon	2 of meer personen	
Polen	1894	83%	17%	
Roemenië	905	71%	29%	
Litouwen	421	77%	23%	
Georgië	215	78%	22%	
Bulgarije	175	85%	15%	

Uit tabel 7 valt op te maken dat in de winkeldiefstalregistraties twee derde van de Bulgaren vrouw is, terwijl bij de overige groepen verreweg de meeste personen man zijn. De gemiddelde leeftijd ligt ongeveer tussen de 28 en 33 jaar. Bij personen met de Bulgaarse nationaliteit valt het aandeel minderjarigen op. Omdat zich onder de Bulgaren ook veel vrouwen bevinden, lijkt het voor de hand te liggen dat bij hen, meer dan bij de andere nationaliteiten, vrouwen met kinderen uit stelen gaan. Het aandeel verdachten dat 35 jaar of ouder is, is relatief klein onder Roemenen en Litouwers.

Tabel 7

Geslacht en leeftijd van Oost-Europeanen in winkeldiefstalregistraties (BVH) in 2011					
	Geboorteland				
	Polen	Roemenië	Litouwen	Georgië	Bulgarije
Aantal verdachten	1404	859	344	184	178
Geslacht					
Man	82%	78%	87%	79%	33%
Vrouw	17%	22%	12%	10%	65%
Leeftijd					
Gemiddelde leeftijd	31,8	28,8	27,9	32,6	31,2
< 18 jaar	3%	2%	2%	3%	12%
18-24 jaar	23%	35%	42%	13%	25%
25-35 jaar	43%	45%	39%	51%	30%
> 35 jaar	31%	18%	17%	33%	33%

Kenmerken van dadergroepen

Zoals uit de definitie van rondtrekkende dadergroepen blijkt (zie paragraaf 4.2) plegen deze dadergroepen een breed scala aan vermogensdelicten in georganiseerd verband. We kunnen vier soorten rondtrekkende dadergroepen onderscheiden:

- *Hit-and-run*-groepen: daders reizen in kleine groepen naar West-Europa, stelen en breken in en vertrekken binnen enkele dagen weer naar het land van herkomst.
- *Subcultural based networks*: deze dadergroepen sluiten zich aan bij (criminele) groepen in Nederland die hetzelfde thuisland hebben als zij en maken gebruik van hun faciliteiten.
- *Foreign based networks*: buitenlandse dadergroepen die in Nederland gedurende een bepaalde periode delicten plegen en dan weer verder trekken.
- Sedentaire dadergroepen: voormalige nomaden, zigeunergroepen zoals Roma's.

Zowel de *hit-and-run*-groepen als de *foreign based networks* komen voor korte periodes (enkele dagen tot maanden) naar Nederland, zijn in heel Europa actief en worden aangestuurd vanuit het land van herkomst. De *subcultural based networks* hebben een uitvalsbasis in Nederland en plegen vanuit die basis vermogensdelicten.

De *hit-and-run*-daders reizen meestal per minibus naar West-Europa in groepjes van drie of vier. Vaak zijn het jongeren die eenmalig een misdrijf plegen en van de opbrengst luxe artikelen kopen of hun studie betalen. Er is sprake van tijdelijke samenwerking en er is geen duidelijke structuur. De jongeren worden via via geworven door professionele criminelen. Deze criminelen zijn vaak bekend bij de politie in hun land van herkomst en zijn eveneens betrokken bij andere vormen van georganiseerde criminaliteit, zoals mensenhandel en drugssmokkel.

De *foreign based networks* gaan meer georganiseerd en professioneler te werk. Dit zijn groepen die voor een korte tijd in West-Europa verblijven. Leden van de dadergroepen zijn vaak uit dezelfde stad afkomstig. Ze verblijven in hotels langs snelwegen, op campings of op bungalowparken. Ze maken niet alleen gebruik van eigen vervoer, maar ook van internationale bus- en treinverbindingen. Veel groepen brengen een aantal periodes per jaar in West-Europa door. Ze bouwen geen leven op in West-Europa maar blijven georiënteerd op het land van herkomst. Daar hebben zij relaties met diverse sleutelfiguren die een coördinerende taak

hebben en het contact met de verschillende groepen onderhouden. De gestolen goederen worden op de zwarte markt in het land van herkomst verkocht.

De lokale uitvalsbasis van de *subcultural based networks* wordt voornamelijk gevormd door gezinnen uit Roemenië en Bulgarije die vanuit (Zuid)oost-Europa gemigreerd zijn naar andere delen van Europa. Deze immigranten verzorgen de accommodatie voor criminele familieleden en vrienden (Detailhandel Nederland, 2009).

Sedentaire dadergroepen bestaan uit familieleden, omringd door andere individuen (clanstructuur). Sommigen van hen zijn recentelijk naar West-Europa gekomen, terwijl anderen hier al langer verbleven (Van Daele & Vander Beken, 2010).

De meerderheid van de rondtrekkende daders is man en jongvolwassen, met een Oost-Europese nationaliteit. Meestal heeft één nationaliteit binnen een dadergroep de overhand en wordt deze kern omringd en ondersteund door een aantal daders van andere nationaliteiten. Oudere daders en vrouwen (vaak partners) hebben een ondersteunende rol. In sommige zigeunergroepen zijn vrouwen niet alleen ondersteunend maar spelen vrouwen en kinderen een actieve rol bij de criminele activiteiten. Deze vrouwen en kinderen plegen hun misdaden meestal door gebruikmaking van manipulatie of trucs. De meeste daders zijn ervaren, vaak hebben ze een strafblad in hun land van herkomst, het land waar ze actief zijn of in een derde land. Ze hebben zich vooral schuldig gemaakt aan vermogensdelicten, maar ook geweldsdelicten, fraude en valsheid in geschrifte komen voor, en soms zelfs drugsdelicten (Van Daele & Vander Beken, 2010).

Vier jaar geleden werd geconstateerd dat rondtrekkende dadergroepen vooral uit voormalig Joegoslavië, Bulgarije en Roemenië kwamen. Nu is het merendeel van de daders in Nederland afkomstig uit Polen, Litouwen en Roemenië. De meesten (70%) lijken niet in Nederland te wonen. Net zoals in 2008 werd geconstateerd, komen de leden doorgaans uit hetzelfde land, vaak uit dezelfde streek of stad. De winkeldiefstallen worden in wisselende samenstelling gepleegd. Ieder lid heeft overigens wel een eigen taak, variërend van het afleiden van winkelmedewerkers en het uitschakelen van de beveiliging tot het stelen van goederen (Detailhandel Nederland, 2011).

Waar vier jaar geleden nog geconcludeerd werd dat dadergroepen zich specialiseerden in een delict, is nu de heersende gedachte dat rondtrekkende dadergroepen een breed scala aan vermogensdelicten plegen. Dit is terug te zien in de definitie van rondtrekkende dadergroepen die in Europees verband is geformuleerd.

5.4 Gevolgen voor de samenleving

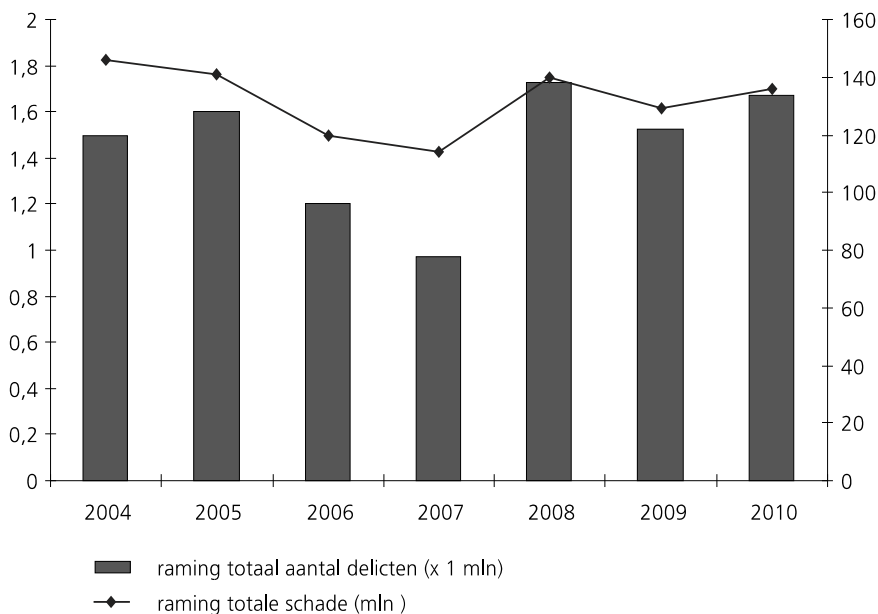
Het onderscheid tussen 'gewone' winkeldiefstal en winkeldiefstal gepleegd door georganiseerde bendes wordt – als de diefstal al wordt opgemerkt – lang niet altijd duidelijk. Ook wordt niet apart geregistreerd of er sprake is van een dadergroep. Het is daarom niet mogelijk uitsluitend de gevolgen te beschrijven van georganiseerde winkeldiefstal. In deze paragraaf wordt daarom ingegaan op de gevolgen van winkeldiefstal in het algemeen.

De gevolgen van winkeldiefstal komen vooral tot uiting in de financiële schade die hiermee gepaard gaat. In verschillende onderzoeken wordt getracht een schatting te maken van de geleden financiële schade. De bedragen lopen uiteen van € 136 miljoen tot € 633 miljoen.

Volgens berekeningen in de *Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven 2010* (WODC, 2011) bedroeg de totale (directe en indirecte) schade als gevolg van diefstal in de detailhandel in 2010 € 136 miljoen (zie figuur 9). Dit komt neer op circa € 3000 schade per getroffen bedrijf in 2010. In 2009 bedroeg de totale schade € 129 miljoen en in 2008 € 140 miljoen. Op basis van deze gegevens kan echter niet gezegd worden dat de totale schade afneemt, omdat de verschillen niet significant zijn. De directe schade, de waarde van de gestolen goederen, kwam in 2010 op € 109 miljoen en de indirecte schade op € 27 miljoen. Per getroffen vestiging betekent dit een bedrag van € 2500 aan directe schade. Bij supermarkten is de directe schade (€ 7200) als gevolg van diefstal hoger dan gemiddeld. Dit geldt ook voor warenhuizen: daar is de directe schade € 9600.

Figuur 9

Raming diefstalschade en raming aantal diefstallen (2004-2010)

Bron Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven 2010

Volgens Detailhandel Nederland (2010, 2011) is de directe schade (de waarde van de gestolen goederen) als gevolg van winkeldiefstal in 2010 € 340 miljoen. Het schadebedrag is de afgelopen jaren toegenomen: een jaar eerder was dit € 325 miljoen en in 2008 € 310 miljoen. In de *Global Retail Theft Barometer* over 2010 (CRR, 2010) wordt geconcludeerd dat de schade als gevolg van winkeldiefstal in Nederland voor het derde jaar op rij is gestegen. Een schadepost van € 578 miljoen, dat wil zeggen bijna 50 procent van de winkelcriminaliteit, zou zijn toe te schrijven aan winkeldiefstal. In 2011 wordt gesproken over een schadebedrag van € 633 miljoen veroorzaakt door winkeldieven, een stijging van ruim 9 procent ten opzichte van 2010 (<http://www.textilia.nl/nieuws/algemeen/nid9715-onderzoek-winkeliers-verliezen-1-miljard-aan-diefstal.html>).

Er zijn ook schattingen gemaakt voor winkeldiefstallen door rondtrekkende dadergroepen. 35 procent van alle winkeldiefstallen zou worden gepleegd

door deze dadergroepen. Het verlies wordt geschat op € 206 miljoen per jaar (Detailhandel Nederland, 2009). Als het aandeel van 35 procent wordt berekend voor alle bovengenoemde schadebedragen, komt de financiële schade veroorzaakt door rondtrekkende dadergroepen te liggen tussen circa € 47 miljoen en € 222 miljoen.

De winstmarges in de detailhandel zijn vaak klein. Winkelcriminaliteit met de daaraan verbonden kosten kan het verschil betekenen tussen winst en verlies van een onderneming. Het uiterste gevolg kan zijn dat de winkel moet sluiten, wat banenverlies betekent.

Winkeldiefstal als probleem

Uit de gegevens van het Hoofdbedrijfschap Detailhandel komt naar voren dat het aantal startende KVO-bedrijven dat winkeldiefstal als een probleem ervaart, afneemt. In 2006 vond 30 procent winkeldiefstal een (zeer) ernstig probleem, in 2011 is dit 17 procent. Het percentage dat winkeldiefstal het afgelopen jaar geen probleem vond, is dan ook gestegen van 33 naar 52 procent.

Dit geldt echter niet voor alle branches. Van de warenhuizen en de grootwinkelbedrijven (C&A, V&D, Hema, H&M, Blokker etc.) gaf 52 procent in 2011 aan dat winkeldiefstal voor hen het afgelopen jaar een (zeer) ernstig probleem was. Al is ook dit percentage ten opzichte van 2006 gedaald, het ligt nog steeds op een hoog niveau. Slechts voor 13 procent van de warenhuizen en grootwinkelbedrijven was winkeldiefstal in 2011 geen probleem.

5.5 Aanpak

Bij het tegenhouden of terugdringen van winkeldiefstal kunnen maatregelen worden genomen op het gebied van publiek-private samenwerking, preventie en opsporing en vervolging van daders.

Publiek-private samenwerking

Informatie-uitwisseling

Er zou meer (*realtime*-)informatie moeten worden gedeeld tussen politie en ondernemers, op alle niveaus (van wijkagent tot korpsleiding). Ondernemers weten heel goed wat er in hun gebied speelt. Meer samenwerking en informatie-uitwisseling met de politie, bijvoorbeeld over dadergroepen die in een bepaald gebied actief zijn, levert een win-winsituatie op.

'Proeftuinen'

In 2010 zijn publieke en private partijen een 'proeftuin' gestart ter bestrijding van rondtrekkende dadergroepen. Het doel is de informatie-uitwisseling tussen bedrijfsleven (winkelketens) en politie en OM over werkwijzen van deze dadergroepen te verbeteren en betrokkenen te attenderen op risico's, zodat zij preventieve maatregelen kunnen nemen. Daarnaast was het de bedoeling dat de informatie zou worden gebruikt ten behoeve van de opsporing en aanhouding van rondtrekkende dadergroepen. Er werd echter geconstateerd dat winkeldiefstal geen prioriteit heeft, terwijl andere delicten hoge prioriteit hebben, en dat winkeldiefstalzaken om die reden nauwelijks worden opgepakt.

Databank Winkelcriminaliteit

Detailhandel Nederland heeft de aanzet gegeven voor de bouw van een databank Winkelcriminaliteit. Deze databank moet de komende jaren vorm krijgen. Doel ervan is het identificeren van trends die betrekking hebben op winkelcriminaliteit, zodat er preventieve maatregelen kunnen worden getroffen. Daarnaast zou de databank tot een betere en snellere informatie-uitwisseling tussen winkeliers en overheid moeten leiden.

Preventie door gemeenten en bedrijfsleven

Subsidies en ondersteuning van preventie

Via de subsidieregeling Veiligheid Kleine Bedrijven kunnen kleine bedrijven een subsidie van maximaal € 1000 krijgen voor preventieve veiligheidsmaatregelen. Ook kunnen ondernemers met een Keurmerk Veilig Ondernemen samen met gemeente, brandweer en politie de veiligheid van hun winkelgebied verbeteren. Het Rijk faciliteert hierbij de inzet van procesmanagers.

Preventieve maatregelen

In de branches waar de meeste winkeldiefstallen worden gepleegd, worden ook de meeste preventieve maatregelen genomen. Zo is het aandeel bedrijven dat preventiemaatregelen treft zeer hoog onder supermarkten (91%) en warenhuizen (99%). Supermarkten hebben dikwijls een stil alarm en cameratoezicht en huren steeds vaker een beveiligingsdienst in. Cameratoezicht komt ook bij warenhuizen relatief vaak voor. Daarnaast gebruiken zij meer dan eens een stil en een luid alarm en een beveiligingsdienst en worden apparatuur of artikelen gemerkt (WODC, 2010). De kwaliteit van de camerabeelden is belangrijk. Gezien de voortschrijdende technische ontwikkelingen zal de kwaliteit van beveiligingscamera's toenemen. Ook zullen kwalitatief goede camera's goedkoper worden, waardoor de aanschaf ook voor kleinere winkeliers aantrekkelijker zal worden. Naast technische maatregelen zijn ook andere

maatregelen van belang: het geven van voorlichting, het trainen van winkeliers en medewerkers, het initiëren van gezamenlijke projecten in een winkelgebied et cetera. De lage organisatiegraad van sommige winkelgebieden maakt het echter lastig om gezamenlijk maatregelen te treffen. Dit valt te betreuren, omdat gebleken is dat juist de organisatorische maatregelen zoals het gelijktijdig opengaan van winkels en niet op vaste tijden met geld over straat gaan, de meest kosteneffectieve maatregelen zijn.

Andere preventieve maatregelen zijn het beter opstellen van detectiepoortjes, zodat men er minder makkelijk omheen kan, en een andere inrichting van winkelschappen, met bijvoorbeeld minder artikelen in de schappen. Ook bronbeveiliging is een mogelijkheid: met leveranciers kunnen afspraken gemaakt worden over de verpakking (grotere verpakkingen zijn moeilijker mee te nemen).

In 2010 heeft 28 procent van de detailhandelsbedrijven advies ingewonnen over criminaliteitspreventie en heeft 7 procent meegedaan aan projecten ter bestrijding van criminaliteit, zoals het beveiligen van de omgeving, criminaliteitspreventie in algemene zin en het Keurmerk Veilig Ondernemen (WODC, 2011). Een grotere deelname aan dergelijke gezamenlijke projecten kan de winkelcriminaliteit doen afnemen en zou daarom gestimuleerd moeten worden.

Vaak maken ondernemers pas van ondersteuning gebruik en nemen ze pas maatregelen als ze de noodzaak van preventie inzien. Er zijn nog veel kleine ondernemers die niet naar voorlichtingsavonden gaan, veel contant geld in kas hebben, geen afroomkluis hebben en contant geld mee naar huis nemen. Daarom zet de politie een enkele keer mysteryshoppers in als winkeldieven om ondernemers ertoe te bewegen iets aan preventie te gaan doen. Op deze manier wordt geprobeerd hen te wijzen op hun eigen verantwoordelijkheid.

Verboden

Gemeenten kunnen rooftassen, roofjassen en vergelijkbare hulpmiddelen, zoals stoorzenders waarmee detectiepoortjes buiten werking worden gesteld (*jammers*), verbieden via de Algemene Plaatselijke Verordening (APV) (Detailhandel Nederland, 2011).

Via een collectief winkelverbod kunnen ongewenste personen voor een bepaalde periode uit de aangesloten winkels worden geweerd.

Sms-alerts

Met sms-alerts waarschuwen winkeliers elkaar, bijvoorbeeld als ze verdachte personen of vals geld in het winkelgebied signaleren of als er winkeldieven of zakkenrollers actief zijn. Indien nodig kan ook de wijkagent of

beveiligingsmedewerker direct gealarmeerd worden. Het Hoofdbedrijfschap Detailhandel biedt de sms-alertfunctie via de verenigingswebsite aan.

Aanpak facilitators en heling

Criminelen kunnen bij heling gebruikmaken van vaste plekken zoals cafés, maar ook van markten (zoals de zwarte markt in Beverwijk) en braderieën. Hiervoor geeft de overheid vergunningen af en onbedoeld faciliteert zij op deze manier illegale activiteiten. Bestuurders kunnen hierin optreden door vergunningen in te trekken of te weigeren.

Bij winkeldiefstal van grote partijen gaat het doorgaans om diefstal op bestelling. Meer inzicht in heling en helers is nodig om bestuurlijke en preventieve maatregelen te kunnen nemen.

Opsporing en vervolging door politie en justitie

Meer aandacht voor opsporing en vervolging

Winkeldiefstal heeft weinig prioriteit bij politie en justitie. Er zou meer moeten worden ingezet op het aanpakken van de professionele winkeldief. In de eerste plaats zou er meer aan opsporing gedaan moeten worden. Ook de werkwijze bij reguliere controles en aanhoudingen zou aangescherpt kunnen worden. Zo zou men bij aanhouding kunnen nagaan of iemand rechtmatig in Nederland is en geldige identiteitspapieren heeft. Professionele winkeldieven gebruiken vaak valse identiteitsbewijzen. Daarnaast kan door het stapelen van zaken zwaarder worden gestraft. Nu bestaat vaak de indruk dat winkeldieven ermee weggelopen, omdat ze kort na hun aanhouding opnieuw op straat worden gezien. Ook komen buitenlandse daders die met een dagvaarding worden heengezonden, soms niet opdagen bij de zitting.

Meer aandacht voor heling

Bij georganiseerde winkeldiefstal door rondtrekkende dadergroepen is vaak sprake van een uitgebreid helingcircuit. Gestolen goederen worden zowel in Nederland als in het buitenland op allerlei markten verkocht. Meer (internationale) aandacht voor de aanpak van heling kan de aantrekkelijkheid van het stelen van goederen doen afnemen.

Europese aanpak rondtrekkende dadergroepen

Bij de Europese aanpak wordt onder andere ingezet op het draaien van internationale opsporingsonderzoeken, strafrechtelijke samenwerking, het uitwisselen van *best practices* en het delen van informatie op bestuurlijk vlak en op het gebied van rechtshandhaving.

Internationale gegevensuitwisseling

In de grensregio's wordt samengewerkt met buurlanden om grensoverschrijdende criminaliteit aan te pakken. Aan de grens met Duitsland heeft een gemeenschappelijk Duits-Nederlands politieteam, waarvan ook de Koninklijke Marechaussee deel uitmaakt, mobiel banditisme als taakaccent gekregen. Er wordt informatie uitgewisseld en men treedt gezamenlijk op.

Regeling 'Afrekenen met winkeldieven'

De regeling 'Afrekenen met winkeldieven' is in maart 2011 landelijk ingevoerd. Iedere winkeldief die wordt aangehouden, krijgt een rekening van € 151. Dit bedrag staat los van een strafrechtelijk traject en is een tegemoetkoming voor de tijd die de winkelier moet besteden aan de aanhouding en afhandeling, zoals het doen van aangifte. Dit is een positieve prikkel om aangifte te doen maar zal niet direct bijdragen aan de aanpak van rondtrekkende dadergroepen: dit type daders zal zich niet laten weerhouden door een dergelijke rekening.

6

Criminaliteitsrelevante factoren

Criminaliteitsrelevante factoren zijn factoren die, positief of negatief, van invloed kunnen zijn op de ontwikkeling van de bedrijfscriminaliteit in Nederland. Dit kunnen sociaal-maatschappelijke, economische, politieke, technologische, ecologische en demografische factoren zijn. In paragraaf 6.1 worden criminaliteitsrelevante factoren behandeld die van toepassing zijn op alle in dit rapport behandelde vormen van bedrijfscriminaliteit. Daarna wordt ingegaan op de factoren die specifiek voor respectievelijk overvallen, ramkraken en bedrijfsinbraken en winkeldiefstallen relevant zijn.

6.1 Algemene criminaliteitsrelevante factoren

Interne betrokkenheid

Vaker dan bedrijven aannemen, is er bij inbraken en diefstallen sprake van interne betrokkenheid. Ook bij overvallen komt dit voor. Bedrijven zijn niet altijd in staat om interne betrokkenheid te signaleren of bereid interne betrokkenheid toe te geven (vanwege aansprakelijkheid). Volgens (opsporings)deskundigen wordt zeker bij grootschalige diefstal van handelsgoederen in de meeste gevallen gebruikgemaakt van kennis van binnenuit. Tot deze bevinding kwamen Rovers en De Vries Robbé (2005) bij een onderzoek naar interne criminaliteit in de logistieke sector. Uit interviews blijkt dat dit probleem ook in andere sectoren speelt. Het signaleren van interne betrokkenheid hangt samen met veiligheidsbewustzijn en kennis: hoe hoger het veiligheidsbewustzijn in bedrijven en hoe meer kennis men heeft van feiten en omstandigheden bij incidenten, des te vaker zijn bedrijven in staat interne betrokkenheid te vermoeden of aan te tonen. Het vergroten van het veiligheidsbewustzijn bij bedrijven kan het aantal inbraken, diefstallen en overvallen beperken.

Heling

Zonder heler geen steler. Van alle gestolen goederen wordt 80 procent doorverkocht (Put, 2008). Heling is een aantrekkelijk delict om geld mee te verdienen. Omdat er bij heling geen slachtoffers zijn, staat dit niet boven aan de prioriteitenlijst van de opsporing. De pakkans is laag en het is voor de politie moeilijk heling te bewijzen. Als dat al gebeurt, zijn de straffen laag. Bovendien is het eenvoudig om gestolen goederen tijdelijk onder te brengen, eventueel bij

opslagverhuurbedrijven. En met de komst van internet is de afzetmarkt alleen maar groter geworden. Daarnaast zijn consumenten gewend om goederen op (zwarte) markten aan te schaffen. Ze zijn op zoek naar goedkope producten en als ze zich al bewust zijn van de mogelijkheid dat producten van diefstal afkomstig zijn, ervaren ze dat nauwelijks als een drempel om ze te kopen.

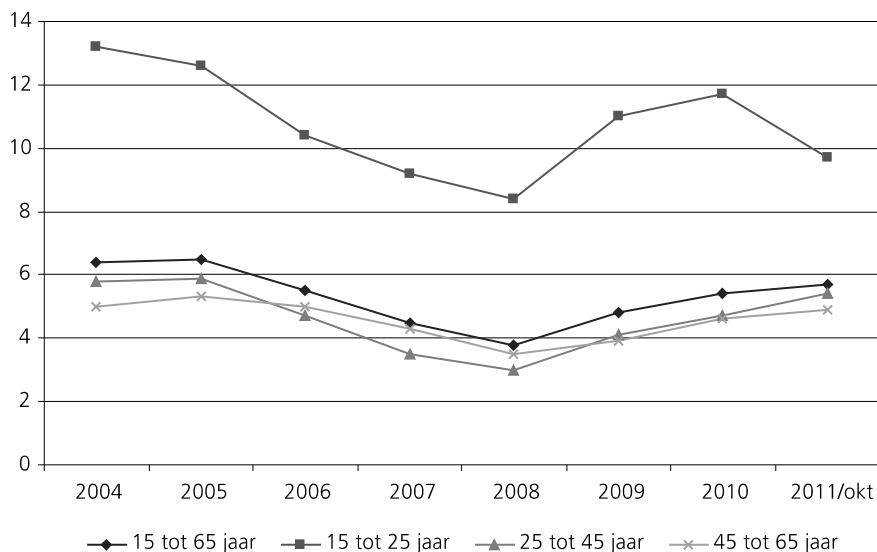
Voor het terugdringen van heling is serieuze politieke aandacht nodig en dient er hogere prioriteit aan de bestrijding ervan te worden gegeven. Er zou meer publieke aandacht voor het verschijnsel moeten zijn om het bewustzijn te vergroten en de morele drempel te verhogen. Bij het terugdringen van heling zou er specifieke aandacht moeten zijn voor jongeren, die weinig schroom hebben om te helen en dus een risicogroep vormen, en voor de rol van het internet (WODC, 2007).

Economische crisis en werkloosheid

Er is een duidelijk verband tussen criminaliteit en werkloosheid. In een periode van hoge werkloosheid vertoont de geregistreerde criminaliteit een toename voor vermogensdelicten als diefstal, inbraak, straatroof, heling en overvallen. Het aantal vermogensmisdrijven daalt als de periode van hoge werkloosheid weer voorbij is (De Standaard, 6 december 2010). Het hebben van betere kansen op de arbeidsmarkt maakt criminaliteit minder aantrekkelijk. De werkloosheidscijfers in Nederland worden na een aantal jaren van daling sinds 2008 hoger (zie figuur 10). De stijgende werkloosheid als gevolg van de economische crisis zal bij sommige groepen burgers tot financiële problemen leiden. Dit zal waarschijnlijk vooral gevolgen hebben voor vormen van criminaliteit die direct geld opleveren, zoals diefstal, inbraak en fraude. De komende jaren moet er fors bezuinigd worden. De weerslag die dit heeft op de economie en de werkloosheid is een criminaliteitsbevorderende factor.

Figuur 10

Percentage werkloze beroepsbevolking: totaal en per leeftijdscategorie

Bron CBS

Nationale Politie

De politie staat aan de vooravond van een grote reorganisatie. In plaats van 26 korpsen wordt één korps gevormd. Vanaf de datum van inwerkingtreding van de nieuwe Politiewet zullen de plannen die nodig zijn om tot een Nationale Politie te komen, in twee jaar tijd worden uitgevoerd. Het ambitieniveau is hoog, terwijl ook de vastgestelde prestaties op niveau zullen moeten blijven. Dit vraagt veel van de organisatie en van haar medewerkers, en het is niet ondenkbaar dat invoering van de Nationale Politie voor druk op onderdelen van de organisatie gaat zorgen. Beoogd wordt echter dat de politie als gevolg van deze reorganisatie efficiënter en effectiever gaat werken bij de aanpak van diverse criminele fenomenen. Ook zal de samenwerking van de politie met externe partners waarschijnlijk makkelijker worden, doordat afspraken tussen partijen in de toekomst gemaakt kunnen worden met één aanspreekpunt. Invoering van de Nationale Politie kan daarom zowel een remmende als een bevorderende werking hebben op het voorkomen van criminaliteit.

6.2 Overvallen

Prioritering

De aanpak van overvallen is in 2009 tot prioriteit gesteld voor de Nederlandse politie. Om deze prioritering tot uitvoering te brengen, is een uitgebreid actieprogramma onder de naam Ketenaanpak Overvalcriminaliteit opgesteld. Op de naleving van het actieprogramma wordt in opdracht van de huidige minister van Justitie en Veiligheid streng gestuurd door de Taskforce Overvallen. Als gevolg van deze sturing is in alle politieregio's een verhoogde repressieve en preventieve aandacht voor overvallen waar te nemen. Er wordt massaal ingezet op het verhogen van de heterdaadkracht, wat inhoudt dat de politie op risicotijdstippen en -locaties preventief aanwezig is met mensen en middelen (helikopter en voertuigen). Hierdoor kan ze in het geval dat er toch een overval plaatsvindt, snel in actie komen. In de praktijk wordt een fors deel van de toezichts- en opsporingscapaciteit ingezet op het voorkomen en bestraffen van overvallen. De prioritering heeft dus een remmende werking op het delict.

Insluitingseffect

Het recidivepercentage is bij overvallers vrij hoog. Rovers et al. (2010) concludeerden dat 25 procent van de in 2008 aangehouden overvallers binnen een jaar recidiveerde. Van de overvallers die in 2007 werden aangehouden, recidiveerde 44 procent binnen twee jaar tijd. Als gevolg van de prioritering van overvallen in Nederland worden er echter meer overvallers opgepakt. Overvallers die voor de rechter komen, krijgen bovendien een hogere straf opgelegd dan enkele jaren geleden het geval was. Dit is het gevolg van een strafvorderingsrichtlijn die in 2010 door het College van procureurs-generaal is vastgesteld.¹³ In de praktijk leiden deze ontwikkelingen tot een insluitingseffect: meer gepakte overvallers die langer in de cel zitten en daardoor geen nieuwe delicten kunnen plegen. Dit insluitingseffect heeft een remmende werking op het aantal gepleegde overvallen.

Gebruik sociale media – burgerparticipatie

Er is al jaren sprake van een tendens om de hulp van burgers te vragen bij het uitkijken naar personen of voertuigen. De invoering van Burgernet is hiervan een

---

¹³ Zie voor details over de richtlijn <http://lexius.nl/richtlijn-voor-strafvordering-overvallen-op-woningen-en-bedrijven>

goed voorbeeld. Burgers kunnen hun telefoonnummer laten registreren bij de politie om zo deel uit te maken van een netwerk aan ogen en oren dat kan worden ingeschakeld op het moment dat de politie op een bepaalde locatie extra ogen en oren nodig heeft.

Ook bij de aanpak van overvallen wordt met behulp van sociale media aan het publiek gevraagd actief mee te helpen bij de opsporing. In de publiekscampagne 'Pak de overvaller, pak je mobiel' wordt aan burgers gevraagd overvallers met de camera vast te leggen. Daarnaast heeft de politie een applicatie ontwikkeld die burgers op hun smartphone of tabletcomputer kunnen installeren. Met behulp van deze 'politie-app' kunnen zij het door hen gemaakte beeldmateriaal met één druk op de knop naar de juiste instantie sturen. De applicatie is tot en met 5 december 2011 al 100.000 keer gedownload. Ook deze ontwikkeling heeft naar verwachting een remmende werking op het aantal overvallen.

Afname contant geld

Het aandeel contant geld als betaalmiddel aan de kassa neemt af, doordat consumenten steeds vaker pinnen, zo blijkt uit een onderzoek van de Nederlandsche Bank. De bank geeft aan dat het aantal contante betalingen in drie jaar tijd met 17 procent is afgenomen, terwijl het aantal pinbetalingen over dezelfde periode is toegenomen van 1,6 miljard naar 2,2 miljard (Hernandez-Hernandez et al., 2011). Als er minder contant geld in omloop is, neemt het risico voor ondernemers op een overval af. Zij hebben immers weinig contant geld in de kassa en hoeven dan ook minder vaak naar de bank om de opbrengst te storten. Als de hoeveelheid betalingen met contant geld blijft afnemen, is ook dit een remmende factor voor het vóórkomen van bedrijfsovervallen. De buit wordt immers steeds lager. De meeste winst voor wat betreft het elektronisch betalen is nog te behalen in de horeca en bij supermarkten. Een kwart van alle contante betalingen vindt in de supermarkt plaats, 14 procent in de horeca.

Hoge goudprijs

De hoge goudprijs maakt diefstal van goud aantrekkelijk. Het komt vaker voor dat daders van overvallen op juweliers met een moker vitrines inslaan om vervolgens goud bij elkaar te graaien. Een opkoper is via het internet eenvoudig te vinden. Het goud wordt gewoon in een enveloppe in de brievenbus gedaan en naar de opkoper gestuurd. Opkopers staan overigens ook in standjes in diverse winkelcentra. Zij smelten het goud om. Degene die het hun heeft verkocht, krijgt er contant geld voor of ontvangt een bedrag op een opgegeven rekeningnummer. Het is niet onwaarschijnlijk dat er op deze wijze veel gestolen goud wordt geheeld, omdat er nauwelijks controle op plaatsvindt. Gouden

sieraden die bij overvallen, straatroven, inbraken en diefstal zijn buitgemaakt, kunnen op deze manier eenvoudig te gelde worden gemaakt. Opsporing binnen deze sector verdient daarom aandacht.

6.3 Ramkraken

Lage pakkans

Ramkraken behoren niet tot de geprioriteerde delicten. Dit betekent in de praktijk dat bij de opsporing andere delicten voorrang krijgen, zodat er geen of slechts beperkte opsporingscapaciteit wordt ingezet voor het oplossen van een ramkraak. Ook houdt dit in dat lang niet altijd forensisch onderzoek wordt gedaan op de plaats delict. Sporen worden dan niet veiliggesteld en voor onderzoek aangeboden aan het Nederlands Forensisch Instituut. Dit alles maakt de kans dat daders van ramkraken worden gepakt, klein. Daar komt bij dat de kans op een grote buit bij een geslaagde kraak, met name een plofkraak, groot is. De lage prioriteit die het oplossen van ramkraken heeft en de daarmee gepaard gaande lage pakkans zullen het aantal ramkraken niet doen afnemen.

6.4 Bedrijfsinbraken en winkeldiefstal

Aanpak rondtrekkende dadergroepen

Tot voor kort hadden rondtrekkende dadergroepen in Nederland geen prioriteit in de opsporing, al was bekend dat deze dadergroepen zich schuldig maken aan vele vormen van vermogenscriminaliteit, waaronder winkeldiefstal en bedrijfsinbraken. In België daarentegen staan misdrijven gepleegd door rondtrekkende dadergroepen al enige jaren als prioriteit in het Nationaal veiligheidsplan. Door het grensoverschrijdend karakter van deze dadergroepen zijn echter meer dan alleen nationale inspanningen vereist. België heeft daarom ten tijde van zijn voorzitterschap van de Europese Unie, in 2010, ingezet op een Europese aanpak van de rondtrekkende dadergroepen. En met succes: de lidstaten hebben eind 2010 een gezamenlijke aanpak omarmd. Deze aanpak bestaat uit een diepgaande analyse van het fenomeen rondtrekkende dadergroepen, meer internationale opsporingsonderzoeken en strafrechtelijke samenwerking en een krachtige bestuurlijke aanpak die het faciliteren van de dadergroepen tegengaat (Kamerstukken II, 2010/11, 28684, nr. 301). Een dergelijke Europese aanpak kan de komende jaren een criminaliteitsremmende factor zijn.

Inkomensverschillen binnen Europa

Binnen Europa zijn de verschillen tussen rijk en arm nog relatief groot. Door toetreding van Oost-Europese landen tot de Europese Unie, waarin vrij verkeer van mensen en goederen geldt, komt de westerse consumptiemaatschappij ook voor deze landen binnen handbereik. Er is in deze landen een toenemende vraag naar luxe consumptiegoederen. Het aanbod is er, maar het prijspeil is nog te hoog voor de doorsneeconsument. Hierdoor ontstaan lokale markten voor de in West-Europa gestolen goederen. Zolang er inkomensverschillen binnen Europa blijven bestaan, zal dit diefstal en inbraak blijven bevorderen.

Mobiliteit en immigratie

Door het wegvallen van de binnengrenzen binnen de Europese Unie kunnen burgers uit EU-lidstaten makkelijker reizen binnen de EU en in een andere lidstaat gaan wonen of werken. De mobiliteit neemt toe. Begin 2011 waren er bijna 200 duizend Midden- en Oost-Europeanen in Nederland geregistreerd als inwoner of werknemer. Dit aantal is in de afgelopen vijf jaar meer dan verdubbeld. Ruim twee op de drie Midden- en Oost-Europeanen zijn Polen (CBS, 2011).

Niet alleen het aantal inwoners, ook het aantal verdachten uit Oost-Europa is de afgelopen jaren toegenomen. Ten opzichte van 2005 was dit aantal in 2009 gestegen met 31 procent. De groep Oost-Europese verdachten bestond in 2009 voor het grootste deel uit personen afkomstig uit Polen (24%), voormalig Joegoslavië (17%) en Roemenië (12%). Van de verdachten met herkomst Oost-Europa is meer dan de helft niet in Nederland woonachtig: 54 procent (KLPD-Dienst IPOL, 2010).

Kroatië is recentelijk lid geworden van de Europese Unie. Voor Roemenië en Bulgarije geldt vooralsnog dat Nederland hun toelating tot het Schengengebied (vrij verkeer van personen) blokkeert. Uit deze lidstaten zal naar verwachting meer mobiliteit op gang komen. De al dan niet permanente vestiging van immigranten uit deze landen brengt het gevaar van geïmporteerde (georganiseerde) criminaliteit met zich mee.

Lage pakkans en lage straffen

De kans dat een winkeldief wordt gepakt, is zeer klein. In de meeste gevallen wordt niet direct opgemerkt dat er iets is gestolen. Worden winkeldieven op heterdaad betrapt, dan worden zij vaak aangesproken en wordt hun verzocht

het gestolen goed terug te geven of te betalen. Als winkeldieven worden overgedragen aan de politie, zijn de straffen laag. Het gegeven dat straffen in Nederland vaak lager uitvallen dan in het land van herkomst, maakt Nederland aantrekkelijk voor buitenlandse dadergroepen.

7

Verwachtingen en conclusies

7.1 Overvallen

Overvallen hebben een grote impact op de samenleving, omdat de daders veelal onder bedreiging van een (vuur)wapen geld en goederen van een persoon proberen te bemachtigen. Er is gebleken dat overvallers de afgelopen twintig jaar geleidelijk steeds meer geweld gebruiken. Daarnaast lopen bedrijven financiële schade op, terwijl medewerkers fysieke en emotionele schade lijden als zij door een overval bedreigd zijn. Met name de emotionele gevolgen kunnen een langdurige uitwerking hebben op het slachtoffer. Ook de onveiligheidsgevoelens in de samenleving nemen toe als er veel overvallen worden gepleegd.

De leeftijdsverdeling van aangehouden verdachten van overvallen laat een verschuiving naar beneden zien: er worden meer verdachten aangehouden die jonger zijn dan 20 jaar en minder verdachten die ouder zijn dan 35. Dit kan betekenen dat meer overvallen door jongeren worden gepleegd, maar het kan ook betekenen dat de pakkans hoger is voor jongere daders.

Het aantal overvallen nam in 2010 en 2011 af met respectievelijk 11 en 12 procent. De sectoren detailhandel (40%) en horeca (14%) worden het meest overvallen. Het aantal overvallen op banken, taxichauffeurs en tabakswinkels is afgenomen, terwijl het aantal overvallen op juweliers in 2011 juist is toegenomen. Zoals in dit rapport beschreven is, wordt er momenteel een groot pakket acties en maatregelen uitgevoerd. Overvallen kunnen het beste worden teruggedrongen als politie, justitie en het bedrijfsleven samenwerken. Al deze maatregelen, preventief en repressief, hebben een remmende werking op het aantal overvallen dat plaatsvindt. De kennis en informatie waarover de partners beschikken, wordt door de samenwerking immers beter gebundeld, waardoor zowel repressief als preventief slagvaardiger kan worden opgetreden.

In tegenstelling tot het afnemende totale aantal overvallen nam het aantal categorie 2- en 3-overvallen in 2011 toe, wat betekent dat het absolute aantal georganiseerde overvallen stijgt. Dit zou erop kunnen wijzen dat de maatregelen die de Taskforce Overvallen in gang heeft gezet, met name van invloed zijn op minder professionele overvallers, terwijl professionele overvallers zich hierdoor niet laten weerhouden.

Experts geven aan dat er winst te behalen is wanneer gewelddadige vermogens-criminaliteit (overvallen, straatroof, afpersing) als een geheel door politie en justitie wordt aangepakt. Niet alleen de afzonderlijke fenomenen dienen te worden bestreden, maar daders moeten ook over de delictsgrenzen heen, via een dadergerichte aanpak en een top X-benadering, worden opgespoord, vervolgd en gestraft.

Het kan haast niet anders of een zo grootschalige en gecoördineerde aanpak van overvallen zal ertoe leiden dat meer overvallers worden opgepakt en de aantallen overvallen zullen dalen. In de jaren 2010 en 2011 is al een flinke afname geconstateerd. Of deze ontwikkeling zich zal voortzetten, is echter afhankelijk van de langetermijnmaatregelen. Een daling van de aantallen overvallen is een indicator dat de problematiek onder controle lijkt te zijn. Indicatoren als de hoogte van de buit, de mate van professionaliteit en het gebruikte geweld zijn echter ook van invloed op een inschatting van de ernst van het delict en op de noodzaak tot het nemen van maatregelen. Het is van belang de ontwikkeling van de aard en omvang van dit soort gewelddadige delicten continu in het oog te houden om adequaat te kunnen reageren op veranderende situaties.

7.2 Ramkraken

Het aantal geregistreerde ramkraken bij detailhandelszaken en horeca is de afgelopen jaren sterk gedaald. Daarvoor in de plaats is een forse stijging van het aantal ramkraken bij geldautomaten, de plofkraken, te zien. Vooral de geldautomaten van de Rabobank zijn een gewild doelwit. Het totale aantal ramkraken dat in Nederland op jaarbasis plaatsvindt, is in vergelijking met andere criminele activiteiten (bijvoorbeeld overvallen) klein, maar de schade voor financiële instellingen bedraagt bij plofkraken enkele miljoenen.

Op basis van de beschikbare gegevens is niet vast te stellen welk deel van de geregistreerde ramkraken bovenregionaal en georganiseerd plaatsvindt. Gezien de werkwijze is het echter aannemelijk dat ramkraken door twee of meer personen worden gepleegd en dat daders in meerdere politieregio's actief zijn. De meeste plegers van ramkraken zijn meer- of veelplegers en beperken zich niet tot het plegen van ramkraken. Ze zijn met name van Nederlandse, Marokkaanse, Roemeense of Antilliaanse herkomst. Vier jaar geleden was dit anders: toen werden naast Nederlandse dadergroepen Polen en Litouwers voor het plegen van ramkraken aangehouden.

De maatregelen die de financiële instellingen nemen, lijken vooralsnog onvoldoende effect te hebben. Het percentage geslaagde plofkraken loopt wel terug, maar het totale aantal (pogingen tot) plofkraken vermindert niet. Criminelen zijn inventief en in staat te anticiperen op preventiemaatregelen. Zo zijn er al daders die weten hoe ze gasdetectie (een mechanisme dat ingespoten gas detecteert en voorkomt dat dit ontploft) onklaar moeten maken. Ook bedenken ze nieuwe manieren om de kraak te plegen zolang de opbrengsten van de kraak voor hen aantrekkelijk zijn. En voor plofkraken geldt dit zeker: bij een geslaagde kraak gaan daders er met grote geldbedragen vandoor. Ze zijn op de hoogte van het beste moment om toe te slaan: veel plofkraken worden gepleegd kort nadat de geldautomaat is bijgevoerd.

Een manier om de aantrekkelijkheid van de geldautomaat als doelwit te verminderen, is de geldvoorraad per geldautomaat te verkleinen. Dan is het echter wel noodzakelijk dat consumenten minder met contant geld betalen en vaker pinnen. Deze ontwikkeling is wel ingezet maar zal nog niet op korte termijn het gewenste effect hebben.

Door de aantrekkingskracht van de buit, een lage pakkans (het oplossingspercentage van ramkraken is 13 procent) en de mogelijkheden om preventieve maatregelen te omzeilen, zal het aantal ramkraken bij geldautomaten naar verwachting de komende jaren minimaal op het niveau van 2011 blijven en mogelijk nog toenemen. De verwachting is dat het aantal ramkraken bij de detailhandel de komende jaren verder zal afnemen.

7.3 Bedrijfsinbraken

Dadergroepen plegen bedrijfsinbraken naast vele andere vermogensdelicten. De gewenste buit lijkt steeds vaker bepalend te zijn voor de methode die gekozen wordt om aan deze buit te komen: een inbraak, een overval of een andere manier. Wordt eenmaal gekozen voor het plegen van bedrijfsinbraken, dan gaan dadergroepen wel specialistisch te werk. Overigens is de wijze waarop inbrekers een bedrijf binnengaan, de afgelopen jaren niet wezenlijk veranderd. Een verschil met enkele jaren geleden is wel dat voor de opslag van gestolen goederen nu ook professionele opslagbedrijven worden gebruikt.

Bedrijfsinbrekers zijn vooral in wisselend samengestelde groepen actief. Uit de registraties komt het beeld naar voren van vooral mannen van Nederlandse of Marokkaanse herkomst die bedrijfsinbraken plegen.

Registraties geven geen informatie over de omvang van de betrokkenheid van criminele dadergroepen bij bedrijfsinbraken. Wel zijn onderzoeken gedaan naar het aandeel bedrijfsinbraken dat door rondtrekkende dadergroepen wordt gepleegd: naar schatting ligt dit tussen de 12 en 25 procent.

Het aantal geregistreerde diefstallen uit en inbraken in bedrijven en gebouwen is de afgelopen jaren fors gedaald. Het aantal inbraken is het grootst in de detailhandel en de zakelijke dienstverlening, maar neemt ook in deze sectoren af. In de bouwsector is een kleine toename zichtbaar. Naast de omvang is ook de totale financiële schade als gevolg van inbraak en diefstal in het bedrijfsleven gedaald. De verwachting is dat de dalende trend de komende jaren zal doorzetten.

Op dit moment hebben bedrijfsinbraken geen prioriteit bij politie en justitie. Ook is het zonder heterdaadsituatie lastig daders te pakken en de bewijsvoering rond te krijgen. Al met al is de pakkans laag en is het voor inbrekers in dat opzicht aantrekkelijk een poging te wagen. Meer prioriteit en politiecapaciteit voor het oplossen van bedrijfsinbraken zal een verdere daling van het aantal bedrijfsinbraken bewerkstelligen.

Ook het vergroten van het veiligheidsbewustzijn bij bedrijven kan het aantal inbraken en diefstallen verder beperken. Dit geldt zowel bewustheid van de mogelijkheid van interne betrokkenheid als bewustheid van de gelegenheid die in en om een bedrijf geboden wordt. Net als voor woninginbraken geldt nog te vaak dat bedrijven pas adequate preventieve maatregelen treffen nadat zij slachtoffer van een inbraak zijn geworden.

Bij georganiseerde bedrijfsinbraken worden vaak grote partijen goederen gestolen. De overgrote meerderheid van deze goederen vindt haar weg naar de koper via het helingcircuit. Meer aandacht voor de aanpak van heling kan de afzetmarkt beïnvloeden en mogelijk de aantrekkelijkheid van het stelen van goederen doen afnemen.

De vraag is in hoeverre de economische crisis en de daarmee gepaard gaande olopende werkloosheid van invloed zijn op het aantal bedrijfsinbraken dat wordt gepleegd. De kredietcrisis van enkele jaren geleden lijkt geen effect te hebben gehad op de ontwikkeling van deze vorm van criminaliteit: het aantal bedrijfsinbraken laat in de periode van de kredietcrisis geen stijging zien. De verwachting is dan ook dat de economische recessie eerder van invloed zal zijn op andere vermogensdelicten zoals winkeldiefstal en woninginbraak dan op bedrijfsinbraken.

7.4 Winkeldiefstal

Het aantal winkeldiefstallen neemt, na een daling in de jaren ervoor, vanaf 2007 toe. Dit geldt zowel voor het geschatte totale aantal als voor het geregistreerde aantal. Er zijn geen recente schattingen voor het aandeel winkeldiefstallen met een georganiseerd karakter. Er is echter geen reden om aan te nemen dat het aandeel van de georganiseerde winkeldiefstal in het totale aantal winkeldiefstallen de afgelopen jaren sterk is veranderd.

Schattingen over de financiële schade van winkeldiefstal in het algemeen lopen uiteen van € 136 miljoen tot € 633 miljoen, schattingen over de financiële schade van georganiseerde winkeldiefstal variëren van circa € 47 miljoen tot € 222 miljoen.

Met name supermarkten, warenhuizen, grootwinkelbedrijven, drogisterijen en kledingwinkels zijn veelvuldig slachtoffer van winkeldiefstal. In vergelijking met andere delicten zijn bij winkeldiefstal relatief veel vrouwen betrokken. Een aanzienlijk deel van de verdachten komt uit Oost-Europa en hiervan woont slechts een klein deel in Nederland. Het gaat hier om zogenoemde rondtrekkende dadergroepen. Rondtrekkende dadergroepen maken zich niet alleen schuldig aan georganiseerde winkeldiefstal maar ook aan verschillende andere vormen van vermogenscriminaliteit. Zij zijn voor kortere of langere tijd actief in Nederland, sommige dadergroepen maken gebruik van in Nederland wonende landgenoten.

Rondtrekkende dadergroepen profiteren van de toenemende mobiliteit binnen Europa: niet alleen goedwillende Europeanen komen naar Nederland om hier te wonen en werken, ook criminelen weten de weg te vinden. De verwachting is dat de mobiliteit in Europa de komende jaren op hetzelfde – hoge – niveau zal blijven of zal toenemen.

Ook het verschil in welvaart tussen West- en Oost-Europa draagt hieraan bij. In het Nationaal dreigingsbeeld 2008 werd dit al als criminaliteitsrelevante factor benoemd. Het gaat hier om langetermijnontwikkelingen: binnen Europa zijn de verschillen tussen rijk en arm nog steeds relatief groot, en de inkomensverschillen tussen West- en Oost-Europa zullen naar verwachting de komende vier jaar nog niet substantieel veranderen.

De slechte economische situatie in Nederland en andere landen in Europa draagt ook bij aan de verwachting dat de stijging in het aantal winkeldiefstallen de komende jaren zal doorzetten. Door de financiële crisis neemt de werkloosheid toe en de verwachting is niet dat het tij op korte termijn gekeerd wordt. Het is bekend dat toenemende werkloosheid gepaard gaat met een toename van het

aantal winkeldiefstallen. Ook investeren winkeliers in tijden van recessie minder in preventieve maatregelen als artikelbeveiliging en camerabewaking.

Tegenover bovengenoemde factoren staat de toenemende Europese aandacht voor de aanpak van rondtrekkende dadergroepen. Deze heeft mogelijk een remmende werking op de toename van het aantal georganiseerde winkeldiefstallen. Dadergroepen laten zich echter niet snel afschrikken, bedenken nieuwe manieren om uit handen van politie en justitie te blijven en zijn niet erg onder de indruk van de strafmaat in Nederland.

Georganiseerde winkeldieven stelen vaak grote hoeveelheden goederen. Veel van deze goederen vinden via het helingcircuit hun weg naar de koper. Ook hier geldt daarom dat aandacht voor de aanpak van heling de afzetmarkt kan beïnvloeden en wellicht de aantrekkingskracht van grootschalige winkeldiefstal kan doen afnemen.

Literatuur

CBS (25 juli 2011). Aantal Midden- en Oost-Europeanen in vijf jaar tijd verdubbeld. *CBS Webmagazine*.

CRR, Centre for Retail Research (2010). *Global Retail Theft Barometer 2010*. <http://globalretailtheftbarometer.com/>

Daele, S. van & Vander Beken, T. (2010). The journey to crime of "itinerant crime groups". *Policing – an international journal of police strategies and management*, 33(2), 339-353.

Detailhandel Nederland (2006). *Nationaal onderzoek winkelcriminaliteit 2006*. Leidschendam: Detailhandel Nederland.

Detailhandel Nederland (2009). *Itinerant groups target stores in European Union. An urgent cross-border problem*. Leidschendam: Detailhandel Nederland.

Detailhandel Nederland (2010). *Nationaal onderzoek winkelcriminaliteit 2010*. Leidschendam: Detailhandel Nederland.

Detailhandel Nederland (2011). *ABC Winkelcriminaliteit* (Editie 2011). Leidschendam: Detailhandel Nederland.

Eshof, P. van den & Heijden, A.W.M. van der (1990). Tienduizend overvallen; beschrijving van de overvallen sinds 1980. *Tijdschrift voor Criminologie*, 32(2), 56-66.

Etman, O., Kesselaar, B. & Klerks, P. (1998). *Verdachten van overvallen geanalyseerd*. Den Haag: Eysink Smeets & Etman.

Franssen, J. (2007). *Mobiel banditisme. Onderzoek naar de betrokkenheid bij bedrijfsinbraken in de politieregio IJsselland* (Scriptie Criminologie Vrije Universiteit Amsterdam).

Hernandez-Hernandez, L., Jonker, N. & Kosse, A. (2011). *Contante betalingen geteld. Een studie naar het gebruik van contant geld in Nederland in 2010*. (Digitale versie.)

Jong, J. de (2012). *Midden- en Oost-Europese inbrekers op pad. Inzicht in de aard en omvang van mobiel banditisme in Nederland*. Driebergen: Korps landelijke politiediensten, Dienst Operationele Samenwerking. (Politie-intern.)

Kan, J. van (2011). *Rapport Pinautomaten gerelateerde incidenten 2010*. Zoetermeer: Korps landelijke politiediensten, Dienst IPOL.

Kan, J. van (2012). *Rapport Pinautomaten gerelateerde incidenten 2011*. Zoetermeer: Korps landelijke politiediensten, Dienst IPOL.

KLPD-Dienst IPOL (2008). *Georganiseerde bovenregionale vermogenscriminaliteit. Verslag van een onderzoek voor het Nationaal dreigingsbeeld criminaliteit met een georganiseerd karakter*. Zoetermeer: Korps landelijke politiediensten, Dienst IPOL.

KLPD-Dienst IPOL (2010). *Landelijk Verdachtenbeeld 2009. Een analyse van verdachten op basis van gegevens uit HKS*. Zoetermeer: Korps landelijke politiediensten, Dienst IPOL.

Kruissink, M. (1995). *Inbraak in bedrijven. Daders, aangiften en slachtoffers onderzocht*. Den Haag: Ministerie van Justitie, Directie Criminaliteitspreventie.

Landelijk Overvalcoördinator (2004). *Plan van aanpak*. Zoetermeer: Korps landelijke politiediensten.

Landelijke Taskforce Overvallen (2011). *Actieprogramma Ketenaanpak Overvalcriminaliteit. Advies van de Taskforce Overvallen aan de Minister van Veiligheid en Justitie voor acties ter verbetering van de ketenaanpak van overvalcriminaliteit in Nederland*. (Digitale versie.)

Put, S. (2008). "Heling is georganiseerde misdaad geworden". Reportage heling. *Secondant*, 22(5), 46-51.

Put, S. (2010). "Het is mis in de opslagbranche". Reportage Bestuurlijk Dossier Opslagplaatsen. *Secondant*, 24(3/4), 48-53.

Rovers, B., Bruinsma, M., Jacobs, M., Jans, M., Moors, H., Siesling, M. & Fijnaut, C. (2010). *Overvallen in Nederland: Een fenomeenanalyse en evaluatie van de aanpak*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.

Rovers, B. & Vries Robbé, E. de (2005). *Interne criminaliteit in de logistieke sector* (Onderzoek en beleid 235). Meppel: Boom Juridische uitgevers.

Standaard, De (6 december 2010). *Hoe meer werklozen hoe meer criminaliteit*.

WODC (2007). *Helingpraktijken onder de loep. Impressies van helingcircuits in Nederland* (Onderzoek en beleid 251). Meppel: Boom Juridische uitgevers.

WODC (2010). *Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven 2009. Feiten en trends inzake aard en omvang van criminaliteit in het bedrijfsleven*. Den Haag: WODC.

WODC (2011). *Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven 2010. Feiten en trends inzake aard en omvang van criminaliteit in het bedrijfsleven*. Den Haag: WODC.

Zee, S. van der, Ven, N. van der & Vriezelaar, N. (1999). *Van de bank naar de bajes; een onderzoek naar overvallers en overvalbestrijding*. Den Haag: Elsevier.

Bijlage I

Respondenten en klankbordgroep

Respondenten

Sander van Golberdinge, adjunct-directeur Detailhandel Nederland
Hendrik-Jan Kaptein, hoofd afdeling Winkelcriminaliteit / beleidsadviseur,
Hoofdbedrijfschap Detailhandel
Els Prins, secretaris auteursrecht, betalingsverkeer, criminaliteit, MKB-Nederland
Anne Volkers, secretaris criminaliteitsbeheersing en veiligheid, VNO-NCW
René Damman, regionaal overvalcoördinator (Flevoland)
Karel van Engelenhoven, regionaal overvalcoördinator (Utrecht)
Jos van der Stap, landelijk overvalcoördinator
Kees de Vaal, CCV (Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid)
Paul van der Velde, voorzitter VEB (Vereniging Europese Beveiligingsbedrijven)
Harold Hendriksen, VIVB (Vereniging van Inspectie instellingen voor Veiligheid en Brandveiligheid)

Leden klankbordgroep

Sander van Golberdinge, adjunct-directeur Detailhandel Nederland
Rodney Haan, programmaleider Veilig Ondernemen, CCV (Centrum voor
Criminaliteitspreventie en Veiligheid)
Lilian Tieman, programmaleider Veilig Wonen, CCV (Centrum voor
Criminaliteitspreventie en Veiligheid)
Jos van der Stap, landelijk overvalcoördinator

Met medewerking van

Kenniscentrum Hoofdbedrijfschap Detailhandel
Dienst Operationele Samenwerking (DOS) - KLPD (project KiM)
Landelijk Overleg OvervalCoördinatoren (LOOC)
Diverse medewerkers Dienst IPOL - KLPD

Bijlage II

Hercategorisering LORS

Voor de hercategorisering van LORS zijn enkele categorieën aangepast of samengevoegd. In deze bijlage wordt beschreven hoe dit is gedaan en waarom hiervoor is gekozen.

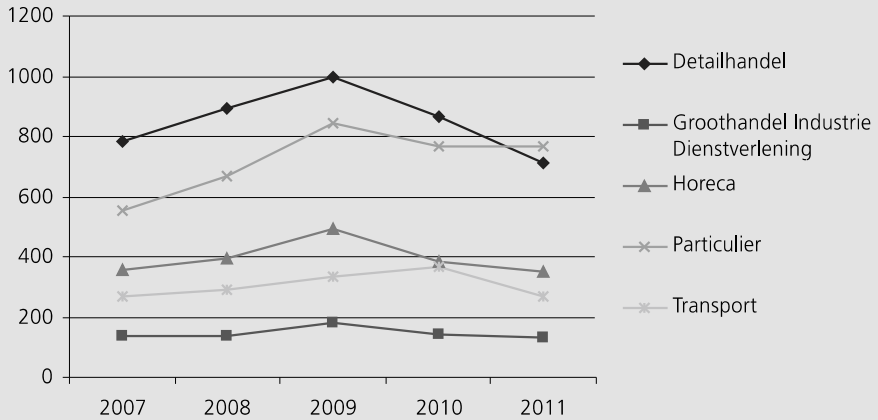
Voor alle overvallen die gepleegd zijn in de periode 2007-2011 is de soort overval vergeleken met de sector waarbij deze is ingedeeld. Uit deze vergelijking bleek dat de sector soms een type 'bedrijf' bevatte dat daar niet in verwacht kon worden. Een voorbeeld hiervan zijn de massagesalons, zonnebanksalons en schoonheidsinstituten. De overvallen hierop zijn verplaatst van de sector medische instellingen & zorginstellingen naar de categorie dienstverlening. Er worden immers geen medische handelingen verricht en het zijn geen zorginstellingen. Overvallen op rijscholen en sportscholen zijn om soortgelijke redenen verplaatst van de categorie overheidsinstellingen naar de categorie dienstverlening.

Voor ondernemers die met de (dag)opbrengst van hun bedrijf zijn overvallen en voor (maaltijd)bezorgers is de categorie waardetransport aangemaakt.

Op basis van de LORS-indeling is ook een overzicht gemaakt van sectoren die slachtoffer zijn van overvallen. In figuur 11 zijn de grootste sectoren weergegeven. Te zien is dat het aantal overvallen in alle categorieën, met uitzondering van woningovervallen (categorie particulier), in meerdere of mindere mate afneemt.

Figuur 11

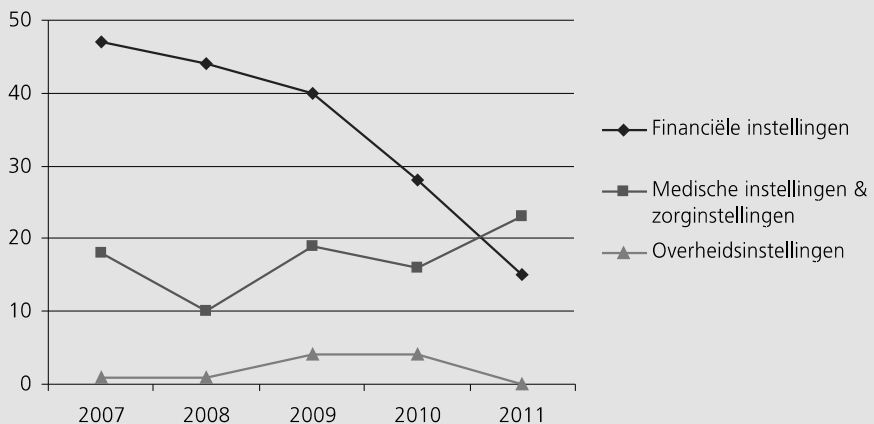
Overvallen in de grootste sectoren LORS (2007-2011)

In figuur 12 is vervolgens te zien dat het aantal overvallen op medische instellingen en zorginstellingen in 2009 en 2011 is gestegen. Deze stijging wordt echter veroorzaakt door overvallen op massagesalons, zonnebanksalons en schoonheidsinstituten.

Figuur 12

Overvallen in de kleinere sectoren LORS (2007-2011)

Bijlage III

Overvalcategorieën

Categorie 1

De eerste categorie van overvallen zijn de overvallen met de laagste organisatiegraad. Deze categorie bevat met name de junks en wanhoopsovervallers. De enkele dader, soms twee, komt slechtbepand binnen, richt zich op de makkelijke objecten en is tevreden met een geringe buit. Er is geen voorbereiding en bij de minste weerstand wordt de overval gestaakt of raakt de overvalder in paniek en gaat over tot wellicht extreme agressie. De volgende punten kunnen erop duiden dat het gaat om een categorie 1-overval:

- een of twee daders;
- gericht op kassa en/of klanten;
- zenuwachtige indruk;
- slechts bewapend met een steekwapen;
- verbaal agressief (uit onzekerheid);
- geven relatief snel op bij weerstand.

Categorie 2

De tweede categorie bevat de overvallen met enige vorm van organisatie. Het gaat hier om beginnende of semiprofessionele overvallers. Dezen kenmerken zich door de aanwezigheid van een criminele carrière. Zij plegen de overvallen om ervan 'te leven'. Ze zijn dus meer uit op winstmaximalisatie. Dit blijkt bij de overval uit het feit dat ze zich weliswaar op de kassa kunnen richten, maar vaker ook de kluis als doel hebben. Zij hebben een vooropgezet plan over wie wat doet, maar dit plan wordt losjes uitgevoerd. Er worden meer middelen gebruikt dan bij categorie 1. Er wordt vaker een vuurwapen gebruikt. Intimidatie is een belangrijke factor voor de categorie 2-overvallers. De volgende punten kunnen erop duiden dat het gaat om een categorie 2-overval:

- twee of meer daders;
- gericht op kluis;
- slachtoffers verzamelen / laten liggen (enige interactie);
- summiere taakverdeling;
- gebruik vuurwapen;
- fysiek geweld, niet-instrumenteel.

Categorie 3

De laatste categorie betreft de meer ervaren overvallers of de zeer ervaren criminelen die weten hoe een overval georganiseerd uit te voeren. Uit alles blijkt dat hier een van tevoren bedacht plan ten uitvoer wordt gebracht. Het plan kan heel simpel zijn, het hoeft geen ingewikkelde constructie te zijn om de overval een categorie 3-overval te laten zijn. De daders weten precies wat de buit is, waar hij te vinden is en hoe ze hem kunnen bemachtigen. Er is altijd sprake van voorobservatie, zodat de buit optimaal is. Denk hierbij aan het moment dat de kluis gelegegd wordt door de geldloper. De mate van beveiliging van het object is dan ook geen probleem. De daders zullen met name een vuurwapen gebruiken, maar als de buit met alleen een moker kan worden verkregen, volstaat die ook. Er worden meer middelen gebruikt dan bij de categorie 2-overvallen. Denk hierbij ook aan de gestolen scooter of auto. Instrumentaliteit is een belangrijke factor bij deze categorie. De volgende punten kunnen erop duiden dat het gaat om een categorie 3-overval:

- twee of meer daders;
- gebruik van verschillende wapens;
- gestolen voertuigen;
- voorbereiding/voorobservatie;
- gericht op kluis;
- zeer gerichte instructies voor slachtoffers;
- kalme indruk;
- instrumenteel gebruik van geweld (niet lukraak rammen, maar doeltreffend);
- duidelijke hiërarchie in dadergroep.

Bijlage IV

SCHEMA BEDRIJFSINBRAKEN

Fase voorbereiding	Fase uitvoering	Fase opslag en afzet
keuze locatie	binnentreden	regelen tijdelijke opslag
verkenning	buit verzamelen	bepalen afzetmarkt
verkrijgen informatie	geen sporen achterlaten	zoeken afnemers
inschatten kans op succes	niet gezien worden	regelen vervoer
regelen mensen en middelen	niet betrappt worden	verhullen herkomst/ afscherming
afspreken rollen	met buit vertrekken	
regelen vervoer	afscherming	
bepalen toegangs- en vluchtwegen		
regelen opslaglocatie		
bespreken mogelijke scenario's		

BARRIÈRES

<p>ondernemers</p> <ul style="list-style-type: none"> organisatorische beveiligingsmaatregelen elektronische beveiligingsmaatregelen bouwkundige maatregelen <p>overheid</p> <ul style="list-style-type: none"> subsidie: regeling Veiligheid Kleine Bedrijven publiek-private samenwerking actieplan Veilig Ondernemen Keurmerk Veilig Ondernemen collectief cameratoezicht <p>politie</p> <ul style="list-style-type: none"> bewustzijn inbraakrisico vergroten preventieadviezen verhoogde surveillance bij hotspots waakzaamheid en melden verdachte situaties/personen (sms-alert) toe- en afritcontroles snelwegen (op inbrekerswerktuig) <p>branche/belangenorganisaties</p> <ul style="list-style-type: none"> preventieadviezen 	<p>ondernemers</p> <ul style="list-style-type: none"> merken van goederen kostbaarhedenregistratie <p>politie/justitie</p> <ul style="list-style-type: none"> aanpak heling (markten, via internet) toe- en afritcontroles (op gestolen goederen) controle professionele opslagplaatsen
--	--

OPSPORING

<p>politie - persoonsgericht</p> <ul style="list-style-type: none"> potentiële daders in kaart brengen persoonsgerichte aanpak structurele aanpak dadergroepen verhoogde surveillance bij hotspots waakzaamheid en melden verdachte situaties/personen (sms-alert) toe- en afritcontroles snelwegen (op inbrekerswerktuig) terugrecherchen / meerdere zaken aan dader koppelen 	<p>politie - zaakgericht</p> <ul style="list-style-type: none"> goede vastlegging informatie toe- en afritcontroles (op gestolen goederen) standaard (werktuig) sporenonderzoek vergroten heterdaadkracht door meer capaciteit
--	--

